

THEOLOGISCHE UNIVERSITEIT KAMPEN
Een onderzoek naar de *Learning Community* van LEF

LEF | Leven leren delen

Afstudeerscriptie Master Missionaire Gemeente
Begeleider: prof. dr. S. Paas | Auteur: Anko Oussoren

Theologische Universiteit Kampen

Afstudeerscriptie Anko Oussoren
Theologische Universiteit Kampen
Master Theologie Algemeen
Afstudeervariant Missionaire Gemeente
Studentnummer: 13140
E-mail: a.oussoren@praktijkcentrum.org
Hardinxveld-Giessendam, 12 januari 2021

Voorwoord

Je leven delen met jongeren. Het draait om relaties. Jongeren opzoeken daar waar ze zijn. Het zijn zinnen die ik als jeugdwerker en adviseur van het *Praktijkcentrum* vaak tegenkom, maar het is niet eenvoudig. Als adviseur ben ik betrokken geraakt bij de *Learning Community* van *LEF*. Wat ik zag bij teams die ik volgde is dat de *Learning Community* voor persoonlijke groei zorgde. Ik werd daar enthousiast van, want als je kijkt naar de ontwikkeling die jongeren doormaken, dan is het cruciaal dat ze mensen ontmoeten voor wie het evangelie werkelijkheid is geworden in hun leven. Dat ze zien dat het evangelie iets te betekenen heeft. Ik had daarbij de hoop dat *LEF* met het traject van de *Learning Community* in staat zou zijn om het jeugdwerk zo te transformeren dat er gewerkt wordt aan een cultuur van discipelschap en missionair-zijn, waarin jeugdleiders bewust als discipel leven en vooropgaan in een missionaire levensstijl.

Dit onderzoek heeft mij er sterk bij bepaald dat we vaak ontzettend veel willen, maar dat de praktijk weerbarstig is. De manier waarop dit onderzoek tot stand is gekomen staat daarbij symbool voor de ups en downs van het leven, inclusief de gebrokenheid, aanvechting en twijfel.

Wat mij door de jaren heen is opgevallen, is dat het lastig is missionaire of diaconale initiatieven op te zetten. Daarbij heb ik mij wel eens de vraag gesteld of we misschien te weinig compassie hebben voor de mensen naar wie Jezus ons zendt. Dat kan inderdaad het geval zijn, maar mijn ervaring is dat het soms niet lukt óndanks een echt verlangen en de juiste visie, doelen, strategie en planning. Zelf had ik gehoopt dit onderzoek eerder af te ronden, maar vooral door privéomstandigheden is mij dat niet gelukt. Ook daarin bleek de praktijk weerbarstig. Toch kijk ik dankbaar terug op wat ik heb mogen doen tijdens mijn studie. Eerst de premaster en uiteindelijk de missionaire master.

Ik wil iedereen van de Theologische Universiteit Kampen bedanken van wie ik veel heb mogen leren. In het bijzonder wil ik Gert-Jan Roest en Stefan Paas noemen. De literatuur, de colleges, de opdrachten die ik moest maken, hebben mij verrijkt. De opdrachten waren niet altijd makkelijk, maar vooral de combinatie van theorie en praktijk heb ik als waardevol ervaren.

Ik heb overwogen om te stoppen met dit onderzoek. In 2017 ben ik vol enthousiasme begonnen. De eerste drie hoofdstukken en het online onderzoek verliepen volgens planning. Ook het lezen en verwerken van de literatuur. De interviews vonden plaatst in het najaar van 2018, maar daarna vlotte het schrijven niet meer door allerlei omstandigheden. Dankbaar ben ik dan ook dat ik de kracht en de tijd heb gekregen om in 2020 dit onderzoek alsnog af te ronden. Doordat mijn onderzoek zich over een vrij lange periode uitstrekt is recente literatuur vanaf 2020 niet meer verwerkt, met uitzondering van het onderzoek *Geloof en missie in het leven van jongeren* (2020). Ook zijn de effecten van de corona-crisis niet meegenomen.

Ik wilde deze master volgen omdat ik zelf tien jaar lang als missionair jeugdwerker gewerkt heb bij Youth for Christ Gorinchem. Toen ik daar wegging heb ik met de vraag rondgelopen of mijn werk daar wel zin heeft gehad. Met de afronding van dit onderzoek maak ik voor een deel de beweging terug naar het jeugdwerk, maar nu werkzaam in en vanuit een kerk.

Waar ik vooral weer bij bepaald ben tijdens dit onderzoek is dat mijn aanwezigheid als christen, of dat nu in het jeugdwerk of op andere plekken is, al waardevol in zichzelf is. Door jongeren op te zoeken waar ze zijn. Door iets van onvoorwaardelijke liefde en van Gods genade te laten zien, kan ik er voor anderen zijn. Door ze te helpen, door met ze in gesprek te zijn, door biddend aanwezig te zijn kun je betekenisvolle relaties aangaan.

Ik wil iedereen bedanken die mij geholpen heeft bij dit onderzoek. Ik heb veel mensen ontmoet, vooral ook tijdens de verschillende events van de *Learning Community* en tijdens het afnemen van de interviews. Het waren bijzondere momenten die mij opgebouwd hebben.

Ik wil Tineke en Geert van *LEF* bedanken. Mooi dat jullie mij het vertrouwen hebben gegeven om met jullie mee te lopen en dat ik ook als adviseur/coach een bijdrage kon leveren aan de *Learning Community*. Ik hoop dat dit onderzoek jullie helpt bij het werk dat jullie doen in Gods Koninkrijk.

Tot slot, Jo-Anne: Dank dat je mij bemoedigde!

Samenvatting

Jongeren groeien op in een samenleving waarin het niet gewoon is om in God te geloven. *LEF* beoogt met het traject van de *Learning Community* het jeugdwerk te transformeren, zodat er gewerkt wordt aan een cultuur van discipelschap en missionair-zijn. *LEF* bouwt aan deze cultuur door jeugdleiders te laten groeien in hun persoonlijk geloof. Daarbij stimuleren ze jeugdleiders om geloofsgroei te bevorderen bij andere jeugdleiders en jongeren. Jeugdleiders zijn na de *Learning Community* gegroeid in het uitdragen van hun persoonlijk geloof en ze zijn erop gericht om jeugdwerkactiviteiten op te zetten waarin de relatie met jongeren van de eigen gemeente centraal staat.

Met de aandacht voor discipelschap volgt *LEF* de ontwikkelingen in het jeugdwerk waarin er steeds meer afscheid wordt genomen van vaste programma's en waarin jeugdleiders zich in hun leven verbinden aan jongeren. Dit onderzoek toont aan dat het niet realistisch is om een langdurig commitment van jeugdleiders en jongeren te verwachten.

LEF bouwt aan een cultuur van leiderschap door jeugdleiders bewust te maken van hun rol als identificatiefiguur voor jongeren. *LEF* beoogt dat jeugdleiders investeren in nieuwe (junior) leiders. Zo zal hun leiderschap zich vermenigvuldigen. Jongeren worden daarbij ingeschakeld om actief te zijn in het kerkelijk jeugdwerk. *LEF* sluit aan bij het meester-gezel-leerlingmodel waarin de relatie tussen jeugdleider en jongeren essentieel is. Het gevaar is wel dat de relatie als een middel wordt gebruikt om een doel te bereiken. Jeugdleiders worden niet gestimuleerd om jongeren op te zoeken waar ze zijn. Daarnaast is de continuïteit die *LEF* voor ogen heeft (waarin jeugdleiders nieuwe leiders maken) niet altijd reëel, omdat er te veel verwacht wordt van jeugdleiders en jongeren.

LEF helpt jeugdleiders om missie in hun eigen leven een plek te geven. Wat *LEF* exact onder missie verstaat is niet duidelijk. De focus ligt bij het ontwikkelen en stimuleren van een 'missionaire levensstijl' voor de deelnemers aan de *Learning Community*. Jeugdleiders zijn zich bewust dat ze gezonden zijn om het evangelie te verspreiden.

In het jeugdwerk is missie een nevenactiviteit. Jongeren zelf verantwoordelijk maken voor de verspreiding van het evangelie onder hun generatiegenoten lijkt een stap te ver. Activiteiten zijn erop gericht om relaties met jongeren van de gemeente te onderhouden. De jeugdgroep fungeert daarbij niet als een missiegroep maar als een plek waar jongeren kunnen groeien in discipelschap en leiderschap.

LEF beoogt dat de jeugdleiders zorgdragen voor dat wat is opgebouwd tijdens de *Learning Community*. Geprobeerd wordt om een beweging in de kerken op gang te brengen waarin discipelschap, leiderschap en missie centraal staan. Op het niveau van de jeugdleider, het team (*LEF*-groep) en het jeugdwerk lukt het redelijk om wat is opgebouwd vast te houden. Tegelijk lukt het niet om een beweging op gang te brengen richting de gemeente. Het traject beperkt zich tot het jeugdwerk en daarbij wordt het jeugdwerk vaak niet integraal vormgegeven, maar fungeert het meer als eiland binnen de gemeenschap.

Kortom, de deelnemers aan de *Learning Community* groeien in discipelschap en daarin zijn ze een voorbeeld voor jongeren. Tegelijk zijn ze er vooral op gericht om het bestaande jeugdwerk in de gemeente te vernieuwen. Ze creëren (jeugdwerk)discipelen. Jongeren worden geestelijk gevormd en opgeleid om ingezet te worden binnen het jeugdwerk van de kerk in plaats van dat ze gericht zijn op Gods brede missie. Daarvoor zoeken ze gericht naar jongeren die als leider geactiveerd kunnen worden zodat ze hun kwaliteiten kunnen ontwikkelen tijdens jeugdwerkactiviteiten. Missie wordt daarbij gezien als nevenactiviteit. Het jeugdwerk zelf kan omschreven worden als missionair terrein waarbij de jeugdgroep een plek is waar jongeren kunnen groeien in discipelschap. Deelnemers proberen zelf om discipelschap door te geven en inspireren andere jeugdleiders en jongeren om dat ook te doen. De visie "discipelen die discipelen maken" staat voor de meeste deelnemers na de *Learning Community* op hun netvlies. Tegelijkertijd lukt het niet om een beweging op gang te brengen richting de gemeente (en hetzelfde geldt voor naar buiten toe).

Dit onderzoek laat zien dat met het traject van de *Learning Community* het niet lukt om het jeugdwerk zo te transformeren dat het meer extern gericht is. Terwijl de *Learning Community* wel ontstaan is vanuit een missionair gericht gedachtengoed. De insteek van de deelnemers is daarmee anders dan de doelstellingen die *LEF* voor ogen heeft. Zeker wanneer dit bekeken wordt vanuit missionair perspectief.

Inhoudsopgave

VOORWOORD	2
SAMENVATTING.....	3
1. INLEIDING	5
1.1 AANLEIDING EN MOTIVATIE VOOR HET ONDERZOEK	5
1.2 PROBLEEMSTELLING.....	6
1.3 ONDERZOEKSDOEL.....	7
1.4 ONDERZOEKSVRAAG	7
1.5 DEELVRAGEN	7
1.6 RELEVANTIE.....	7
1.7 METHODE	8
2. DOELSTELLINGEN VAN DE <i>LEARNING COMMUNITY</i>	11
2.1 INTRODUCTIE	11
2.2 ACHTERGROND VAN <i>LEF</i>	11
2.3 DOELSTELLINGEN VAN DE <i>LEARNING COMMUNITY</i>	14
2.4 SAMENVATTING.....	18
3. HET TRAJECT VAN DE <i>LEARNING COMMUNITY</i>	19
3.1 INTRODUCTIE	19
3.2 OVERZICHT LEERTRAJECT	19
3.3 WAARDEREND ONDERZOEKEN	20
3.4 VIER TRAININGSEVENTS.....	20
3.5 COACHING	27
3.6 LEIDERSRETRAITE	27
3.7 SAMENVATTING.....	28
4. EVALUATIE DOELSTELLINGEN DOOR VRAGENLIJST EN INTERVIEWS	29
4.1 INTRODUCTIE	29
4.2 RESULTATEN ONLINE-ONDERZOEK	29
4.3 INTERVIEWS TEAMLEIDERS.....	41
4.4 SAMENVATTING.....	46
5. EVALUATIE DOELSTELLINGEN VANUIT LITERATUUR	48
5.1 INTRODUCTIE	48
5.2 DISCIPELSCHAP	48
5.3 LEIDERSCHAP	51
5.4 MISSIE	56
5.5 BEWEGING	64
5.6 SAMENVATTING.....	66
6. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	68
6.1 INTRODUCTIE	68
6.2 CONCLUSIE	68
6.3 AANBEVELINGEN	71
LITERATUUR.....	75
BIJLAGE 1: VRAGENLIJST ONLINE-ONDERZOEK.....	78
BIJLAGE 2: CONCLUSIES EN VRAGEN RICHTING TEAMLEIDERS	83

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en motivatie voor het onderzoek

Het lijkt een onrealistische droom: Jongeren die aangeven dat de kerk voor hen dé plek is waar ruimte is voor hun persoonlijke ontwikkeling. Jongeren die vanuit hun relatie met God ontdekken hoe zij christen kunnen zijn in hun leefomgeving. Jongeren die het belang van eerlijke geloofsgesprekken ervaren en die deze gesprekken ook met hun niet-christelijke vrienden durven te voeren.

Diverse onderzoeken laten zien dat kerkbezoek en lidmaatschap van een kerk steeds minder vanzelfsprekend zijn. Het aandeel jongeren van 15 tot 25 jaar dat zegt tot een kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering te behoren, is gedaald van 49 procent in 2010 naar 41 procent in 2015. De meeste jongeren in Nederland zijn niet godsdienstig.

Van de jongeren rekent zo'n 28 procent zich tot een christelijke groepering. Daarvan beschouwt 17 procent zich als katholiek en 11 procent beschouwt zich als protestant. Van deze groep zegt 31 procent dat ze minstens één keer per maand naar een religieuze bijeenkomst gaan, waarbij het aandeel kerkgangers het hoogst is onder protestantse jongeren. Van de protestantse jongeren geeft ruim de helft (56 procent) aan dat ze minstens één keer per maand een religieuze dienst bezoeken.¹ De Hart (2014) schrijft dat jongeren (17-30 jaar) koploper zijn voor wat betreft de-institutionalisering van religie. "Hoe jonger, des te kleiner ook de kans dat men in heden of verleden ervaring heeft met kerkgang of gezinspraktijken zoals gebed of Bijbellezing, bijvoorbeeld rondom de maaltijden."² Al ziet hij wel bij protestantse jongeren ook een revitalisering van de christelijke geloofstraditie. Hij schrijft: "We vonden aanwijzingen dat in elk geval de protestantse kerkelijke jeugd zich juist in de richting van meer kerkelijke deelname en sterkere gerichtheid op kerkelijke voorschriften aan het ontwikkelen is."³

Deze revitalisering neemt echter niet weg dat voor jongeren die geen affiniteit hebben met de kerk het instituut nauwelijks betekenis heeft. Van Dijk-Groeneboer (2013) toont zelfs aan dat dit in nog sterkere mate opgaat voor jongeren onder de 18 jaar. Zij stelt dat jongeren wel (willen) geloven, maar dat de helft van de ondervraagde jongeren dit los ziet van het actief participeren in een religieus instituut. Jongeren verbinden geloof niet per se aan een kerkelijk instituut.

Onderzoeken waaruit duidelijk wordt dat nog geen 10% van de jongeren religieuze bijeenkomsten bezoekt, laten zien dat het voor jongeren niet gewoon is om naar activiteiten van de kerk toe te gaan en het is dan ook niet voldoende als de kerk haar deuren openzet. Het besef lijkt te ontstaan dat kerken zich meer en actiever naar buiten toe moeten keren om contacten te leggen met jongeren. Er is echter in Nederland slechts in beperkte mate beleid op het gebied van missionair jongerenwerk. Den Boer (2015) geeft aan dat de aandacht voor beleidsvorming voor missionair jongerenwerk op landelijk niveau de afgelopen jaren wel lijkt te zijn toegenomen, maar op plaatselijk niveau zijn kerken nog vrij veel intern gericht.⁴

Zonder de betrokkenheid en inzet van gelovigen kan geen kerk voortbestaan. *De Navigators* heeft het verlangen dat steeds meer mensen zich toewijden aan Jezus en Zijn Koninkrijk en dat steeds meer mensen die toewijding in hun omgeving bewust doorgeven wat ze zelf zien en horen. Om hier aan te werken zijn *De Navigators* actief onder studenten. Ze bieden ook onder de naam *LEF* een *Learning Community* aan voor jeugdleiders. De *Learning Community* is een leertraject van twee jaar voor jeugdleiders. De intentie van het traject van de *Learning Community*, is dat er wordt gebouwd aan jeugdwerk waar discipelschap en missionair-zijn voor jongeren centraal staat. Ze willen met de *Learning Community* het jeugdwerk van kerken vernieuwen.

¹ CBS, 'Aandeel godsdienstige jongeren gedaald' zie <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/08/aandeel-godsdienstige-jongeren-gedaald>, geraadpleegd op 20 maart 2017.

² De Hart, *Geloven binnen en buiten verband*, 66.

³ De Hart, *Geloven binnen en buiten verband*, 69.

⁴ Den Boer, *Missionair jongerenwerk in de 21ste eeuw*, 51.

Discipelschap betekent voor *LEF* dat jeugdleiders groeien in hun persoonlijk geloof en dat ze dit doorgeven aan jongeren en andere jeugdleiders. Dit doen ze door hun leven met elkaar en met jongeren te delen.

Missionair betekent voor *LEF* dat jeugdleiders zich ervan bewust zijn dat ze gezonden zijn om het evangelie te verspreiden. Dit kunnen ze doen door jongeren in grotere groepen te beïnvloeden, maar meer nog is het de taak van jeugdleiders dat ze in een relatie betekenisvol contact met jongeren hebben. Een van de aspecten is dat jeugdleiders jongeren indirect uitdagen om een missionaire levensstijl te ontwikkelen. De *Learning Community* richt zich dus concreet op jeugdleiders en *LEF* beoogt dat zij vooropgaan in een missionaire levensstijl. Het gaat er daarbij niet om dat er allerlei activiteiten worden georganiseerd voor jongeren. De focus van het traject is dat jeugdleiders groeien in discipelschap en verwacht wordt dat dit zijn uitwerking zal hebben op de jongeren met wie ze in contact staan.

Het traject van de *Learning Community* is in 2013 ontstaan in samenwerking met *3DM*⁵.

3DM is een beweging die vooral bestaat uit (kerk)leiders over de hele wereld. De beweging wil de wereld veranderen door discipelschap en missie terug te geven aan gewone mensen. Ze geloven dat God op verschillende manieren actief en aanwezig is in verschillende gemeenschappen.⁶

De beweging is ontstaan in Sheffield. Daar begon predikant Mike Breen, buiten de kerkmuren van de St. Thomas' Church, te experimenteren met missiegemeenschappen (clusters) die open en toegankelijk zijn met een focus op de samenleving. Kern van de missiegemeenschappen was dat mensen leren om Gods stem te verstaan, gaan leven zoals Jezus dat deed en discipelen worden die op hun beurt weer anderen gaan bereiken om zo discipelen te maken die discipelen maken.⁷

De naam *3DM* staat voor: 'Wij zijn driedimensionaal, verbonden met God, elkaar en de wereld.' Om zijn ervaringen met discipelschap en missiegemeenschappen te kunnen verspreiden, heeft Breen, toen hij van Sheffield vertrok naar Amerika de organisatie opgericht.

Het verspreiden doet *3DM* door het uitgeven van boeken, het geven van advies, maar ook door groepen en kerken in ieder geval twee jaar te assisteren en te helpen met de opzet en implementatie van missiegemeenschappen.⁸ In Nederland werd *Nederland Zoekt...* opgericht als de Nederlandse afdeling van *3DM*.

LEF heeft zich laten coachen door *3DM* en maakt nu door middel van de boeken nog steeds gebruik van de ervaringen van *3DM*.

De vraag is of *LEF* met het traject van de *Learning Community* daadwerkelijk in staat is om het jeugdwerk zo te transformeren dat het jeugdwerk niet enkel intern gericht is en dat jeugdleiders discipelen maken, die op hun beurt weer discipelen maken. Zijn jeugdleiders in staat om jongeren in die richting te sturen? Lukt het om missiegroepen te vormen onder jongeren?

De tendens die het traject van de *Learning Community* zichtbaar maakt, is dat men afstand wil nemen van enkel een 'kom-naar-ons'-mentaliteit en serieus werk wil maken van het feit dat de meeste jongeren in Nederland nooit met de kerk en haar boodschap in aanraking komen.

1.2 Probleemstelling

Het *Praktijkcentrum* (voor achtergrond, zie hieronder) wil kerken ondersteunen bij de vragen waar ze mee te maken krijgen. Het wil kerken helpen bij wat er speelt in hun gemeente en in de samenleving. Door te luisteren en te analyseren wordt er gebouwd aan actuele kennis. Die kennis wordt ingezet voor advisering, toerusting en begeleiding.

Het initiatief voor het *Praktijkcentrum* is ontstaan in het kerkverband van de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt. Daar waren verschillende organisaties die zich bezighielden met het adviseren van kerken: de *Theologische Universiteit Kampen*, *hogeschool Viaa* en *Centrum Dienstverlening (Centrum-g)*. Zij hebben de krachten gebundeld en zo is het *Praktijkcentrum* tot stand gekomen.

⁵ In de zomer van 2017 is de naam *We are 3DM* op de website vervangen door *3D Movements (3DM)*

⁶ Zie <https://3dmovements.com/about>, geraadpleegd op 4 augustus 2017.

⁷ Zie <https://3dmovements.com/about>, geraadpleegd op 4 augustus 2017.

⁸ Zie <http://weare3dm.com>, geraadpleegd op 15 mei 2017.

Het *Praktijkcentrum* werkt samen met andere organisaties en een van die organisaties is *LEF*. Als adviseur bij het *Praktijkcentrum* ben ik betrokken bij de *Learning Community* van *LEF*.

Uit de contacten met diverse jeugdleiders, vooral in de GKv en NGK, bestaat de indruk dat het jeugdwerk sterk intern gericht is. Jeugdleiders zijn er vooral op gericht om bestaande structuren te vernieuwen. Het jeugdwerk wordt vooral zo attractief mogelijk vormgegeven binnen de huidige kaders van het instituut. Jeugdleiders zijn vooral gericht op jongeren die al lid zijn van de gemeente. Vooral gericht op jongeren die op zondag in de kerk zitten, of geacht worden daar te zitten. De de-institutionalisering, het feit dat jongeren niet in aanraking komen met de kerk en de indruk dat het jeugdwerk vooral intern gericht is, zijn factoren die de vraag oproepen of *LEF* met het traject van de *Learning Community* in staat is om het jeugdwerk zo te transformeren dat er gewerkt wordt aan een cultuur waarin jeugdleiders bewust als discipel leven en vooropgaan in een missionaire levensstijl. Om hierachter te komen is het essentieel om het traject van de *Learning Community* te evalueren en te onderzoeken of hun doelstellingen worden gehaald. Gaande het onderzoek werd duidelijk dat er geen uitgebreide omschrijving van het traject van de *Learning Community* aanwezig is. Daarom is tijdens het onderzoek een (re)constructie daarvan gemaakt. Daarbij zijn de theologische achtergrond en de missionaire idealen die er mee verbonden zijn omschreven.

1.3 Onderzoeksdoel

Op dit moment zien we dat het overgrote deel van de Nederlandse jongeren zelden of nooit in de kerk komt en opgroeit zonder in aanraking te komen met de kerk en haar boodschap. De indruk bestaat dat het jeugdwerk in de kerk vooral gericht is op het vasthouden van kerkelijke jongeren zonder dat kerken zich richten op jongeren buiten de kerk. *LEF* beoogt met het traject van de *Learning Community* het jeugdwerk lokaal te transformeren, zodat er gewerkt wordt aan een cultuur van discipelschap en missionair-zijn waarin de jeugdleiders vooropgaan. Dit onderzoek wil het traject van de *Learning Community* evalueren en analyseren of *LEF* met het traject van de *Learning Community* zijn doelstellingen haalt. Voortvloeiend uit de evaluatie wordt de *Learning Community* ook geëvalueerd op basis van recente literatuur over jeugdwerk, groepsvorming, evangelisatie en inwijdingspraktijken.

1.4 Onderzoeksvraag

In welke mate worden de doelstellingen die *LEF* beoogt met het traject van de *Learning Community* behaald en hoe kunnen deze doelstellingen vanuit recente literatuur geëvalueerd worden?

1.5 Deelvragen

1. Wat zijn de doelstellingen van het traject van de *Learning Community*?
2. Hoe ziet het traject van de *Learning Community* eruit?
3. Worden de doelstellingen van het traject van de *Learning Community* gehaald?
4. Hoe kunnen de doelstellingen van de *Learning Community* vanuit recente literatuur geëvalueerd worden?

1.6 Relevantie

1.6.1 Theoretische relevantie

In Nederland is in 2012 door Buursema en Kruiger onderzoek gedaan naar het gedachtegoed van *3DM*, waarin kerken en organisaties gecoacht worden om missiegroepen te starten. De conclusie van dat onderzoek was, dat het eropuit gaan in clusters (missiegroepen) goede perspectieven biedt om meer missionair te worden. Zeker als er gebruik wordt gemaakt van het tweejarige coachingstraject

van *3DM*.⁹ Dit onderzoek stond aan het begin van een vierjarig traject waarin 'Nederland Zoekt...' deskundigheid op deed om het traject te contextualiseren naar Nederland. Een intern evaluatieonderzoek van het traject van *Nederland Zoekt...* na deze vier jaar is niet extern beschikbaar.

Anders dan *Nederland Zoekt...* richt *LEF* zich via de jeugdleiders specifiek op jongeren. Ook *LEF* maakt gebruik van het materiaal van *3DM*. Omdat dit onderzoek een omschrijving geeft van de doelstellingen en het traject van de *Learning Community* met de theologische achtergrond en de missionaire idealen die ermee verbonden zijn, is dit onderzoek een aanvulling op de huidige inzichten. Het draagt bovendien bij aan theorievorming omtrent de verschuiving van het intern gerichte jeugdwerk naar extern gericht jeugdwerk.

1.6.2 Praktische relevantie

Dit onderzoek wil bijdragen aan de ontwikkeling van het missionair jongerenwerk. Het antwoord op de onderzoeksvraag geeft *LEF*: (1) een omschrijving van de doelstellingen van het traject van de *Learning Community*; (2) een omschrijving van het traject van de *Learning Community*; (3) een evaluatie van het bestaande traject van de *Learning Community* en (4) vanuit recente onderzoeken en de ontwikkeling van jongeren evaluaties op de doelstellingen van de *Learning Community*.

1.7 Methode

Het onderzoek bestaat uit verschillende onderdelen. Per deelvraag wordt gebruik gemaakt van verschillende onderzoeksmethoden:

1.7.1 Omschrijving doelstellingen *Learning Community*

Voorafgaand aan dit onderzoek stonden de doelstellingen van het traject niet formeel omschreven. Een (re)constructie heeft van de doelstellingen heeft plaatsgevonden op basis van een (1) een literatuurstudie; (2) gesprekken met medewerkers van *LEF*: Geert van 't Veer - teamleider, Tineke Wuister - teamleider coaching, Tirza Roor en Marina Bouwman (allemaal hebben ze een 'verklaring voor deelname onderzoek' getekend); (3) het bijwonen van de vier trainingsevents (zodat de doelstellingen inhoudelijk kunnen worden gereconstrueerd).

Om de doelstellingen te (re)construeren heb ik mij als eerste verdiept in wie *De Navigators* zijn en wat de visie, missie en kernwaarden van *LEF* zijn. Daarom zal een schets worden gegeven van de geschiedenis van *De Navigators*, in welke bredere traditie *De Navigators* staan, wat hun theologische context is en hoe *LEF* gepositioneerd kan worden binnen het jeugdwerk. Het omschrijven van deze elementen vormt vervolgens de basis om de doelstellingen te omschrijven. Bij *LEF* zijn hiervoor beleidsdocumenten, jaarverslagen en de inhoud van het traject opgevraagd. Ook is de inhoud van de website geraadpleegd. De doelstellingen die zijn omschreven, zijn voorgelegd aan *LEF* en definitief vastgesteld.

1.7.2 Omschrijving traject *Learning Community*

De beantwoording van de tweede deelvraag heeft plaatsgevonden door een (re)constructie van de inhoud van het traject van de *Learning Community* op basis van (1) literatuurstudie en (2) het bijwonen van de verschillende elementen van de *Learning Community*. Dit om zo een inhoudelijke omschrijving te kunnen geven van het traject van de *Learning Community* per element.

Voor de literatuurstudie zijn bij *LEF* de inhoud van de vier trainingsevents en van het coachingstraject opgevraagd. Daarnaast is de inhoud van de website geraadpleegd.

Ook is de literatuur van *3DM* geraadpleegd omdat deze voor het traject van de *Learning Community* wordt gebruikt. Daarnaast zijn de vier trainingsevents en verschillende elementen van het coachingstraject bijgewoond. Aan de hand van de literatuur en de bijgewoonde onderdelen van de *Learning Community* is een omschrijving gegeven van het traject van de *Learning Community*. Het omschreven traject is voorgelegd aan Tineke Wuister van *LEF*.

⁹ Buursema & Kruiger, *Er op uit in clusters*, 77.

1.7.3 Evaluatie doelstellingen door vragenlijst en interviews

De beantwoording van de derde deelvraag heeft plaatsgevonden op basis van (1) een Survey-onderzoek en (2) halfgestructureerde interviews met 6 teamleiders uit de verschillende *Learning Community's*. De teamleiders hebben een 'verklaring voor deelname onderzoek' getekend. De interviews zijn uitgeschreven en de data zijn beschermd met een wachtwoord opgeslagen in Onedrive. In dit onderzoek zijn hun gegevens anoniem verwerkt.

Het Survey-onderzoek (bijlage 1) bestond voornamelijk uit gesloten vragen waarbij de respondent een antwoord kon aanvinken. In de vragenlijst is ook een aantal vragen op verzoek van *LEF* opgenomen, waarbij de respondenten een of meerdere antwoordalternatieven kunnen aanvinken. Deze vragen zijn niet gebruikt bij de evaluatie van de doelstellingen. Zij hebben betrekking op hoe *LEF* de respondenten (en hun teams) kan ondersteunen. Een aantal vragen was half-open, zodat de respondenten de mogelijkheid kregen om een alternatief antwoord te geven. Er zijn twee open vragen gesteld, waarin respondenten de mogelijkheid kregen een toelichting of opmerking te maken bij een bepaald onderdeel. De verwerking is uitgevoerd met Excel. De gesloten vragen zijn gegroepeerd in kolomdiagrammen en de antwoorden op de open vragen zijn gebruikt om het betreffende onderdeel te kunnen duiden. Het online onderzoek is afgenomen via Typeform waarbij op een systematische wijze – op vrijwillige basis – vragen zijn gesteld aan jeugdleiders die het traject van de *Learning Community* hebben doorlopen en aanwezig waren op minstens drie van de vier trainingsevents. Daarbij beperkt dit onderzoek zich tot de jeugdleiders die de *Learning Community* hebben doorlopen namens een kerk. In totaal gaat het om 68 jeugdleiders, waarbij de leeftijd varieert. De jeugdleiders (man/vrouw) zijn verspreid over 13 verschillende kerken. De kerken die hebben deelgenomen zijn: (1) 4 jeugdleiders Baptistengemeente Amersfoort; (2) Baptistengemeente Harderwijk; (3) Baptistengemeente Veenendaal; (4) 5 jeugdleiders CGK Zwolle; (5) Emmaüs gemeente Lutten (Gereformeerde en Hervormde Kerk te Lutten, Slagharen en Schuinesloot); (6) 18 jeugdleiders Evangelie Gemeente Soest; (7) 5 jeugdleiders GKv Best; (8) 4 jeugdleiders GKv Nieuwleusen; (9) 3 jeugdleiders GKv Zwolle-Noord; (10) 5 jeugdleiders Gereformeerde kerk Zwartsluis (PKN); (11) 4 jeugdleiders PKN Veenendaal Wijkkerk Aller Erf; (12) 3 jeugdleiders Kruispunt Vathorst (samenwerkingsverband PKN, CGK en NGK) en (13) 5 jeugdleiders Vrije Baptistengemeente Bethel Drachten.

De verschillende jeugdleiders zijn verdeeld over drie verschillende *Learning Community's*.

- *Learning Community 1*: 2013-2015, GKv Best, GKv Nieuwleusen, PKN Veenendaal en Kruispunt Vathorst.
- *Learning Community 2*: 2014-2016, Baptistengemeente Amersfoort, CGK Zwolle, Emmaüs gemeente Lutten en Evangelie Gemeente Soest.
- *Learning Community 3*: 2015-2017, Baptistengemeente Harderwijk, Baptistengemeente Veenendaal, GKv Zwolle-Noord, Gereformeerde kerk Zwartsluis, Vrije Baptistengemeente Bethel Drachten.

De online vragenlijst is vanuit de omschrijving van de doelstellingen van het traject opgesteld.

Voorafgaand aan het survey-onderzoek is in samenwerking met *LEF* het kader bepaald wanneer we spreken over een goede of slechte uitkomst.

Nadat het Survey-onderzoek was afgerond en de gegevens waren verwerkt zijn zes teamleiders (van iedere *Learning Community* twee teamleiders) benaderd voor een halfgestructureerd interview. Zo werd inzichtelijk gemaakt welke criteria ze hebben gehanteerd bij het invullen van de online vragenlijst. De uitkomsten van het Survey-onderzoek zijn daarbij gebruikt om een vragenlijst op te stellen. De conclusies van het Survey-onderzoek hebben de teamleiders in een document (bijlage 2) toegestuurd gekregen. Daarin stonden ook de doelstellingen samengevat en vier vragen die leidend waren voor het interview. De teamleiders kregen dit document voorafgaand aan het interview. De interviews zijn opgenomen en vervolgens helemaal uitgeschreven. Belangrijke en relevante uitspraken uit de interviews zijn per doelstelling samengevoegd. De uitspraken van de teamleiders zijn voornamelijk geparafraseerd. Een enkele keer is gebruik gemaakt van een citaat.

Aan de hand van de uitkomsten van het Survey-onderzoek en de interviews met de teamleiders is bepaald of de doelstellingen van *LEF* worden gehaald.

1.7.4 Evaluatie doelstellingen vanuit literatuur

De beantwoording van de vierde deelvraag zal plaatsvinden door op basis van een literatuurstudie de doelstellingen van de *Learning Community* te evalueren. Hiervoor is literatuur geraadpleegd die gaat over: ontwikkelingen in het jeugdwerk, pedagogische benaderingen van jeugdwerk, ontwikkeling van jongeren en missie in het leven van jongeren.

2. Doelstellingen van de *Learning Community*

2.1 Introductie

In dit hoofdstuk worden woorden gegeven aan de doelstellingen die *LEF* heeft met het traject van de *Learning Community* voor ogen heeft, om zo een antwoord te geven op de eerste deelvraag: 'Wat zijn de doelstellingen van het traject van de *Learning Community*?' Tijdens het onderzoek ontdekte ik dat de doelstellingen niet duidelijk zijn omschreven. Om in dit hoofdstuk de doelstellingen te kunnen omschrijven heb ik mij om die reden allereerst verdiept in wie *De Navigators* zijn, wat de visie en missie van *De Navigators* zijn, in welke bredere traditie *De Navigators* staan, wat hun theologische context is en hoe *LEF* gepositioneerd kan worden binnen het jeugdwerk. In dit hoofdstuk wordt allereerst kort de achtergrond van *LEF* omschreven. Aansluitend zullen de doelstellingen die *LEF* heeft met de *Learning Community* worden geformuleerd. Tot slot volgt een samenvatting van deze doelstellingen.

2.2 Achtergrond van *LEF*

2.2.1 Geschiedenis

LEF maakt onderdeel uit van *De Navigators*. *De Navigators* zijn een wereldwijde geloofsbeweging met een specifieke roeping om mensen Christus te doen kennen en hen tot discipelen te vormen. Ze zijn niet gebonden aan een kerkgenootschap, maar vormen een interkerkelijke beweging. De beweging wil meehelpen om op een eigentijdse manier Christus zichtbaar te maken aan mensen binnen hun eigen leefwereld, zodat zij de keus maken om met Hem te gaan leven.¹⁰ *De Navigators* zijn sinds 1948 actief in Nederland. Dawson Trotman was begin jaren dertig de oprichter van *De Navigators* in de Verenigde Staten. Trotman was beïnvloed door de Amerikaanse evangelicale zendingsbeweging. Deze zendingsbeweging droeg het stempel van de verlichting. Vóór de verlichting was het leven in het Westen in zijn geheel met religie doordrongen. Wetgeving, de sociale orde, ethiek, filosofie en kunst, alles was op de een of andere manier religieus gestempeld.¹¹ Trotman zag de wereld als te winnen voor Christus.¹² Christenen moeten als zout zijn dat smaakmakend en bederfwerend de maatschappij doortrekt. Ze moeten schijnen als een licht dat anderen de weg wijst.¹³ In die zin zou je *De Navigators* kunnen zien als een beweging die aansluit bij de evangelische beweging.

Binnen de evangelische beweging was men er ook van overtuigd dat als het jeugdwerk relationeel werd vormgegeven en jongeren zelf keuzes konden maken, dit de cultuur kon veranderen en het moreel verval kon keren.

In 1964 wordt er gestart met evangelisatie onder studenten. Twee jaar later ontstaat er studentenwerk in verschillende studentensteden.¹⁴ Toen de eerste studenten (bewust tot geloof in Jezus Christus gekomen) afstudeerden, ontstond het jeugdwerk van *De Navigators* (in 1972). Het werk kreeg een eigen naam: *De Captains Club*. De club paste inhoudelijk bij de moederorganisatie.¹⁵ De nadruk ligt op kleine groepen, omdat kleine groepen ruimte geven voor persoonlijke aandacht. Bij grotere groepen vlucht men gemakkelijker in de massa. Zo kwamen celgroepen tot stand van zo'n 15 tot 25 jongeren; groot genoeg om er niet te veel in op te vallen, klein genoeg om er niet in verloren te raken.¹⁶ Met het ontstaan van *De Captains Club* kwam er een groep mensen die zich in hun vrije tijd wilde inzetten voor de jeugd. *De Captains Club* groeide in de jaren zeventig uit tot een project met veel clubs door heel Nederland. Deze groei schreef Karssen toe aan het feit dat er veel werk bleef liggen dat niet door kerken en andere organisaties werd gedaan.¹⁷

¹⁰ *De Navigators*, Jaarverslag 2015, 5.

¹¹ Bosch, *Transforming mission*, 235.

¹² Karssen, *1x1=veel*, 9.

¹³ Karssen, *1x1=veel*, 14.

¹⁴ Zie <http://www.navigators.nl/over-ons/geschiedenis>, geraadpleegd op 15 mei 2017.

¹⁵ Karssen, *1x1=veel*, 38.

¹⁶ Karssen, *1x1=veel*, 38.

¹⁷ Karssen, *1x1=veel*, 38.

In 2007 voert Maurits Roose samen met zijn team een reorganisatie door bij *De Captains Club*. Zo ontstaat *LEF*. *LEF* gaat zich richten op jongerenleiders in plaats van jongeren. *LEF* traint, coacht en begeleidt jongerenwerkers zodat zij binnen een lange-termijnrelatie jongeren tot toegewijde leerlingen van Jezus maken. Door persoonlijke coaching en training in de principes van discipelschap en materiaal dat aansluit bij 'hun' jongeren.¹⁸ Hiervoor ontvangt *LEF* in 2011 de Helixprijs van de *Evangelische Alliantie* (nu *Missie Nederland*). Ze krijgen de prijs voor hun visie op 'relationeel leiderschap en het belang van rolmodellen voor succesvol jeugdwerk'. De bijdrage van *LEF* aan persoonlijke training van jeugdleiders binnen de kerk heeft 'een positieve invloed op de ontwikkeling van discipelschap bij jongeren.'¹⁹ *LEF* ontwikkelt drie producten: *Scherp*, *Diep* en *Vaardig*.²⁰ In 2013 worden deze producten min of meer samengevoegd in het leertraject van de *Learning Community* die onder de paraplu van 'We are 3DM' ontstaat. 'We are 3DM' is een beweging die vooral bestaat uit (kerk)leiders over de hele wereld. De beweging wil de wereld veranderen door discipelschap en missie terug te geven aan gewone mensen. Ze geloven dat God op verschillende manieren actief en aanwezig is in verschillende gemeenschappen.²¹

2.2.2 Stip op de horizon

Binnen *LEF* denkt men niet zozeer in structuren als 'de organisatie' en 'de kerk' als instituut.

De oorsprong van *De Navigators* ligt dan ook niet bij het opzetten van een organisatie of het vastleggen van statuten en reglementen. De organisatie werd in de praktijk geboren. Die geboorte werd, volgens Karssen, getoetst aan en gebaseerd op het Woord van God.²²

Dit is een karakteristiek die nog steeds kenmerkend is voor het werk van *LEF*. Ook vandaag ontstaan er praktijken zonder dat er van alles is vastgelegd. De *Learning Community* is daar een voorbeeld van. Wat *LEF* nastreeft, is de heiligen (mensen die geloven in Jezus Christus) toe te rusten voor het werk in Jezus dienst. Dit tot opbouw van het lichaam van Christus zowel naar innerlijke kracht als toename in aantal. Die toerusting is bij voorkeur kleinschalig en is een dienst aan de enkeling of aan een kleine groep.²³ Om dit als organisatie weer scherp voor ogen te krijgen, heeft men in 2015, de visie, doelen en kernwaarden opnieuw doordacht in de hoop dat dit zal leiden tot meer helderheid over wie *De Navigators* willen zijn en waar ze voor willen gaan.

2.2.3 Kenmerken van *LEF*

Uit het bezinningsproces is de volgende visie naar voren gekomen: "Wij verlangen dat steeds meer mensen zich toewijden aan Jezus en Zijn Koninkrijk en in hun omgeving bewust doorgeven wat ze zelf zien en horen."²⁴ Om deze visie te realiseren is de volgende missie geschreven: "Leiders helpen om dagelijks met Jezus te leven en net als Hij discipelen te maken die discipelen maken."²⁵ *LEF* werkt met deze visie en missie. Daarbij willen ze dat jongeren positieve voorbeelden hebben. Jeugdleiders kunnen zulke voorbeelden zijn. *LEF* gaat er daarbij vanuit dat geloofsgroei bij jongeren niet alleen wordt gerealiseerd met goed georganiseerd jeugdwerk. Dit is de reden dat *LEF* investeert in jeugdleiders. *LEF* wil onderweg gaan met jeugdleiders, zodat zij leren om voorop te gaan, keuzes durven te maken en door te geven wat God aan hen gegeven heeft. Dit doet *LEF* vanuit de volgende kernmerken:²⁶

- **Ze focussen op mensen, niet op materiaal** – "Diepgaande vernieuwing komt niet met een andere structuur, maar met een andere mindset."
- **Ze richten zich op het hart** – "Als jeugdleider ben je een voorbeeld. Daarom gaat het om jou. Jouw groei in geloof en leiderschap heeft impact op jongeren."
- **Ze gaan met jeugdleiders op weg** – "We bieden geen standaardoplossing, maar we komen graag langs. We kijken met jou en je team naar je jeugdwerk en bepalen samen de gewenste bestemming en de route daar naartoe."

¹⁸ *De Navigators*, Jaarverslag 2011, 17.

¹⁹ Zie <https://www.nd.nl/geloof/geloof/767856/helixprijs-voor-jongerenwerk-navigators>, geraadpleegd 9 augustus 2017.

²⁰ *De Navigators*, Jaarverslag 2012, 16.

²¹ Zie <https://3dmovements.com/about>, geraadpleegd op 4 augustus 2017.

²² Karssen, *1x1=veel*, 22.

²³ Karssen, *1x1=veel*, 55.

²⁴ *De Navigators*, Jaarverslag 2015, 7.

²⁵ *De Navigators*, Jaarverslag 2015, 7.

²⁶ Zie *LEF* Folder 2017.

- **Ze brengen jeugdleiders in beweging** – “We bieden niet alleen een shot inspiratie, maar helpen je om daadkrachtig te kiezen en een concreet plan te maken waarmee je vooruitkomt. Een plan om ook weer anderen in mee te nemen.”
- **Ze houden van kruisbestuiving** – “Leren doe je samen. Daarom brengen we teams bij elkaar om elkaar te versterken. We werken met teams uit heel Nederland, uit allerlei kerkstromingen.”

2.2.4 Benadering van het jeugdwerk

LEF richt zich direct op jeugdleiders en indirect op jongeren. LEF verlangt ernaar dat steeds meer jongeren zich toewijden aan Jezus en Zijn Koninkrijk en in hun omgeving bewust doorgeven wat ze zelf zien en horen. Dit bepaalt de manier waarop ze naar het jeugdwerk kijken. Senter (2001) omschrijft dat er vier manieren zijn om het jeugdwerk te benaderen.²⁷ De vier manieren worden in een matrix verdeeld rond twee assen, waarbij hij gebruik maakt van het missiologische frame van Peters.²⁸

De eerste as gaat van 'kom naar ons' (*come*) naar 'er op uit gaan' (*go*). Bij 'kom naar ons' staat vooral de gastvrije gemeenschap (*fellowship*) voor jongeren centraal. Jongeren worden getraind om onderdeel te worden of te zijn van de gemeenschap en om een taak op zich te nemen. Dit zijn vooral taken die binnen de gemeenschap worden vormgegeven. Bij 'er op uit gaan' staat vooral de missie centraal. Jongeren worden toegerust om andere jongeren, bijvoorbeeld klasgenoten, te bereiken met het evangelie en hen onderdeel te laten worden van een gemeenschap van gelovigen.

De tweede as heeft meer te maken met de plek die jongeren innemen in de kerk. Wanneer zijn jongeren geestelijk volwassen genoeg om te kunnen participeren binnen de geloofsgemeenschap? Is het jeugdwerk meer gericht op de kerk van de toekomst (*church of the future*) waarin jongeren niet of nauwelijks participeren of maken jongeren nu al volledig deel uit van de kerk (*church of the present*) en mogen ze los van hun geestelijke volwassenheid participeren in de geloofsgemeenschap? Samengevat zijn de vier vormen van benadering:

1. **De inclusieve gemeente aanpak:** Jongeren worden gezien en horen er nu al volledig bij. Ze zijn volwaardig lid van de gemeente en worden toegerust om deel uit te maken van de gemeenschap. Centraal in het jeugdwerk staat dat God naar ons toe komt en dat het jeugdwerk vormgegeven moet worden binnen de verschillende bedieningen die er zijn in de gemeente zoals: prediking, aanbidding, pastoraat, organisatorische zaken, onderwijs, gemeenschap, diaconaat en getuigen. Het jeugdwerk moet dan ook niet gezien worden als een extra plek voor een bediening, maar als een plek waar jongeren geholpen worden bij het vinden van een plek in een van de bedieningen.
2. **De voorbereidende aanpak:** Jongeren worden opgeleid om erbij te gaan horen en om te participeren in de gemeenschap doordat ze voor een bepaalde taak worden toegerust. Jeugdwerk

²⁷ Senter, *Four Views of Youth Ministry and the Church*, xii-xviii.
²⁸ Peters, *A Biblical Theology of Missions*, 21-22; 52.

wordt vanuit de gemeente gezien als een aparte bediening waarin het jeugdwerk fungeert als laboratorium waarin jongeren kunnen experimenteren en leren. Jongeren kunnen groeien in discipelschap als ze begeleid worden door geestelijke mentoren. Jongeren worden opgeleid door competente jeugdleiders die niet gefocust zijn op een relatie met de jongeren, maar vooral gericht zijn op het geven van onderwijs.

3. **De strategische aanpak:** De jeugdgroep wordt er door de jeugdleider op voorbereid om gezegend door de moederkerk zelf een nieuwe kerk te zijn (kerkplant). Doordat de jeugdgroep gericht is op discipelschap en het onderkennen van potentieel leiderschap, worden de jongeren en jeugdleider gezamenlijk verantwoordelijk voor de gemeenschap en evangelisatie. De jeugdleider wordt dan de predikant van de nieuwe kerk. Jeugdleiders zijn geestelijke vroedvrouwen van een kerkplant. Ze trekken vanaf ongeveer veertien jaar tot halverwege de twintig met jongeren op. Het doel daarvan is dat ze jongeren helpen om geestelijk volwassen te worden, zodat zij op hun beurt weer een kerkplant kunnen starten.
4. **De missionaire aanpak:** Jeugdwerk wordt gezien als de plek waar jeugdleiders jongeren van gevestigde kerken toerusten om zelf missionair te zijn. Jongeren worden beschouwd als 'zendelingen' die nu al zelf verantwoordelijk zijn voor de verspreiding van het evangelie onder generatiegenoten in hun omgeving. Jeugdwerk is altijd missionair. De kerk is een missionaire gemeenschap die zich verbonden weet en uitstrekt naar jongeren. Zowel richting jongeren die lid zijn van de gemeenschap als richting jongeren die geen lid zijn van de gemeenschap. Het doel is dat aan iedere jongere het evangelie van het koninkrijk wordt verkondigd. Programma's zijn er niet op gericht om leeftijdsgenoten mee te nemen naar de jeugdgroep. Als er gebruik gemaakt wordt van een programma dan moet dit enkel zijn om jongeren te bereiken die zich niet verbonden voelen of weten met de gemeenschap.

Deze benaderingen zijn op papier helder te omschrijven, maar in de praktijk weerbarstiger. *LEF* beoogt met de *Learning Community* vooral aan de rechterkant te zitten. *LEF* heeft het verlangen dat jongeren in hun omgeving bewust doorgeven wat ze zelf zien en horen. Dat sluit vooral aan bij de missionaire aanpak. Tegelijkertijd beoogt *LEF* dat jongeren, onder begeleiding van een jeugdleider, missiegroepen starten. Dat sluit vooral aan bij de strategische aanpak.

2.3 Doelstellingen van de *Learning Community*

Om een antwoord te kunnen geven op de eerste deelvraag wat de doelstellingen van *LEF* zijn met de *Learning Community*, heb ik in dit hoofdstuk allereerst de achtergrond van *LEF* omschreven. Duidelijk is geworden dat *De Navigators* onderdeel uitmaken van de evangelische beweging en daar hun programma's en producten op aanpassen. Ook wordt duidelijk dat missie nog steeds een essentieel onderdeel is. Dit zien we dan ook terug in de doelstellingen van de *Learning Community*. In overleg met *LEF* is ervoor gekozen om de doelstellingen te koppelen aan de thema's van de vier trainingsevents. Om de doelstellingen te kunnen omschrijven is dan ook gebruik gemaakt van de verschillende hand-outs die voorafgaand aan elk trainingsevent worden gemaakt. Deze paragraaf beperkt zich tot het omschrijven van de doelstellingen. De manier waarop *LEF* de doelstellingen uitwerkt binnen de *Learning Community*, wordt besproken in het volgende hoofdstuk.

2.3.1 Vier niveaus

De intentie van het traject van de *Learning Community* is, dat er wordt gebouwd aan jeugdwerk waar discipelschap en missionair-zijn voor jongeren centraal staat. Ze willen met de *Learning Community* het jeugdwerk van kerken vernieuwen. Met het traject van de *Learning Community* heeft *LEF* dan ook doelstellingen op vier niveaus:²⁹

- Het eerste niveau, is het niveau van de **jeugdleider** zelf. Jeugdleiders worden uitgedaagd om een missionaire levensstijl te ontwikkelen. Het gaat er daarbij niet om dat er allerlei

²⁹ Gedurende dit onderzoek zijn er meerdere gesprekken geweest met verschillende medewerkers van *LEF*. De vier verschillende niveaus zoals omschreven is een van de gespreksonderwerpen geweest die langs is gekomen. Er zijn geen officiële documenten waarin dit verder is omschreven.

activiteiten worden georganiseerd voor jongeren, maar dat jeugdleaders zelf vooropgaan in een missionaire levensstijl.

- Het tweede niveau is het **team** (LEF-groep) dat jeugdleaders samen vormen. LEF wil dat jeugdleaders in de eerste plaats als team leren wat het is om een gemeenschap te vormen. Dit voordat jeugdleaders uitgedaagd worden om lokaal missiegemeenschappen te starten met jongeren.
- Het derde niveau is het **jeugdwerk** zelf. LEF wil het jeugdwerk transformeren zodat er gewerkt wordt aan een cultuur van discipelschap en missionair-zijn waarin jeugdleaders vooropgaan.
- Daarom is er ook een vierde niveau. Dit wordt het niveau van de **transfer** genoemd. LEF wil de jeugdleaders die deelnemen, helpen om een brug te slaan naar de thuisgebleven jeugdleaders en betrokken kerkleiders.

2.3.2 Vier doelstellingen

Niet alle niveaus krijgen binnen de *Learning Community* evenveel aandacht. De aandacht wordt vooral gericht op de eerste drie niveaus. De focus van het traject is er dan ook vooral op gericht dat jeugdleaders groeien in discipelschap en dat ze elkaar binnen de LEF-groep hierbij helpen.

De vier kernwoorden waaraan LEF zijn doelstellingen ophangt zijn discipelschap, leiderschap, missie en beweging. LEF verwacht (indien de jeugdleaders aan de *Learning Community* jeugdleader blijven, ze als LEF-groep gedurende het traject bij elkaar blijven en de jeugdleaders zich geestelijk blijven toewijden) dat er een gestage groei en implementatie zal plaatsvinden over een periode van 5 jaar. Gedurende het traject van de *Learning Community* is er elk half jaar voor het hele team een trainingsevent met teamopdrachten, input en persoonlijke verwerking. Ongeveer een jaar na ieder event zouden de eerste tekenen zichtbaar moeten zijn van het thema dat centraal heeft gestaan op een van de vier trainingsevents. De vier thema's waarvan de doelstellingen zullen worden afgeleid zijn:

1. Discipelschap: Bouwen aan een cultuur van discipelschap
2. Leiderschap: Het vermenigvuldigen van missionaire leiders
3. Missie: Het starten van missiegroepen
4. Beweging: Discipelen die discipelen maken

2.3.3 Discipelschap: Bouwen aan een cultuur van discipelschap

LEF beoogt dat de jeugdleaders die deelnemen aan de *Learning Community* bouwen aan een cultuur van discipelschap die het lokale jeugdwerk van binnenuit vernieuwt. Hierin staat de persoonlijke groei en relatie van de jeugdleader met God centraal.

Daarbij is het goed om uit te werken wat LEF bedoelt met de uitdrukking discipelen die discipelen maken. Bij LEF gaan ze ervan uit dat Jezus leefde met een grote droom. Hij wil zijn discipelen uitzenden om het goede nieuws bekend te maken. Volgens LEF is het Jezus' droom dat er een niet te stoppen beweging van discipelen ontstaat die discipelen maken die discipelen maken. Met als groot vergezicht het moment dat er een ontelbare menigte mensen in het wit gekleed voor God zal staan.³⁰ Als LEF het heeft over discipelschap dan betekent dit in de eerste plaats dat jeugdleaders leren om gericht te zijn op Jezus. Hij moet het middelpunt zijn van iedere jeugdleader. Jeugdleaders moeten groeien in de persoonlijke en dagelijkse omgang met Jezus om van daaruit vrucht te dragen. Van de jeugdleaders die groeien in discipelschap wordt dan ook verwacht dat ze in hun omgeving bewust doorgeven wat ze zelf zien en horen. Dit doen ze door hun leven te leren delen met jongeren. Daarmee wordt er in het jeugdwerk gebouwd aan een cultuur van discipelschap. LEF vindt het daarbij belangrijk dat elke jeugdleader (discipel) zich regelmatig afvraagt wat God tegen hem of haar zegt en hoe dit inzicht concreet in praktijk kan worden gebracht.

LEF is ervan overtuigd dat ze groot mogen dromen. LEF wil jeugdleaders uitdagen om met geloof en verwachting te leven. Niet dat jeugdleaders groot over zichzelf moeten denken, maar jeugdleaders worden uitgedaagd om groot over God te denken omdat voor Hem niets onmogelijk is.

³⁰ Van 't Veer, 'Hoe Jezus discipelen maakte (deel 1): Dream Big', zie <http://www.navigators.nl/lef/blog/hoe-jezus-discipelen-maakte-deel-1-dream-big>, geraadpleegd 2 oktober 2017.

LEF verwacht dat persoonlijk discipelschap van de jeugdleiders een jaar na het eerste event zichtbaar wordt. De jeugdleiders hebben de eerste stappen dan gezet.

De eerste tekenen van een veranderende cultuur worden twee jaar na het eerste event zichtbaar en drieënhalve jaar later zou de cultuur van discipelschap werkelijk zichtbaar moeten zijn binnen de gehele breedte van het jeugdwerk.

2.3.4 Leiderschap: Het vermenigvuldigen van missionaire leiders

LEF beoogt dat jeugdleiders bouwen aan jeugdwerk waar discipelen discipelen maken. Dit betekent automatisch voor hen ook dat leiders leiders maken. Door een continu proces van potentiële leiders spotten, werven, trainen, inzetten en evalueren, wordt leiderschap vermenigvuldigd.

Leiderschap is de term die LEF gebruikt voor de positie die een discipel wordt toegewezen wanneer het jeugdwerk meer gestructureerd raakt. LEF vindt dat een jeugdleider een visie/missie heeft, initiatief toont en oog heeft voor het vermenigvuldigen van zijn leiderschap in een nieuwe generatie. De cultuur van discipelschap (zoals hiervoor is omschreven) is een continue onderstroom tijdens het proces van leiderschapsontwikkeling. Elk leider is in de kern allereerst een discipel die balans zoekt in de boven-binnen-buiten dimensies in zijn leven met God.³¹

LEF verwacht dat een jaar na het event over leiderschap de jeugdleiders potentiële leiders meenemen in een proces om hen te laten groeien in verantwoordelijkheid. Verder verwacht men dat de jeugdleiders in de teams waar ze onderdeel van uit maken, zoeken naar meer leiders dan er nodig zijn. Dit omdat er een groeiend verlangen is om meer jongeren te bereiken, zodat drieënhalve jaar na het event over leiderschap, het vermenigvuldigen van leiders onderdeel is geworden binnen het jeugdwerk.

2.3.5 Missie: Het starten van missiegroepen

Bij LEF vinden ze dat 'missionair zijn' alles te maken heeft met een besef van een 'missie' hebben. LEF beoogt jeugdleiders (en via de jeugdleiders jongeren) bewust te maken van het feit dat ze 'gezonden' zijn om het evangelie te verspreiden. Binnen LEF gaan ze er echter vanuit dat dit niet vanzelf gaat. Jeugdleiders moeten gaan beseffen dat het evangelie echt goed nieuws is. Dat het niet iets is om je voor te schamen, omdat het ouderwets zou zijn of een zwaktebod.³² Dat roept natuurlijk de vraag op wat men bij LEF ziet als 'goed nieuws.' Hier is men binnen de *Learning Community* niet expliciet over. Wat centraal staat is dat er met de komst van Jezus iets belangrijks is gebeurd. Een van de doelen van *De Navigators* is Christus kennen en bekendmaken.

Kennismaking met Jezus werkt volgens *De Navigators* levensveranderend.

Bij LEF vinden ze dat Gods Koninkrijk, Gods plan voor een nieuwe wereld, een verantwoordelijkheid betekent voor zowel het persoonlijke leven als voor gerechtigheid en duurzaamheid in deze wereld. Ze willen zich daarbij niet beperken tot de juridische en financiële beelden van het verlossende werk van Jezus. Met andere woorden: ze willen het evangelie niet alleen bekijken vanuit de zondeval, maar ook vanuit schepping en herschepping. Ze denken dat het besef van schuld in onze cultuur steeds meer verstopt en afgesleten is en dat het nauwelijks nog wordt herkend.³³ LEF wil jeugdleiders dan ook meegeven dat ze leren kijken naar de jongeren (mensen) om hen heen, om te zien wat zij nodig hebben. Zodat aan jongeren, daar waar dat nodig is, een ander perspectief kan worden geboden. Het leven is belangrijk in Gods ogen. Daar begint het evangelie, en dat is goed nieuws.

Bij LEF zijn ze ervan overtuigd dat als je Gods goedheid leert kennen, je dit niet voor jezelf kunt houden. De Bijbel vormt daarbij de basis van het leven. Bij LEF willen ze dat mensen hun leven voor elkaar openstellen rond de waarheid van Gods Woord. Ze verwachten dat God hun leven van binnenuit gaat vernieuwen.³⁴ Een centrale tekst bij LEF is dan ook Matteüs 9:35-38: "Jezus trok rond langs alle steden en dorpen, hij gaf er onderricht in de synagogen, verkondigde het goede nieuws over het koninkrijk en genas iedere ziekte en elke kwaal. Maar toen hij de mensenmenigte zag, voelde hij

³¹ Voor deze omschrijving is gebruik gemaakt van de 'hand-out van trainingsevent 3.1' | 13-15 november 2015.

³² Wuister, 'De basis van LEF: De missionaire jeugdgroep', zie <http://www.navigators.nl/lef/blog/de-basis-van-lef-de-missionaire-jeugdgroep>, geraadpleegd 2 oktober 2017.

³³ Van 't Veer benadrukte dit tijdens een lezing op het derde trainingsevent 11 t/m 13 november 2016.

³⁴ *LEF Navigators*, '4 cruciale bouwstenen uit het leven van Jezus voor het maken van discipelen', zie <http://www.navigators.nl/lef/blog/bouwstenen-discipelen>, geraadpleegd 2 oktober 2017.

medelijden met hen, omdat ze er uitgeput en hulpeloos uitzagen, als schapen zonder herder. Hij zei tegen zijn leerlingen: 'De oogst is groot, maar er zijn weinig arbeiders. Vraag dus de eigenaar van de oogst of hij arbeiders wil sturen om de oogst binnen te halen.' LEF ziet in deze tekst dat Jezus met ontferming bewogen was. Jezus liet zich in zijn hart raken door wat hij zag en hij had het verlangen om hier iets aan te veranderen. Het gevoel van medelijden en sympathie maakten dat hij in actie kwam. LEF wil dan ook dat jeugdleiders leren om ook met ontferming bewogen te zijn. Dat ze leren om ook op zo'n manier naar hun omgeving, naar jongeren, te kijken.

LEF wil dat jeugdleiders ontdekken en leren dat het jeugdwerk goed nieuws is voor jongeren. Niet alleen voor jongeren die al tot een geloofsgemeenschap behoren, maar ook voor alle generatiegenoten in hun omgeving. Het goede nieuws voorleven en doorvertellen gebeurt volgens LEF niet automatisch. Dat is de ervaring die LEF heeft met missiegroepen. LEF verwacht dat dit vooral te maken heeft met een gebrek aan ervaring en 'valse bescheidenheid'. LEF wil daarom leiders aansporen voorop te gaan en jongeren stap voor stap mee te nemen en een verlangen in hen wakker te roepen ³⁵ Hierin zien we iets terug van de strategische benadering van het jeugdwerk zoals eerder omschreven. Binnen deze benadering wordt de jeugdgroep er door de jeugdleader op voorbereid om zelf een missiegroep te zijn. LEF wil jongeren zelf verantwoordelijk maken voor de verspreiding van het evangelie onder generatiegenoten in hun omgeving. Jeugdleiders trekken met jongeren op, zodat jongeren geestelijk volwassen worden en zij op hun beurt weer een kerkplant kunnen starten.

LEF wil jeugdleiders leren hoe jeugdgroepen een aantrekkelijke gemeenschap kunnen vormen met missie expliciet op de agenda. Doordat de jeugdgroep gericht is op discipelschap en potentieel leiderschap, worden de jongeren en jeugdleiders gezamenlijk verantwoordelijk voor evangelisatie en de missiegroep(en).

Wat LEF precies bedoelt met missie, evangelisatie en missiegroepen is niet helemaal duidelijk. Binnen LEF is men hier (nog) niet uit. Ook al is er enige onduidelijkheid, impliciet wordt tijdens de *Learning Community* wel doorgegeven hoe LEF tegen missie aankijkt.

LEF verwacht dat een jaar na het event over missie, de jeugdleiders zich ervan bewust zijn dat ze gezonden zijn om het evangelie te verspreiden. Dat de jeugdleiders de eerste stappen zetten om de jeugdgroep te zien als een missiegroep en dat, indien mogelijk, er activiteiten voor en door (of met) jongeren worden georganiseerd. Drieënhalfjaar na het event zouden de eerste missiegroepen gevormd moeten zijn.

2.3.6 Beweging: Discipelen die discipelen maken

LEF concentreert zich vooral op het jeugdwerk en ze gaat ervan uit dat er in het jeugdwerk een beweging kan ontstaan die groeit en de gehele gemeente kan beïnvloeden en veranderen. Daarbij is een belangrijke vraag wat LEF precies verstaat onder een beweging en hoe ze die op gang wil brengen. LEF wil dat jeugdleiders hebben geleerd om een beweging te starten met aanstekelijke visie en waarden. Dat jeugdleiders zorgdragen voor dat wat is opgebouwd en het traject van de *Learning Community* goed afsluiten.

Net als bij het thema missie bleek gedurende het onderzoek dat niet helemaal duidelijk is wat de focus is van dit thema. De *Learning Community* beoogt jeugdwerk te bouwen dat groter is dan de jeugdleiders zelf. LEF wil jeugdleiders stimuleren om een beweging op gang te brengen die breder wordt gedragen in de gemeenschap. En dan vooral een voortgaande beweging, die doorgaat door de (geestelijke) generaties. In die voortgaande beweging van discipelen maken die discipelen maken ziet LEF de beweging van Gods Koninkrijk.

LEF wil jeugdleiders helpen om een brug te slaan naar de thuisgebleven jeugdleiders en kerkleiders. Daarnaast wil LEF dat jeugdleiders actief op zoek zijn naar manieren om anderen gemeenteleden erbij te betrekken, om zo zichzelf overbodig te maken in het aansturen en coördineren van het jeugdwerk, zodat jeugdleiders hun leven kunnen delen met jongeren. Het LEF-team functioneert daarbij als een veilige thuisbasis.

LEF verwacht dat drieënhalfjaar na de *Learning Community* de eerste tekenen van de beweging zichtbaar zijn. Het jeugdwerk is zo vormgegeven dat signalen en risicofactoren worden herkend en

³⁵ Wuister, 'De basis van lef de missionaire jeugdgroep', zie <http://www.navigators.nl/lef/blog/de-basis-van-lef-de-missionaire-jeugdgroep>, geraadpleegd 2 oktober 2017.

waar nodig wordt ingegrepen. Het is de jeugdleiders daarbij gelukt om een brug te slaan naar de thuisgebleven jeugdleiders en kerkleiders. De jeugdleiders herkennen het seizoen waarin het jeugdwerk zich bevindt en bewegen daarin mee. Vijf jaar na het laatste event van de *Learning Community* kunnen de jeugdgroepen gezien worden als een missiegroep waarin jongeren groeien in discipelschap en leiderschap. Voor en door (of met) jongeren worden experimentele programma's en activiteiten georganiseerd waarin jongeren zelf zorgdragen voor de verspreiding van het evangelie onder hun generatiegenoten.

2.4 Samenvatting

In dit hoofdstuk zijn de doelstellingen die *LEF* heeft met het traject van de *Learning Community* omschreven. Aan de hand van de ontstaansgeschiedenis en ontwikkeling van *De Navigators*, heb ik een introductie gegeven van *De Navigators* in Nederland. Daarnaast heb ik omschreven hoe *LEF* het jeugdwerk benadert. In deze paragraaf geef ik een samenvatting van de thema's van de vier trainingsevents om zo een antwoord te geven op de eerste deelvraag: wat zijn de doelstellingen van het traject van de *Learning Community*?

2.4.1 Discipelschap

Jeugdleiders bouwen als persoon en als team aan een cultuur van discipelschap die het lokale jeugdwerk van binnenuit vernieuwt. Jeugdleiders groeien in hun persoonlijk geloof en geven dit door aan andere jeugdleiders en jongeren. Dit doen ze door hun leven met elkaar en met jongeren te delen. *LEF* verwacht dat wanneer jeugdleiders groeien in discipelschap, ze zelf jongeren kunnen helpen in hun discipelschap. *LEF* verwacht concreet dat persoonlijk discipelschap zichtbaar is in de levens van de jeugdleiders en dat na drieënhalfjaar dit zichtbaar moet zijn binnen de breedte van het jeugdwerk.

2.4.2 Leiderschap

Jeugdleiders zijn actief vanuit een heldere visie. Ze tonen initiatief en hebben oog voor het vermenigvuldigen van hun leiderschap in een nieuwe generatie. De cultuur van discipelschap is hierbij een continue onderstroom. *LEF* verwacht dat jeugdleiders jongeren als potentiële leiders meenemen in een proces om hen te laten groeien in verantwoordelijkheid. Daardoor wordt het vermenigvuldigen van leiders onderdeel van het jeugdwerk.

2.4.3 Missie

Jeugdleiders zijn zich ervan bewust dat ze gezonden zijn om het evangelie te verspreiden. *LEF* beoogt de levens van jeugdleiders en door hen heen de levens van jongeren te veranderen. Jongeren worden dan zelf verantwoordelijk gemaakt voor de verspreiding van het evangelie onder hun generatiegenoten. De jeugdgroep wordt er door de jeugdleider op voorbereid om zelf een aantrekkelijke missiegroep (kerkplant) te zijn. *LEF* verwacht dat jeugdleiders de eerste stappen zetten om de jeugdgroep te zien als een missiegroep.

2.4.4 Beweging

Jeugdleiders hebben geleerd om een beweging te starten met aanstekelijke visie en waarden. Daarbij weten ze hoe het jeugdwerk er in de gemeente voorstaat en hoe ze daarin moeten mee bewegen zodat er een cultuur van discipelschap groeit waarin jongeren groeien in discipelschap, leiderschap en missie.

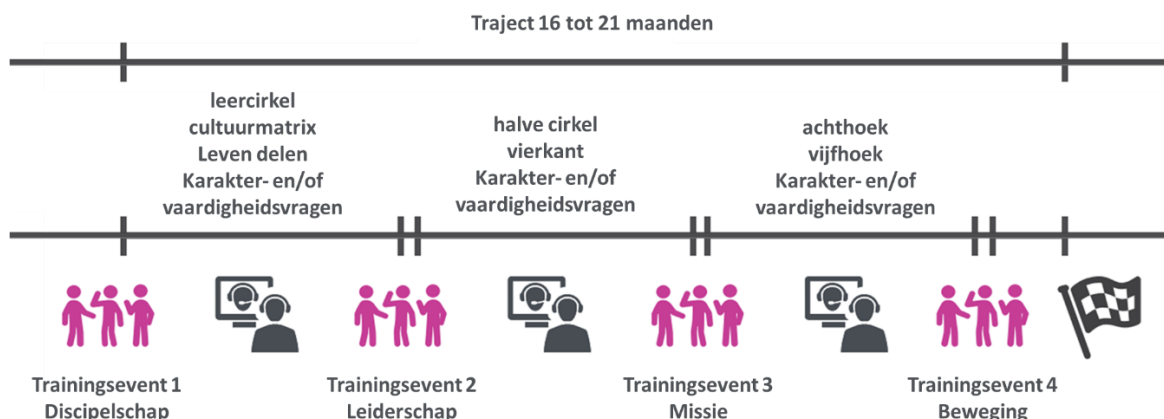
3. Het traject van de *Learning Community*

3.1 Introductie

In het vorige hoofdstuk zijn de doelstellingen van *LEF* omschreven. In dit hoofdstuk wordt een omschrijving gegeven van de inhoud van het traject van de *Learning Community* van *LEF* om zo een antwoord te geven op de tweede deelvraag: Hoe ziet het traject van de *Learning Community* eruit? Voor het traject van de *Learning Community* maakt *LEF* gebruik van de thema's en enkele leervormen die ontwikkeld zijn door *3DM*. Door het omschrijven van de inhoud en de leervormen wordt gelijk een antwoord gegeven op de tweede deelvraag. Als eerste zal er een overzicht worden gegeven van het leertraject van de *Learning Community*. Vervolgens worden de leerprincipes van *LEF* omschreven. Aansluitend worden de inhoud en de leervormen van de vier trainingsevents weergegeven. Als vierde zullen inhoud en de leervormen van het coachingtraject waar de teamleiders van de groepen aan deel nemen, worden omschreven. Tot slot wordt de leiderschapsretraite waar de teamleiders aan deel nemen beschreven, gevolgd door een samenvatting.

3.2 Overzicht leertraject

In de communicatie naar buiten toe, wordt aangegeven dat de *Learning Community* een leertraject is van twee jaar.³⁶ In de praktijk varieert het traject – afhankelijk van de data van het eerste en laatste event – tussen de 16 en 21 maanden.³⁷ Het officiële traject wordt over twee jeugdwerkseizoenen verspreid, vandaar dat men spreekt over een traject van twee jaar. Tegelijkertijd duurt het informele traject veel langer. Voordat een jeugdwerkteam gaat starten met het leertraject, zijn er vaak al verschillende maanden verstreken zijn. Maar ook de groei en daadwerkelijke implementatie van datgene waar de jeugdleiders gedurende het traject in worden begeleid, zal niet altijd meteen zichtbaar zijn. De kern van het leertraject bestaat uit drie onderdelen. Elk half jaar is er voor het hele team een trainingsevent met teamopdrachten, input en persoonlijke verwerking. Als team gaan de jeugdleiders naar huis met een halfjaarplan. Voor de teamleiders is er een coachingtraject in een huddel. De huddel is het middel dat *LEF* gebruikt om discipelschap over te brengen op de huidige of toekomstige leiders. Het doel van de huddel is dat leiders groeien in hun persoonlijk geloof en leiderschap doordat ze elkaar regelmatig ontmoeten. Daarnaast is er een leidersretraite waar de teamleiders met hun partner (als ze die hebben) aan deel nemen. Schematisch ziet het traject van de *Learning Community* er als volgt uit:

De leidersretraite vindt in het meest ideale geval plaats tussen trainingsevent drie en vier, maar om praktische redenen wordt hier weleens van afgeweken.

³⁶ *LEF Navigators* | Folder *Learning Community* 2017-2019.

³⁷ Ter illustratie, in november 2017 is er voor de vijfde keer een traject gestart welke in maart 2019 is afgerond.

3.3 Waarderend onderzoeken

LEF gaat ervan uit dat optimaal leren mogelijk is door samen waarderend te onderzoeken. Dit vertrekpunt is gebaseerd op de veranderingsfilosofie *Appreciative Inquiry*.

Appreciative Inquiry is van oorsprong een Amerikaans concept, ontwikkeld door de Amerikaan David Cooperrider. *Appreciative Inquiry* verschilt van meer traditionele verandermethoden die zich vaak richten op de dingen die nog niet goed gaan en beter kunnen. In de *Appreciative Inquiry* staat niet dat wat (nog) niet goed gaat centraal, maar dat wat goed (succesvol) gaat en hoe dat verder kan worden uitgebouwd in de toekomst.³⁸

LEF wil elk trainingsweekend volgens deze veranderingsfilosofie vormgeven. LEF omschrijft in de hand-out van het eerste event dat op vrijdag de verschillende jeugdwerkteams beginnen met evalueren. Wat is er aan de hand? Met elkaar wordt er op een waarderende manier gekeken naar de beginsituatie (*discover*). Vandaaruit wordt op zaterdagmorgen met elkaar gedroomd over wat er allemaal mogelijk zou kunnen zijn (*dream*). In de middag gaan de jeugdwerkteams daar dan weer op door. Ze gaan met elkaar ontwerpen wat er zou moeten gebeuren om de droom daadwerkelijk vorm te kunnen geven (*design*). Op zondag wordt er dan een realistisch halfjaarplan gemaakt. Dit plan is in principe bedoeld tot en met het volgende event. Daarnaast wordt er van ieder team verwacht dat ze twee accountability-vragen noteren. Daarmee wordt gewaarborgd dat het team aanspreekbaar is op het voornemen dat ze met elkaar hebben genomen. Ook is het zo mogelijk om hulp te vragen bij het aanspreekbaar houden op het voornemen dat ze als team hebben genomen (*do*).³⁹

Om het leerproces tijdens de *Learning Community* zo optimaal mogelijk te stimuleren, formuleerde LEF vijf leerprincipes. Leren is: inzichtelijk, veilig, relevant, afwisselend en uitdagend.⁴⁰

3.4 Vier trainingsevents

In deze paragraaf worden de inhoud en de leervormen van de vier trainingsevents weergegeven. Dit aan de hand van de thema's zoals LEF die overbrengt op de jeugdleiders van de *Learning Community*.

3.4.1 Discipelschap: Bouwen aan een cultuur van discipelschap

De *Learning Community* wordt gestart met het thema discipelschap. Op het eerste event komen deze thema's naar voren: wat is Gods missie, balans in drie relaties, groeien in discipelschap, cultuur van discipelschap, discipelen maken en leven delen.

3.4.1.1 Gods missie

LEF wil de jeugdleiders aan het begin van de *Learning Community* stilzetten bij de missie van God. Er wordt min of meer verondersteld dat jeugdleiders vooral bezig zijn met de geloofsgroei van jongeren, maar niet met het missionair zijn van de jongeren zelf. Daarom laten ze de jeugdleiders zelf als eerste stil staan bij dat wat bij hen zelf het sterkst aanwezig is: is dat de aandacht voor geloofsgroei of is dat de aandacht voor missie? Discipelschap zien ze als een missionaire opdracht.

3.4.1.2 Balans in drie relaties (Driehoek).

LEF gaat ervan uit dat discipelschap invloed heeft op drie relaties. Hiervoor maken ze gebruik van de drie relaties die Breen omschrijft als 'De driehoek'.⁴¹ Een discipel heeft een relatie met God (boven), is onderdeel van een gemeenschap (binnen) en wil graag anderen tot discipelen maken (buiten). Dit ziet Breen ook zichtbaar worden in het leven van Jezus. Hij deed niets buiten de Vader om (boven). Hij bracht een team samen van mensen die zijn discipelen zouden worden (binnen) en Jezus begaf zich onder het volk en deed daar het werk van het koninkrijk (buiten).⁴² Deze drieslag komt in

³⁸ Masselink, *Handboek Appreciative Inquiry*, 9.

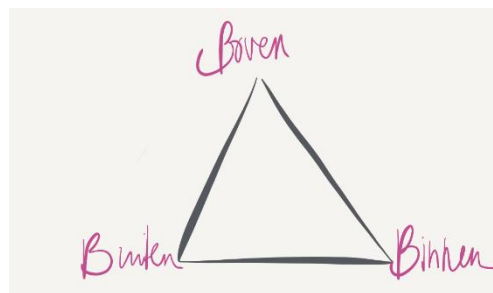
³⁹ Voor deze omschrijving is gebruik gemaakt van de 'hand-out van trainingsevent 3.1 | 13-15 november 2015'.

⁴⁰ Roor, 'Leren bij LEF', (intern document), december 2013.

⁴¹ Breen, *Een cultuur van discipelschap*, 73.

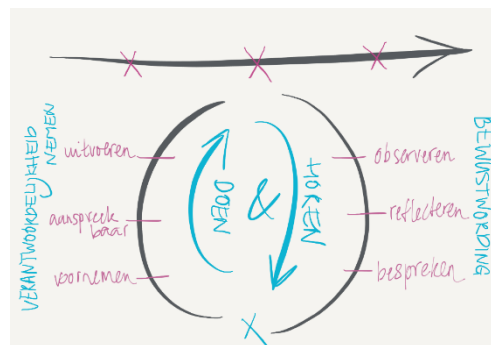
⁴² Breen, *Een cultuur van discipelschap*, 87.

allerlei variaties terug in de gemeenteopbouw. De drie dimensies zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Als een van de dimensies wordt vergeten, dan verliezen de andere twee hun karakter en degenerereert het geheel.⁴³ De concentratie ligt volgens LEF vaak bij de eerste twee. Zij gaan ervan uit dat als een van de drie dimensies ontbreekt of onderdrukt wordt, de andere twee niet werken zoals zou moeten. Er moet een juiste balans zijn.⁴⁴

3.4.1.3 Groeien in discipelschap (Leercirkel).

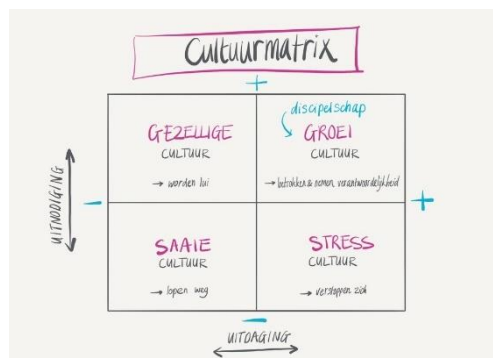
Elke deelnemer aan de *Learning Community* beslist zelf op welke manier hij of zij wil groeien in discipelschap. Een centraal hulpmiddel dat daarbij gedurende het gehele traject wordt gebruikt is de leercirkel waarin twee vragen centraal staan: (1) Wat zegt God en (2) hoe kan wat God zegt in praktijk worden gebracht?

Soms gebeurt er iets in je leven wat extra opvalt en indruk maakt. Dit wordt een 'Kairos' moment genoemd. Op een zogenaamd Kairos-moment heb je de keus om je gevoel/observatie/gedachte in de ogen te kijken en je erdoor te laten vormen. Of je kiest ervoor weer door te leven. In de kern van de verandering spelen zich vaak twee processen af. Eerst word je je bewust van iets, waardoor je tot een bepaald inzicht komt. Vervolgens geef je antwoord hierop door je gedrag, levensstijl en/of relaties door dit inzicht te veranderen. Ofwel: er is sprake van bewustwording en van verantwoordelijkheid nemen. De twee kernprocessen worden onderverdeeld in observeren, reflecteren, bespreken, voornemen, aanspreekbaar zijn en uitvoeren. De leercirkel is gebaseerd op de leercirkel zoals Breen deze omschrijft.⁴⁵ Tegelijk wijkt LEF op enkele onderdelen bewust af van Breen.⁴⁶ LEF maakt minder gebruik van de term Kairos omdat ze willen benadrukken dat er ook grote ontdekkingen verscholen kunnen zitten in kleine ervaringen. LEF ziet de leercirkel als hulpmiddel om te leren van ervaringen, niet als een bijbels principe dat exact gevolgd moet worden. LEF heeft enkele termen aangepast. In plaats van 'inkeer' spreekt men van 'bewustwording' en in plaats van 'geloof' voor de term 'verantwoording nemen'. Wanneer een deelnemer tot inzicht is gekomen, is de kern voor LEF dat jeugdleiders tot een voornemen komen en dat in de praktijk gaan uitvoeren. Hier wordt bewust afgeweken van de woordkeus van 3DM waarin "plannen" en "doen" wordt gebruikt.

3.4.1.4 Cultuur van discipelschap (Cultuurmatrix)

LEF maakt gebruik van de cultuurmatrix zoals Breen deze omschrijft.⁴⁷ De cultuurmatrix is opgebouwd uit twee assen. De eerste as is die van uitnodiging en de tweede as is die van uitdaging. Een cultuur van discipelschap vraagt om een houding van uitnodiging en uitdaging. Zijn die beiden op de juiste manier aanwezig, dan kan er groei plaatsvinden. Uitnodiging gaat over: bemoediging, veiligheid, je mag er zijn, luisteren zonder oordeel, liefde, relatie bouwen, jongeren dichtbij laten komen, persoonlijk worden etc. Uitdaging gaat over: de waarheid van Gods woord laten spreken, groeien, mag het je wat kosten, jezelf verloochenen etc.⁴⁸ Wanneer beiden of een van beide assen ontbreekt, ontstaan er problemen. Als er weinig uitdaging is

⁴³ Hendriks, *Goede wijn*, 45-46.

⁴⁴ Breen, *Een cultuur van discipelschap*, 90.

⁴⁵ Breen, *Een cultuur van discipelschap*, 59-72.

⁴⁶ Voor het omschrijven van de leercirkel is gebruik gemaakt van de 'Hand-out Leercirkel' van LEF. De aanpassingen aan de leercirkel worden daarin omschreven en verder uitgewerkt.

⁴⁷ Breen, *Een cultuur van discipelschap*, 18-24.

⁴⁸ Voorbereidingsdocument 'huddle #1 Cultuur van discipelschap'.

en veel uitnodiging dan ontstaat er een knusse cultuur, maar bestaat de kans dat jongeren lui worden. Als er weinig uitdaging is en weinig uitnodiging, dan ontstaat er een apathische cultuur. Jongeren zijn niet enthousiast en de kans bestaat dat jongeren weglopen. Als er weinig uitnodiging is, maar veel uitdaging, dan ontstaat er een stressvolle cultuur. De kans is dat er een gespannen sfeer ontstaat en jongeren zich verstoppen. Als er veel uitnodiging aanwezig is en veel uitdaging, dan ontstaat er een discipelschapscultuur waarin jongeren kunnen groeien. Jongeren zijn enthousiast, betrokken en nemen verantwoordelijkheid.

3.4.1.5 Discipelen maken

LEF moedigt de jeugdleiders aan om groot te dromen, maar klein te beginnen: "*Dream big, start small, and go deep*".⁴⁹ Centraal uitgangspunt hierbij is Marcus 3:13-14 waaruit LEF opmaakt dat Jezus een grote droom heeft. Jezus wil discipelen uitzenden om het goede nieuws bekend te maken. Jezus kiest en roept vanuit de menigte twaalf leerlingen om Hem te vergezellen. Het 'vergezellen' duidt op 'tijd met elkaar doorbrengen'. Jezus geeft zijn leerlingen toegang tot zijn leven waarin ze van dichtbij zien en leren hoe hij met zijn Vader leeft en welke keuzes hij maakt. LEF ziet dit als een 'opleidingstraject' waarin 'informatie' en 'imitatie' centraal staan. Jezus onderwees zijn discipelen omdat hij ze wilde 'uitzenden' om zelf het goede nieuws bekend te maken. Ze moesten van Jezus leren hoe hij het deed zodat ze hem konden imiteren. Uiteindelijk zendt Jezus de discipelen ook uit en mogen zij het, met de hulp van de Heilige Geest, zelf gaan doen. En dat leidt tot 'innovatie'.

3.4.1.6 Leven delen

De manier waarop Jezus zijn leven deelt en hoe dit onder de gelovigen zichtbaar wordt in Handelingen 2, neemt LEF als uitgangspunt voor het jeugdwerk. Wat LEF daarbij concludeert is, dat de eerste gemeente die ontstaat een groep van gelovigen is, die vijf aspecten van het leven met elkaar deelt: (1) missie, (2) middelen, (3) maaltijden, (4) vriendschap en (5) vieringen.⁵⁰ Wanneer jeugdleiders jongeren iets willen laten zien is het noodzakelijk dat de jongeren een inkijkje mogen hebben in het leven van de jeugdleiders. Daarbij is het niet de bedoeling dat jeugdleiders allerlei nieuwe activiteiten gaan doen, maar het idee is, dat je jongeren laat delen in de dingen die je toch al doet.⁵¹

3.4.2 Leiderschap: Het vermenigvuldigen van missionaire leiders

Het thema dat centraal staat tijdens het tweede event is leiderschap. Dit wordt uitgewerkt in de volgende thema's: missionair leiderschap, werven en trainen van nieuwe leiders en leven vermenigvuldigen.

3.4.2.1 Missionair leiderschap

LEF gebruikt bewust de term 'missionair' bij leiderschap omdat men wil dat jeugdleiders gericht zijn op 'buiten'. Bovendien zijn er veel missionaire leiders nodig om de jongeren te bereiken. Goed leiderschap vindt LEF belangrijk voor gezonde groei van het jeugdwerk. Een missionaire leider is voor LEF iemand die: (1) zelf een discipel van Jezus is; (2) een groep discipelen leidt die discipelen maken en zo meewerken aan Gods missie; (3) intentioneel en strategisch investeert in nieuwe leiders.⁵² Een centraal beeld dat hierbij gebruikt wordt is het beeld van Jezus als de goede herder. Jeugdleiders mogen uiteindelijk zelf een herder zijn, maar allereerst is Jezus de goede herder. Jeugdleiders moeten zijn stem als schapen van de herder herkennen en daarnaar luisteren. Tegelijkertijd mogen ze zelf ook herder zijn van jongeren.

Om de jeugdleiders daarbij te inspireren en te bemoedigen, wordt stilgestaan bij de roeping van Mozes (Exodus 3 en 4). God helpt Mozes tijdens zijn roeping bij zijn vragen, angsten en uitdagingen rondom identiteit, intimiteit, intimidatie, onbekwaamheid en inferioriteit. Jeugdleiders worden aangemoedigd om met hun angsten en vragen naar God te gaan en ze met Hem te overwinnen, zodat God grote dingen door hen kan doen.⁵³

⁴⁹ Navigators LEF, 'Het ging Jezus om de hele wereld. Hoe groot is jouw droom?', zie <http://www.navigators.nl/lef/blog/dream-big>, geraadpleegd, 23 oktober 2017.

⁵⁰ Overgenomen uit 'Draaiboek trainingsevent 3.2 | 3-5 juni 2016'.

⁵¹ Overgenomen uit 'Draaiboek trainingsevent 3.1 | 13-15 november 2015'.

⁵² Overgenomen vanuit presentatie tweede event 'LEF Learning Community 2015-2017'.

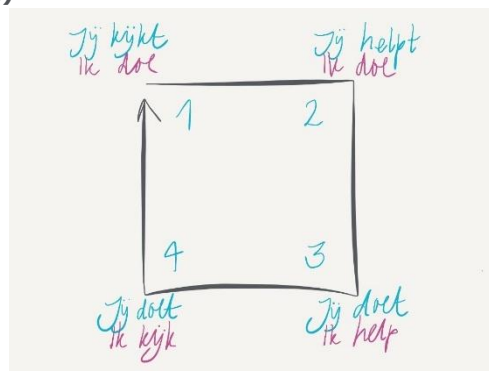
⁵³ Overgenomen uit 'Draaiboek trainingsevent 3.2 | 3-5 juni 2016'.

3.4.2.2 Werven en trainen van nieuwe leiders

LEF wil niet werken vanuit een vacaturemodel, maar wil jeugdleiders helpen om verder te kijken dan dat wat ze nu doen. Ze maken jeugdleiders er bewust van dat als ze – om welke reden dan ook – stoppen, ze nagedacht moeten hebben over de opvolging zodat er niet ad hoc een vervanger gezocht hoeft te worden. Jeugdleiders wordt dan ook meegegeven dat ze goed moeten observeren welke mogelijkheden ze zien bij de jongeren in het jeugdwerk. Hierbij heeft LEF drie aandachtspunten:⁵⁴ (1) Zichtbaar moet zijn dat een potentiële leider op ontdekkingstocht is met God; (2) een potentiële leider moet een verlangen hebben om vanuit een dienende houding mee te bouwen; (3) de jeugdleider moet een betekenisvolle relatie opbouwen met de potentiële leider. Belangrijke aspecten daarbij zijn geloof, karakter, talenten en leergierigheid. LEF benadrukt dat er altijd jongeren zijn die uitgedaagd willen worden om te groeien in karakter en leiderschap, en/of die trouw zijn commitment laten zien, en/of die open zijn om te leren en ervoor willen gaan. LEF noemt dit het continuummodel. Jeugdleiders moeten continu hun ogen openhouden om potentiële nieuwe leiders te zien. Jeugdleiders zijn gedurende het hele jaar aan het kijken of er iemand opvalt die kan worden uitgenodigd om mee te lopen met de jeugdleider. Hierbij benadrukt LEF dat de jeugdleiders ook hierin moeten zorgen voor de juiste balans tussen uitnodiging en uitdaging.⁵⁵

3.4.2.3 Leven vermenigvuldigen (leiderschapsvierkant)

Leiderschap is voor LEF niet zozeer een positie, maar een manier waarop je met anderen omgaat. Ze benadrukken het geestelijk ouderschap en het geestelijk vermenigvuldigen. Een voorbeeld daarvan in de Bijbel zien ze bij Mozes die Jozua begeleidt naar geestelijke volwassenheid. Jozua gaat steeds meer verantwoordelijkheid dragen, om uiteindelijk het werk van Mozes over te nemen. Maar ook de manier waarop Paulus met Timoteüs omgaat: 'Timoteüs mijn zoon, vertrouw erop dat Jezus Christus goed voor je is. Ik heb je alles verteld over het geloof, en veel mensen waren daarbij. Jij moet nu alles weer doorvertellen. Vertel het aan betrouwbare mensen, die zelf geschikt zijn om aan anderen uitleg te geven.'⁵⁶

Daarbij ziet ze in navolging van Breen vier verschillende fases.⁵⁷ In deze fases groeit de jongere (junior leider) toe naar een zelfstandige leider en begeleidt de jeugdleider (senior leider) hem of haar in dat proces. In fase 1 heeft de jeugdleider de leiding. Hij of zij heeft een visie. Een jongere is gevraagd en uitgenodigd om mee te kijken. Al doende start fase 2 vanzelf. In deze fase is de jeugdleider steeds degene die het voortouw neemt, maar de verantwoordelijkheid van de jongere is toegenomen. Als jeugdleider ben je nu veel meer een coach, die bemoedigt en motiveert. Vervolgens kom je dan in fase 3 waarin de rollen langzaam omdraaien. De jongere gaat steeds meer dingen doen en de rol van de jeugdleider wordt meer ondersteunend. In Fase 4 wordt het werk overgedragen en is het belangrijk dat de jongere de leiding krijgt en de jeugdleider zich terugtrekt. Aan jeugdleiders wordt gevraagd om op deze vier fases te reflecteren. Daarbij worden ze gevraagd om na te denken over de volgende vragen om verder te bouwen aan een leiderschapscultuur: Hoe zichtbaar is mijn leiderschap? Welke jongere kan in mijn leven meekijken? Wie kan ik uitdagen om nieuwe (spannende) stappen te zetten? Hoe kunnen we groter dromen?

3.4.3 Missie: Het starten van missiegroepen

Het thema dat centraal staat tijdens het tweede event is missie. De thema's van dit event zijn: ervaring, goed nieuws verspreiden, mate van betrokkenheid en verschillende groepsgroottes.

⁵⁴ Overgenomen uit 'Draaiboek trainingsevent 3.2 | 3-5 juni 2016'.

⁵⁵ Overgenomen uit 'Draaiboek trainingsevent 3.2 | 3-5 juni 2016'.

⁵⁶ Zie 2 Timoteüs 2:1-2, *Bijbel in Gewone Taal*.

⁵⁷ Breen, *Een cultuur van discipelschap*, 105-121.

3.4.3.1 Ervaring

Het weekend start met een individuele praktijkopdracht op een locatie waar veel mensen komen (bijvoorbeeld een station). Iedere deelnemer aan de *Learning Community* krijgt een envelop met een aantal opdrachten erin. De kern van deze opdracht is dat de jeugdleiders leren kijken met de ogen van Jezus naar de mensen die ze zien en eventueel ontmoeten. Centraal staat daarbij Matteüs 9: 36 waarin we kunnen lezen dat Jezus met ontferming bewogen was. *LEF* ziet daarin dat Jezus geraakt wordt door wat hij zag en dat hij ook het verlangen had om wat hij zag te veranderen. Zijn gevoel van medelijden en sympathie maakten dat hij in actie kwam.⁵⁸

3.4.3.2 Goed nieuws verspreiden

LEF wil jeugdleiders bewust maken van het feit dat ze 'gezonden' zijn om het evangelie te verspreiden. Inhoudelijk wil *LEF* de jeugdleiders meegeven dat God de wereld prachtig heeft gemaakt en dat wij als mensen gemaakt zijn om in relatie met God te leven en voor de schepping te zorgen. De mens koos ervoor om de relatie te verbreken, maar Gods missie ging door. God wil herstellen wat verbroken is. Hij wil de relatie, die wij mensen met God, elkaar en de schepping hebben, herstellen. *LEF* wil daarbij jeugdleiders uitdagen om vanuit bewogenheid voor mensen, zich door God te laten gebruiken bij deze missie. Daarbij is het speerpunt van *LEF* niet om een missiegroep te vormen, maar wel om jeugdleiders te helpen in hun leven en daardoor ook in de levens van de jongeren, missie een plek te geven in het dagelijkse leven. Daarom laat *LEF* de jeugdleiders aan de ene kant nadenken wat voor hen 'goed nieuws' is. Aan de andere kant willen ze de jeugdleiders bewust maken van welke 'geur' zij verspreiden. Hierbij laten ze jeugdleiders nadenken over de betekenis van 2 Korintiërs 2: 14-17. Tegelijk moedigen ze de jeugdleiders aan om op zoek te gaan naar personen van vrede. De persoon van vrede is iemand die bereid is om te luisteren naar de boodschap over het koninkrijk van God.⁵⁹

3.4.3.3 Mate van betrokkenheid

Niet iedere jongere is op dezelfde manier betrokken. *LEF* heeft van Rich Atkinson, die bij *3DM* heeft gewerkt, een niveauperdeling overgenomen om de betrokkenheid van jongeren weer te geven. Er worden vijf verschillende niveaus omschreven:⁶⁰

1. **Foreigner:** Deze jongeren zijn niet christelijk opgegroeid. Ze zijn in beeld doordat jeugdleiders erop uit zijn getrokken of ze met vrienden mee zijn gekomen naar de activiteit van het jeugdwerk. Ze weten mogelijk vanuit de geschiedenislessen van school iets van het evangelie, maar de jeugdleider en mogelijk ook de groep kennen ze nog niet. Ze zijn min of meer een vreemdeling.
2. **Fan:** Dit zijn jongeren die regelmatig terugkomen naar jeugdwerkactiviteiten. Jeugdleiders gaan een relatie met hen aan en de jongeren zien de jeugdleider als een inspirator of voorbeeld. Ze worden enthousiast over de groep, de jeugdleiders of het evangelie (Jezus).
3. **Follower:** Hierbij gaat het om jongeren die bewust een keuze willen maken om Jezus te volgen. Jeugdleiders creëren momenten waarop jongeren in de gelegenheid worden gesteld om deze keuze te maken.
4. **Friend:** Als jongeren een keuze hebben gemaakt, dan willen ze groeien in hun relatie met Jezus. Jeugdleiders proberen de jongeren daar zoveel mogelijk bij te helpen.
5. **Family:** De jongeren groeien zo in hun relatie met God, de groep en de jeugdleiders dat ze zichzelf ook verantwoordelijk gaan voelen voor dat wat er in het jeugdwerk gebeurt. Ze gaan zelf verantwoordelijkheid dragen.

Aan de jeugdleiders wordt gevraagd om zoveel mogelijk jongeren te verdelen in een van de vijf niveaus. Het doel daarvan is, dat ze in beeld krijgen hoeveel jongeren in welke mate betrokken zijn en zich afvragen wat ze kunnen doen om ervoor te zorgen dat jongeren opschuiven van *Foreigner* richting *Family*.

⁵⁸ Overgenomen uit 'Draaiboek trainingsevent 3.3 | 11-13 november 2016'.

⁵⁹ Breen, *Een cultuur van discipelschap*, 165-176.

⁶⁰ Overgenomen uit 'Draaiboek trainingsevent 3.3 | 11-13 november 2016'.

3.4.3.4 Verschillende groepsgroottes

LEF wil jeugdleiders stil laten staan bij de verschillende ruimtes waarbinnen activiteiten georganiseerd kunnen worden. Breen denkt dat mensen van buitenaf alle gelegenheid moeten krijgen om ergens aanwezig te zijn, zonder dat dit ze tot van alles verplicht. Mensen van buitenaf moeten de kat uit de boom kunnen kijken, maar ook gemakkelijk relaties aan kunnen gaan.⁶¹ Het gevaar van een kleine missiegroep is dat ze te intern gericht wordt. Breen omschrijft dan ook drie ruimtes:⁶²

1. **Publieke ruimte:** Dit is een plek waar mensen bij elkaar komen door een externe factor, zoals het kijken van een voetbalwedstrijd, een lezing of concert bijwonen of een kerkdienst bezoeken. Van publieke ruimte is over het algemeen sprake bij 75 of meer mensen.
2. **Sociale ruimte:** Dit is meer zoiets als een familiefeest, een grote tuinbarbecue. Bij deze ruimte is er informeel contact tussen de mensen. Men spreekt over een sociale ruimte bij 20-50 mensen.
3. **Persoonlijke ruimte:** Dit is waar mensen persoonlijker contact met elkaar hebben, zoals bij een georganiseerd diner of een praatgroep. Men spreekt van de persoonlijke ruimte als er zo'n 6-12 mensen zijn.

Bij LEF gaan ze er daarbij vanuit dat de persoonlijke ruimte de voedingsplek is waar discipelschap kan starten. De sociale ruimte is geschikt om als missiegroep (familie) onderweg te zijn. Als men binnen LEF de jeugdgroep als missiegroep ziet, dan betekent dit dat men (indien gemeenten daar groot genoeg voor zijn) om de duurzaamheid van missie te waarborgen, activiteiten moeten laten plaatsvinden in de sociale ruimte. Jeugdleiders wordt meegegeven dat de verschillende groepsgroottes binnen het jeugdwerk moeten worden gecombineerd. Daarom evalueren de jeugdleiders welke activiteiten er plaats vinden in welke groepsgrootte om zo te kijken in welke groepsgrootte er groei mogelijk is.

3.3.4 Beweging: Discipelen die discipelen maken

Zoals in het vorige hoofdstuk is omschreven heeft dit event geen duidelijk thema. Tijdens het event worden de drie hoofdthema's discipelschap, leiderschap en missie aangestipt. Van daaruit wordt gekeken hoe het jeugdwerk er in de gemeente voorstaat. De kern van wat naar voren komt tijdens dit event: Vier seizoenen, discipelen maken, kaders voor cultuurverandering en het traject goed afsluiten.

3.3.4.1 Vier seizoenen

Een jaar kent vier seizoenen⁶³ waarin er veranderingen in de natuur plaatsvinden: lente, zomer, herfst en winter. Het is een doorgaand proces van ontwaken, groeien, oogsten en rust. Voor LEF is het **voorjaar** de periode waarin de cultuurverandering ontwaakt en voor het eerst zichtbaar wordt. Het is de periode waarin visie ontstaat en er plannen worden gemaakt. Er wordt nagedacht hoe er meer mensen betrokken worden bij het jeugdwerk. Er worden plannen gemaakt en in gang gezet. Er is enthousiasme om met elkaar aan de slag te gaan. De **zomer** is de periode van bloei. Bloei betekent niet dat er niks gedaan wordt. Het kost juist veel energie. Er wordt gebouwd aan een cultuur van discipelschap. Jeugdleiders worden uitgedaagd om jongeren verantwoordelijk te maken zodat ze groeien in discipelschap. Voor jeugdleiders begint dat volgens LEF bij de juiste mindset, waarin jeugdleiders observeren welke mogelijkheden jongeren hebben. De **herfst** is de periode waarin er geoogst kan worden. De veranderingen die in gang zijn gezet in de lente en in de zomer zijn tot bloei gekomen en de resultaten mogen worden gevierd. Tegelijkertijd is de herfst ook de periode waarin bomen kaal worden. Met het oogsten wordt de winter voorbereid. Het is dus ook de periode van loslaten en afsterven. Dit is nodig zodat wortels dieper kunnen groeien en er nieuw leven kan ontstaan. En dan volgt als vierde de **winter**. Er is niet veel zichtbaar, alles wat er gebeurt

⁶¹ Breen, *Missiegemeenschappen*, 87

⁶² Breen, *Missiegemeenschappen*, 93.

⁶³ Het beeld van de vier seizoenen stond centraal tijdens een van de plenaire sessies tijdens het vierde event over 'Beweging' 16-18 juni 2017. De omschrijving hier is daarvan een vrije weergave.

vindt onder de grond plaats. Het is een periode van bezinning en rust om nieuwe energie op te doen. Het is een moment om terug te kijken en te evalueren wat er allemaal is gedaan.

LEF wil met de seizoenen benadrukken dat geen enkel seizoen verkeerd is. Alle seizoenen zijn even belangrijk en ook nodig om de doelstellingen rondom discipelschap, leiderschap en missie te bereiken. Er kan geen seizoen worden overgeslagen, elk seizoen is nodig. Zonder het voorjaar bijvoorbeeld zouden er geen plannen worden gemaakt en zou men in de zomer zomaar wat doen. Verder is het organische beeld ook een manier waarop de beweging kan ontstaan en groeien.

3.3.4.2 Discipelen maken

Trotman, de oprichter van *De Navigators*, zag de wereld als te winnen voor Christus. Christenen moeten in de wereld actief voor hun Heer bezig zijn. Ze moeten als zout zijn dat smaakmakend en bederfwerend de maatschappij doortrekt. Ze moeten schijnen als een licht dat anderen de weg wijst.⁶⁴ LEF wil dat de jeugdleiders zich ervan bewust zijn dat discipelen discipelen maken. Benadrukt wordt dat het belangrijk is dat we niet alleen tegen jongeren zeggen dat ze zich moeten toewijden aan God, maar dat we hen ook concreet helpen om dit vorm te geven in hun eigen leven. LEF gaat ervanuit dat het jeugdwerk in de kerk vooral gericht is op groepen en programma's en niet op de jongere zelf in de context waarbinnen hij of zij leeft. Het jeugdwerk moet meer relationeel worden vormgegeven, waarin er meer aandacht komt voor de jongere zelf. Het relationele aspect moet dan ook niet gericht zijn op de individuele keuze voor Christus die jongeren maken. In navolging van Trotman wil LEF dat niet alleen kerkgeschiedenis, evangelisatie, wereldzending en andere aspecten van woordverkondiging aandacht krijgen, maar ook het winnen en ontwikkelen van de enkeling.⁶⁵ Trotman benadrukt het geestelijk ouderschap en het geestelijk vermenigvuldigen. LEF benadrukt dit geestelijk ouderschap en geestelijk vermenigvuldigen dat jeugdleiders mogen, doen door in enkele jongeren te investeren.

3.3.4.3 Kaders voor een cultuurverandering

Om een cultuurverandering op gang te brengen is er structuur nodig is. LEF geeft vijf kaders:⁶⁶ Het is belangrijk dat jeugdleiders vanuit een visie (*vision*) werken. Waar droom je van als jeugdleider of als team? Wat is het verlangen voor jongeren, het jeugdwerk en de gemeente? Daarbij moeten jeugdleiders scherp hebben welke waarden (*values*) daarbij belangrijk zijn. Wat proeven jongeren als ze in contact zijn met jeugdleiders of als ze activiteiten van het jeugdwerk bezoeken? Daarbij gaat het er niet om dat de waarden goed zijn opgeschreven, maar is het vooral belangrijk dat de waarden doorleefd worden. Ook moeten jeugdleiders aan anderen laten zien wat ze essentieel vinden en hoe ze dat waarderen (*validation*). Welke groei wordt er verwacht? Welk gewenst resultaat hoop je te zien? Gaat het om getalsmatige groei, geestelijke groei, organisatorische groei of incarnatorische groei? Waar ligt het belangrijkste aandachtspunt in het jeugdwerk? De vormen (*vehicles*) die gebruikt worden helpen om de visie, waarden en dat wat als kern wordt gewaardeerd, te bereiken. En tot slot gaat men er bij LEF vanuit dat taal (*vocabulary*) een cultuur creëert. Een gedeelde taal, waarin je weinig woorden nodig hebt om het een en ander uit te leggen. Een taal waarin begrippen als discipelschap, leiderschap en missie door iedereen worden begrepen en ondersteund.

3.3.4.4 Traject goed afsluiten

LEF wil dat de jeugdleiders zorgdragen voor dat wat is opgebouwd en dat ze het traject van de *Learning Community* goed afsluiten. De jeugdleiders worden dan ook uitgedaagd om zich voor te stellen dat over 2-5 jaar de vernieuwing van het jeugdwerk is mislukt. Daarom schrijven ze een brief naar zichzelf of naar iemand anders waarin uitgelegd wordt wat er verkeerd is gegaan. De brieven worden in de teams besproken en van daaruit worden de drie belangrijkste redenen (obstakels) met elkaar omschreven, zodat daar de komende jaren extra aandacht voor kan zijn. LEF vult verder aan dat de belangrijkste obstakels kunnen zijn: (1) het karakter van jeugdleiders: dat ze niet aanspreekbaar zijn en hun verantwoordelijkheid niet nemen; (2) dat er geen eenheid in het team is;

⁶⁴ Karssen, *1x1=veel*, 14.

⁶⁵ Karssen, *1x1=veel*, 5.

⁶⁶ De kenmerken van een beweging stonden centraal tijdens een van de plenaire sessies tijdens het vierde event over 'Beweging' 16-18 juni 2017. De omschrijving hier is daarvan een vrije weergave.

(3) dat de focus van het jeugdwerk niet langer scherp is; (4) dat er te weinig discipline van de jeugdleiders is; (5) dat er te weinig jeugdleiders en middelen beschikbaar zijn. Naast deze obstakels wil *LEF* de jeugdleiders als afsluiting vooral bemoedigen om het vol te houden.

3.5 Coaching

Tussen de trainingsevents wordt de teamleider van elk team gecoacht. In een kleine coachinggroep wordt de teamleider in persoonlijke geloofsgroei en leiderschap begeleid. Zo leert hij of zij samen met andere teamleiders, hoe een cultuur van discipelschap er in zijn leven uit ziet en hoe hij of zij dit lokaal kan doorgeven. De coachinggroep wordt een huddel genoemd. *LEF* heeft hiervoor haar eigen huddelmateriaal gemaakt, gebaseerd op de 'Huddelgids voor Leiders' van Breen. De huddel biedt ondersteuning, in een klimaat waarin de jeugdleiders worden bemoedigd en uitgedaagd. De huddel is er niet om jeugdleiders te controleren, maar om samen te groeien als discipel en leider en elkaar daarop aanspreekbaar te houden. De huddel wordt geleid door een medewerker van *LEF* of iemand die daartoe door *LEF* is opgeleid. In het algemeen bestaat een huddel uit 4 tot 8 personen. De huddel biedt structureel geplande groepstijd om in huidige of toekomstige leiders te investeren om ze tot discipelen te maken en te trainen, zodat ze dit ook bij anderen kunnen doen. Van de jeugdleiders wordt op een gegeven moment verwacht dat ze zelf een groep gaan leiden en hierin bouwen aan een cultuur van discipelschap. Dat kan betekenen dat ze zelf een huddel starten, maar het kan ook een kring of nog iets anders zijn.⁶⁷

De onderwerpen die in de huddel worden behandeld, sluiten aan bij de trainingsevents.

De frequentie en duur van de coaching voor de teamleider is, met uitzondering van vakanties, eens per twee weken. Het formele ritme is: twee keer een ontmoeting via Skype, die gevolgd wordt door een face-to-face ontmoeting. Ergens tussen de trainingsevents wordt er een huddel op missie uitgevoerd.⁶⁸ Met de Huddel op Missie worden de teamleiders getraind in het uitvoeren van missionaire activiteiten. Een skypehuddel duurt 1 uur, een face-to-face huddel 2 uur en de duur van een Huddel op Missie is afhankelijk van het soort activiteit.

3.6 Leidersretraite

Voor de teamleiders is er gedurende het traject ook een leidersretraite. Hiervoor worden de teamleiders samen met hun partner (als ze die hebben) uitgenodigd. In de eerste plaats wordt deze leidersretraite georganiseerd om de teamleiders en hun partners te verwennen. Het is een moment waarop de teamleiders tot rust kunnen komen. Tegelijkertijd wil *LEF* tijdens de retraite de teamleiders laten nadenken over wat het is om als familie een missie te hebben. Ten diepste wil *LEF* niet over missiegemeenschappen praten, maar over families die op missie zijn. Hierbij doelt *LEF* niet zo zeer op een familie zoals we die vandaag vooral kennen. *LEF* heeft het dan in navolging van Breen over uitgebreide families. Families bestonden (en bestaan buiten de westerse cultuur vaak nog steeds) uit een bredere gemeenschap die leven, werk, feesten en handel met elkaar deelde.⁶⁹ Iedereen woonde samen in hetzelfde huis en deelde het leven met elkaar. *LEF* hoopt dat teamleiders gaan functioneren als zo'n familie. Niet dat iedereen in hetzelfde huis moet wonen, maar wel dat teamleiders in bewogenheid zich uitstrekken naar de mensen om hen heen en hen uitnodigen om deel te zijn van de gemeenschap waartoe de teamleider behoort. Het is dus niet zo dat missiegemeenschappen niet belangrijk zijn, maar missiegemeenschappen zijn het voertuig om als uitgebreide familie op missie te gaan. Tijdens de leidersretraite laat *LEF* dan ook de teamleiders samen met hun partner nadenken over wat het is en hoe een familie op missie eruit zou kunnen zien. De teamleider gaat samen met zijn of haar partner een gezinsmissie formuleren. Daarbij worden ze uitgedaagd zelf geestelijke ouders te zijn van een familie op missie of om zich aan te sluiten bij een andere familie op missie.⁷⁰

⁶⁷ *LEF Learning Community*, 'Wat is een huddle? Versie Lokaal'.

⁶⁸ *LEF Learning Community*, 'FAQ over huddles'.

⁶⁹ Breen, *Missiegemeenschappen*, 4-5.

⁷⁰ Overgenomen uit 'Droomoefening' tijdens de *LEF* Leidersretraite | 10-11 februari 2017.

3.7 Samenvatting

In dit hoofdstuk is een omschrijving gegeven van de inhoud van het traject van de *Learning Community* van LEF om zo een antwoord te geven op de tweede deelvraag. Door trainingsevents, coaching en de leiderschapsretraite probeert LEF te werken aan de vier hoofdthema's. LEF veronderstelt dat ze gebruik maakt van *Appreciative Inquiry*, die uitgaat van een waarderende manier van cultuurverandering, maar LEF is niet alleen waarderend bezig. Daarnaast is LEF daar waar het gaat om discipelschap en leiderschap inhoudelijk normatief. In deze paragraaf geef ik een samenvatting, van de vier thema's, waarin ik weergeef wat mij opvalt, om zo een antwoord te geven op de tweede deelvraag: hoe ziet het traject van de *Learning Community* eruit?

3.7.1 Discipelschap

LEF veronderstelt dat jeugdleiders vooral bezig zijn met geloofsgroei van zichzelf en van jongeren. Daarbij zijn jeugdleiders niet gericht op Gods missie. LEF benadrukt inhoudelijk dat de drie relaties boven, binnen en buiten in balans moeten zijn om te kunnen groeien in discipelschap en om een cultuur van discipelschap te kunnen creëren, waar discipelen hun leven delen. Tegelijkertijd ligt de nadruk tijdens de *Learning Community* op de geloofsgroei van de jeugdleiders en niet zozeer op Gods missie.

3.7.2 Leiderschap

Volgens LEF is een missionaire leider een discipel die een groep jonge discipelen leidt die op hun beurt weer discipelen maken. Intentioneel en strategisch wil LEF dat jeugdleiders investeren in nieuwe leiders. LEF wil niet werken vanuit een vacaturemodel, maar vanuit een continuummodel. Daarbij mag de jeugdleider de jongere toe laten groeien naar een zelfstandige leider. Al heeft LEF hierin Gods missie voor ogen, het lijkt erop dat het werven, aantrekken en inschakelen van jongeren vooral gericht is op het kerkelijk jeugdwerk zelf.

3.7.3 Missie

LEF laat jeugdleiders oefenen om met de ogen van Jezus naar hun omgeving te kijken. Daarmee hopen ze dat de jeugdleiders, vanuit bewogenheid voor mensen, zich door God laten gebruiken bij zijn missie. Daarbij is het speerpunt dat jeugdleiders geholpen worden om in hun eigen leven en daardoor ook in de levens van de jongeren missie een plek te geven. Praktisch laat LEF daarbij jeugdleiders ontdekken in welke mate jongeren betrokken zijn bij het kerkelijk jeugdwerk en wordt er niet zozeer gekeken in welke mate ze missionair/ diaconaal betrokken zijn. Verder benadrukt LEF dat er verschillende activiteiten moeten plaatsvinden in de verschillende groepsgroottes.

3.7.4 Beweging

LEF wil dat de jeugdleiders zorgdragen voor dat wat is opgebouwd en het traject van de *Learning Community* goed afsluiten. Het geestelijk ouderschap en het geestelijk vermenigvuldigen dat jeugdleiders mogen doen door in enkele jongeren te investeren wordt benadrukt. Het jeugdwerk draait niet om activiteiten en programma's, maar om relaties.

4. Evaluatie doelstellingen door vragenlijst en interviews

4.1 Introductie

In de vorige twee hoofdstukken zijn de doelstellingen en de inhoud van het traject van de *Learning Community* omschreven. In dit hoofdstuk worden de doelstellingen van de *Learning Community* op vier verschillende niveaus vooral op effectiviteit geëvalueerd. Het niveau van de jeugdleider, het team, het jeugdwerk en de transfer (brug naar andere jeugdleiders en betrokken kerkleiders). Zo wordt een antwoord gegeven op de derde deelvraag: worden de doelstellingen van het traject van de *Learning Community* gehaald? Als eerste worden de resultaten van het online-onderzoek weergegeven. In het online-onderzoek zijn vragen gesteld aan jeugdleiders die het traject van de *Learning Community* hebben doorlopen en aanwezig waren op minstens drie van de vier trainingsevents. Vervolgens zullen de ervaringen van zes teamleiders worden weergegeven die geïnterviewd zijn na het online-onderzoek. De vragen die aan hen zijn gesteld, vloeien voort uit de voorgaande hoofdstukken en de resultaten van het online-onderzoek. Aansluitend zal geconcludeerd worden of *LEF* de doelstellingen van het traject van de *Learning Community* haalt. Tot slot volgt een samenvatting.

4.2 Resultaten online-onderzoek

4.2.1 Respondenten

Volgens de aangeleverde gegevens waren er in totaal 68 jeugdleiders die de vragenlijst konden invullen. In totaal hebben 31 jeugdleiders de vragenlijst online ingevuld. De respons komt daarmee op 46% van alle mensen die de vragenlijst hadden kunnen beantwoorden.

De respondenten zijn: 9 teamleiders, 21 teamleden en 1 taakgroepleider. Daarvan hebben 9 respondenten de eerste *Learning Community* gevolgd, 10 respondenten de tweede en 12 respondenten de derde. Van de respondenten heeft 62% (19 respondenten) aangegeven dat ze nog steeds actief betrokken zijn in het jeugdwerk.

4.2.2 Verklaring score respondenten

Zoals beschreven in hoofdstuk 2 zijn er vier doelstellingen rond de thema's discipelschap, leiderschap, missie en beweging. De doelstellingen worden bekeken op vier niveaus. Het niveau van de jeugdleider, het team, jeugdwerk en de transfer. In de vragenlijst en de verwerking zijn de eerste drie niveaus per thema verwerkt. Bij het thema missie zijn geen vragen gesteld op teamniveau. Dit omdat het traject niet als doelstelling heeft dat het team gezamenlijk missionair is. Het niveau van de transfer wordt afzonderlijk weergegeven bij de status en niet bij de vier thema's. Per thema is niet gevraagd naar de status.

Per thema zijn zeven vragen gesteld. De respondenten hebben zichzelf daarbij per vraag twee keer gescoord. Een score per vraag vóór de *Learning Community* en een score per vraag na de *Learning Community*.

De verwachting van *LEF* is dat er een gestage groei en implementatie zal plaatsvinden gedurende vijf jaar. Daarom zal als eerste per *Learning Community* de resultaten worden weergegeven omdat verondersteld wordt dat de eerste *Learning Community* verder gegroeid is dan de derde *Learning Community*. Vervolgens zullen de resultaten met elkaar worden vergeleken.

De scores die de deelnemers konden geven waren:

1. Niet: geen idee, nog niet over nagedacht
2. Nog niet: wil wel, maar nog geen stappen gezet
3. Beginnend: wil het en zet eerste stappen
4. Ja: zichtbaar in leven/jeugdwerk

5. Zeker: zichtbaar en wordt ook doorgegeven

De scheidslijn tussen een positievere of negatievere score ligt bij de 3 omdat er gebruik is gemaakt van een 5-puntsschaal. Wanneer het gemiddelde hoger is dan 3, dan geeft dit een positieve score. Wanneer het gemiddelde lager is dan 3, dan geeft dit een negatieve score. Een score van 3 is neutraal.

4.2.3 Learning Community 1 | 2013-2015

In totaal hebben er vier gemeenten deelgenomen aan de eerste *Learning Community*. Vanuit drie gemeenten is er gereageerd: de GKv Best, PKN Veenendaal wijkkerk Aller Erf en Kruispunt Vathorst (samenwerkingsverband PKN, CGK en NGK).

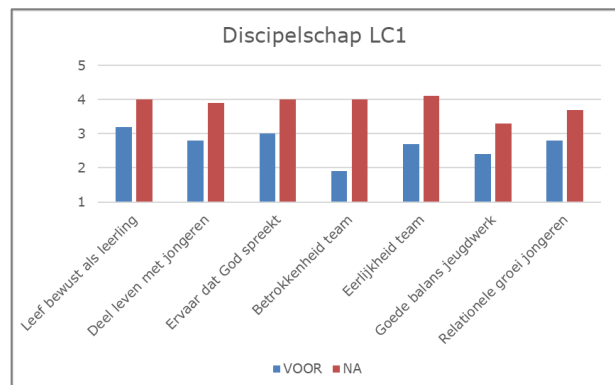
4.2.3.1 Discipelschap: Bouwen aan een cultuur van discipelschap

De respondenten gaven antwoord op deze vragen:

1. Ik leef bewust als leerling van Jezus omdat een cultuur van discipelschap begint in mijn eigen leven.
2. Ik deel mijn leven met jongeren. Daarmee geef ik ze de kans mij te imiteren en te groeien in discipelschap.
3. Ik ervaar dat God tot mij spreekt en ik zoek naar manieren om dit in praktijk te brengen (leercirkel).
4. Als team zijn we betrokken op elkaars leven en komen we regelmatig samen (min. 1x per maand).
5. In ons team stellen wij eerlijke vragen over ons leven met God.
6. In mijn jeugdwerk is er een goede balans tussen uitnodiging en uitdaging (cultuurmatrix).
7. In ons jeugdwerk groeien jongeren in hun persoonlijke relatie met God, doordat we (ik) het voorleven.

Op het thema 'Discipelschap' zien we gemiddeld een positief beeld naar voren komen. De respondenten geven na de *Learning Community* gemiddeld een positieve score van 3,9.

- De meeste respondenten (90%) leefden voor de *Learning Community* al bewust als leerling van Jezus. Van hen geeft 89% aan dat het bewust leven als leerling ook breder zichtbaar is in het jeugdwerk.
- Alle respondenten hebben stappen gezet om hun leven te delen met jongeren. Twee derde van de respondenten geeft ook aan dat dit zichtbaar is in hun leven en in het jeugdwerk bij andere jeugdleiders.
- Een ruime meerderheid (89%) geeft aan dat ze ervaren dat God tot hen spreekt en dat ze zoeken naar manieren om dit in praktijk te brengen. Deze respondenten zien ook bij andere jeugdleiders zichtbaar worden dat God tot hen spreekt.
- De onderlinge betrokkenheid in de teams is gegroeid. Van de respondenten geeft 78% aan dat dit breder zichtbaar wordt onder jeugdleiders in het jeugdwerk. Van hen geeft 22% aan dat dit breder zichtbaar wordt in de gemeente.
- Alle respondenten durven eerlijk te zijn over hun leven met God en zien ook dat dit breder zichtbaar wordt in het jeugdwerk.
- In het jeugdwerk heeft iedereen stappen gezet om een goede balans te vinden tussen uitnodiging en uitdaging, maar het is nog niet overal zichtbaar in het jeugdwerk (een derde).
- Tweederde van de respondenten ziet dat jongeren groeien in hun relatie met God doordat de respondenten dit voorleven.

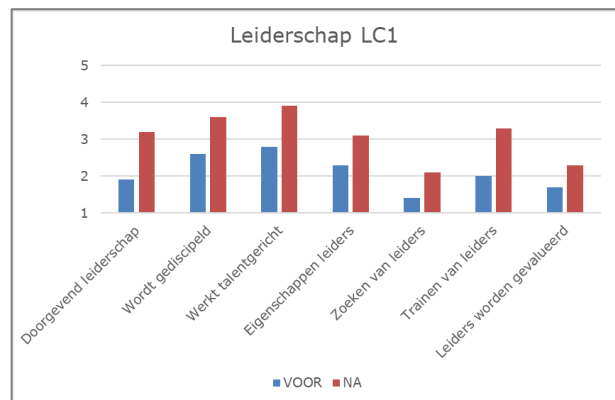
4.2.3.2 Leiderschap: Het vermenigvuldigen van missionaire leiders

De respondenten gaven antwoord op deze vragen:

1. Ik neem (junior) leiders mee in een proces om hen te laten groeien in verantwoordelijkheid.
2. Ik word gediscipeld door een geestelijk vader / moeder / herder / mentor.
3. Ik functioneer in mijn kracht binnen het jeugdwerk omdat ik bewust nadenk over mijn eigen taak en talent.
4. Als team weten we welke eigenschappen wij belangrijk vinden in onze zoektocht naar nieuwe leiders.
5. Als team zoeken wij meer leiders dan er nu nodig zijn, vanwege een groeiend verlangen meer jongeren te bereiken.
6. In ons jeugdwerk worden leiders gericht getraind in de visie op jeugdwerk en hun rol daarin.
7. In ons jeugdwerk evalueren wij jaarlijks of een leider nog op de goede plek zit.

Op het thema 'Leiderschap' zien we dat er een gemiddeld beeld naar voren komt. De respondenten geven na de *Learning Community* een score van 3,1.

- De respondenten zijn zich bewust van hun persoonlijke taak om (junior) leiders mee te nemen in een proces om hen te laten groeien in verantwoordelijkheid. Van hen geeft 78% aan dat er stappen zijn gezet om dit in praktijk te brengen.
- De respondenten zijn zich ervan bewust dat het belangrijk is om een geestelijk mentor te hebben. De eerste stappen zijn hierin gezet en meer dan de helft (56%) maakt hier ook gebruik van.
- Meer dan de helft van de respondenten (56%) denkt bewust na over wat ze doen in het jeugdwerk en werkt talentgericht.
- Van de respondenten geeft 89% aan dat ze weten welke eigenschappen er voor hen belangrijk zijn bij het zoeken naar nieuwe leiders. Als team wordt er echter niet zichtbaar gewerkt aan het doorgeven van leiderschap.
- Van de respondenten geeft 26% aan dat leiders niet getraind worden, 32% nog niet en bij 42% van de respondenten worden de jeugdleiders wel getraind.
- Van de respondenten geeft twee derde aan dat er niet jaarlijks geëvalueerd wordt of een jeugtleider nog op zijn plek zit.

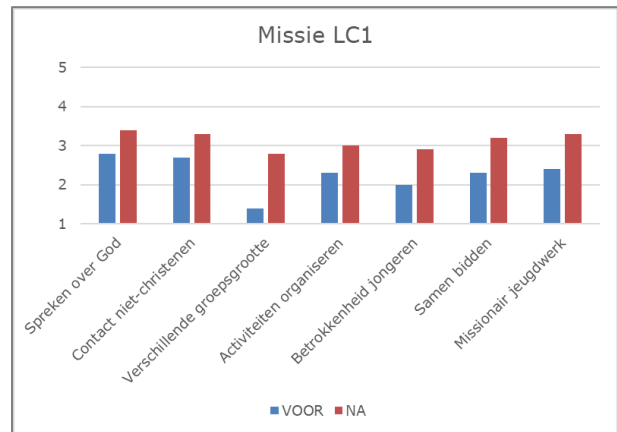
4.2.3.3 Missie: Het starten van missiegroepen

De respondenten gaven antwoord op deze vragen:

1. Als leider ga ik voorop en spoor ik jongeren aan om in vriendschappen te spreken over het leven met God.
2. Ik heb bewust contact met mensen die niet met Jezus leven.
3. In ons jeugdwerk benutten we de kracht van de verschillende groepsgroottes (publieke, sociale, persoonlijke, intieme ruimte).
4. In het jeugdwerk organiseren we met jongeren activiteiten om andere jongeren / mensen / de omgeving tot zegen te zijn.
5. In ons jeugdwerk groeit de betrokkenheid van jongeren. We zien jongeren opschuiven naar rechts >> foreigner, fan, follower, friend, family.
6. In ons jeugdwerk bidden we samen met jongeren voor mensen in hun omgeving.
7. Ons jeugdwerk is (in potentie) 'goed nieuws' voor de omgeving of netwerken van de jongeren.

Op het thema 'Missie' zien we dat er een gemiddeld beeld naar voren komt. De respondenten geven na de *Learning Community* een score van 3,0.

- De respondenten zijn zich ervan bewust dat ze voorop mogen gaan in het aansporen van jongeren om in vriendschappen te spreken over het leven met God. De eerste stappen om dit te doen zijn gezet.
- Gemiddeld zijn de eerste stappen gezet om contact te hebben met niet-christenen. Meer dan de helft (56%) geeft daarbij aan dat dit ook concreet zichtbaar wordt in zijn of haar leven.
- Voor de *Learning Community* had men niet bewust nagedacht over het gebruik maken van verschillende groepsformaten binnen het jeugdwerk. Na de *Learning Community* heeft driekwart (78%) daarin de eerste stappen gezet.
- Er zijn overal stappen gezet om activiteiten te organiseren om zo in de omgeving tot zegen te zijn.
- De respondenten geven aan dat de betrokkenheid van jongeren groeit en een kwart (22%) geeft aan dat de betrokkenheid ook breder zichtbaar wordt onder jeugdleiders in het jeugdwerk.
- Van de respondenten geeft 56% aan dat er in het jeugdwerk met de jongeren gebeden wordt voor hun omgeving en 44% geeft aan dat het jeugdwerk (in potentie) 'goed nieuws' is voor de omgeving of de netwerken van de jongeren.

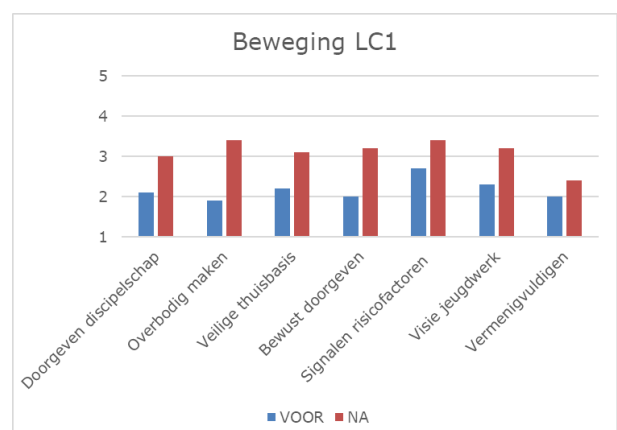
4.2.3.4 Beweging: Discipelen die discipelen maken

De respondenten gaven antwoord op deze vragen:

1. Ik leer/ inspireer anderen hoe zij discipelen maken in hun persoonlijke relaties.
2. Ik zoek actief naar manieren om mijzelf misbaar/ overbodig te maken.
3. Ons team functioneert als een veilige thuisbasis van waaruit we vooropgaan in de missie.
4. In ons jeugdwerk zien we dat jongeren bewust doorgeven wat zijzelf van God (en jeugdleiders) hebben geleerd.
5. In ons jeugdwerk herkennen wij signalen en risicofactoren en grijpen we in om het jeugdwerk gezond te houden.
6. In ons jeugdwerk staat de visie "discipelen die discipelen maken" vooraan in ons denken.
7. Ons jeugdwerk is zo vormgegeven dat het eenvoudig is te vermenigvuldigen.

Op het thema 'Beweging' zien we dat er een gemiddeld beeld naar voren komt. De respondenten geven na afloop van de *Learning Community* een score van 3,1.

- Twee derde van de respondenten leert en inspireert anderen om discipelen te maken in hun persoonlijke relaties. Een derde daarvan ziet dat andere jeugdleiders in het jeugdwerk anderen leren en inspireren om discipelen te maken.
- Van de respondenten is 44% actief op zoek om zich misbaar of overbodig te maken.
- Een derde van de teams van de respondenten functioneert als een veilige thuisbasis van waaruit missie vorm

gegeven kan worden. Tegelijkertijd is er ook een derde die wel wil, maar geen stappen heeft gezet.

- Twee derde van de respondenten geeft aan dat ze jongeren bewust zien doorgeven van wat zij zelf van God hebben geleerd en wat ze via hun jeugdleader van God hebben geleerd.
- Alle respondenten geven aan dat ze in het jeugdwerk de riscofactoren herkennen en signaleren en dat er stappen worden gezet om het jeugdwerk gezond te houden.
- Van de respondenten geeft 78% aan dat ze in het jeugdwerk willen werken vanuit de visie 'discipelen die discipelen maken'. Daarbij geeft 22% van de respondenten aan dat de visie 'discipelen die discipelen maken' zichtbaar wordt doorgegeven binnen de gemeente.
- Van de respondenten geeft 56% aan dat het jeugdwerk niet zo is vormgegeven dat het gemakkelijk is te vermenigvuldigen.

4.2.3.5 Niveaus Learning Community 1

Met de *Learning Community* wil LEF impact hebben op vier niveaus. Het niveau van de jeugdleader, het team, jeugdwerk en de transfer. Per thema is niet gevraagd naar de status. Daarvoor volgde een aantal andere vragen:

1. Als team hebben we onze doelen en ambities nog scherp voor ogen en we werken eraan dat onze dromen werkelijkheid worden.
2. Als team hebben we de input van de trainingsevents een goede plek kunnen geven in het jeugdwerk.
3. Als team lukt het ons om regelmatig bij elkaar te komen om te luisteren naar wat God tegen ons zegt en te bespreken wat we daarmee gaan doen.
4. Als team evalueren we nog steeds halfjaarlijks (zoals tijdens de Learning Community).
5. Wij voelen ons gesteund door de leiders (kerkenraad/ oudstenraad) van de gemeente of organisatie.
6. Het is ons als gelukt om andere jeugdleaders en het kerkelijk kader van de gemeente te betrekken bij de Learning Community.
7. Onze dromen en ambities zijn goed ontvangen en opgepakt door de bredere groep jeugdleaders.

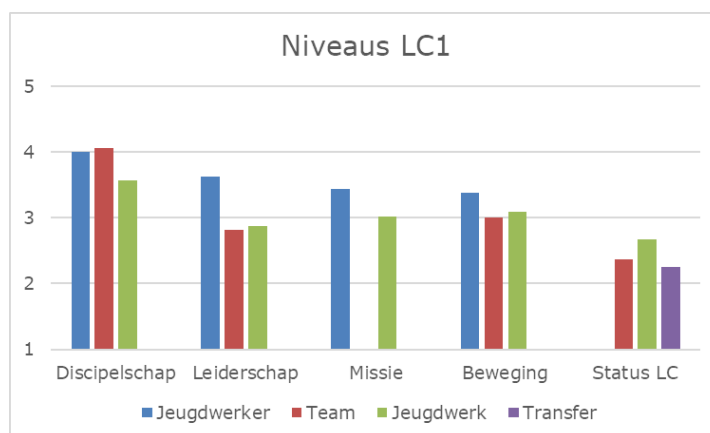
Daarnaast nog drie open vragen:

1. Komt je LEF-team van de Learning Community nog wel eens samen?
2. Hoe vaak zien jullie elkaar als LEF team?
3. Wanneer je als team niet meer bij elkaar komt, wat is hiervan de reden?

De status van de teams geven gemiddeld een negatieve score van 2,4. Tweederde (2,7) van de respondenten geeft, bij de status van de *Learning Community*, aan dat er stappen zijn gezet om de input van de trainingsevents een plek te geven in het jeugdwerk.

Het vierde niveau, waarin een brug wordt geslagen naar de thuisgebleven jeugdleaders en betrokken kerkleiders, scoort laag (2,3). De respondenten geven aan dat zij zich niet of nauwelijks gesteund weten door hun leiders (kerkenraad/ oudstenraad).

De halfjaarlijkse evaluatie scoort het laagst 1,8. Men scoort het hoogst daar waar het team bij elkaar komt om te luisteren naar Gods stem en te bespreken wat ze daarmee gaan doen: 2,9.

Twee van de drie teams die hebben gereageerd geven aan niet meer bij elkaar te komen in de oorspronkelijke samenstelling. Waarvan bij één team er diverse teamleden zijn afgehaakt, maar men met andere jeugdleiders een doorstart wil maken. Het andere team heeft een *Learning Community* gevormd buiten de gemeente.

Als we kijken naar de andere niveaus dan scoren de respondenten het hoogst op het eerste niveau, van de jeugdleider. Het thema discipelschap scoort daarbij het hoogst (4).

Op teamniveau ontstaat een wisselend beeld. Op drie van de vier thema's – op missie zijn er op het niveau van het team geen vragen gesteld – zijn de respondenten licht positief (3,3). De teams laten een positieve score zien rondom het thema discipelschap (4,1) en een score van 2,8 bij het thema leiderschap.

Op het niveau van het jeugdwerk wordt op de vier thema's licht positief gescoord (3,1).

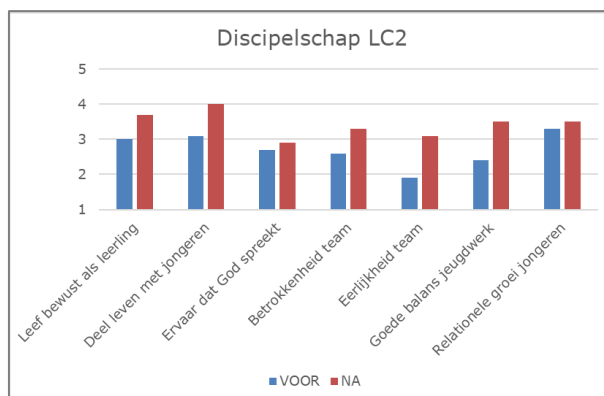
4.2.4 Learning Community 2 | 2014-2016

In totaal hebben er teams uit vier gemeenten deelgenomen aan de tweede *Learning Community*. Vanuit alle vier gemeenten is er gereageerd: Baptistengemeente Amersfoort, CGK Zwolle, Emmaüs gemeente Lutten en Evangelie Gemeente Soest.

4.2.4.1 Discipelschap: Bouwen aan een cultuur van discipelschap

Op het thema 'Discipelschap' zien we gemiddeld een positief beeld naar voren komen. De respondenten geven een positieve score van 3,4.

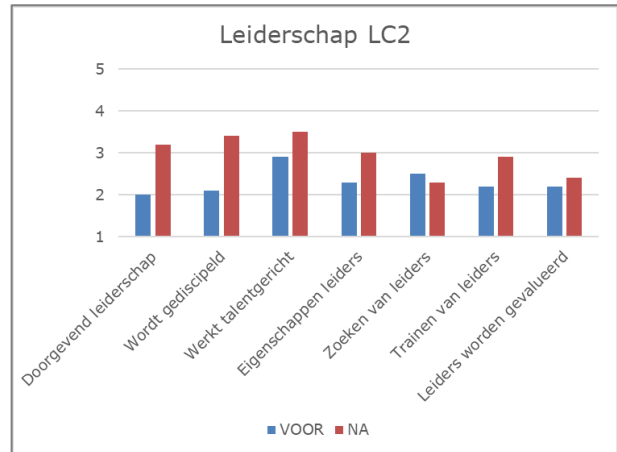
- De meeste respondenten waren zich er al van bewust wat het betekent om als leerling van Jezus te leven en dat een cultuur van discipelschap begint in hun eigen leven. Van hen geeft 60% na de *Learning Community* aan dat het bewust leven als discipel werkelijk zichtbaar wordt in hun eigen leven en het jeugdwerk.
- De respondenten geven aan dat ze weten wat het betekent om hun leven te delen met jongeren zodat ze de kans krijgen om te groeien in discipelschap. Van hen geeft 70% aan dat 'leven delen' ook zichtbaar wordt in het jeugdwerk en daarbij geeft 30% aan dat 'leven delen' breder zichtbaar wordt.
- De meeste respondenten (90%) zijn zich ervan bewust dat God tot hen spreekt. Daarvan heeft 60% ook stappen gezet om manieren te zoeken hoe God tot hen kan spreken. Van de respondenten geeft 30% aan dat het bewust zijn dat God spreekt breder zichtbaar wordt bij andere jeugdleiders in het jeugdwerk.
- Van de respondenten geeft 90% aan dat ze in de teams op elkaars leven betrokken zijn en 30% geeft aan dat onderlinge betrokkenheid ook breder zichtbaar wordt in de gemeente.
- De meeste respondenten (90%) geven aan dat ze eerlijk zijn tegenover elkaar over hun leven met God en dat er stappen zijn gezet om hier met elkaar vorm aan te geven.
- Voor de *Learning Community* had 60% al stappen gezet om een goede balans te krijgen tussen uitnodiging en uitdaging in het jeugdwerk. Na de *Learning Community* geeft 70% van de respondenten aan dat deze goede balans ook zichtbaar is in het jeugdwerk.
- De helft (50%) van de respondenten geeft aan dat ze zelf gegroeid zijn in het voorleven richting jongeren. Verder geeft 60% aan dat het voorleven ook breder zichtbaar wordt bij andere in de gemeente.

4.2.4.2 Leiderschap: Het vermenigvuldigen van missionaire leiders

Op het thema 'Leiderschap' zien we dat er een gemiddeld beeld naar voren komt. De respondenten geven na de *Learning Community* een score van 3,0.

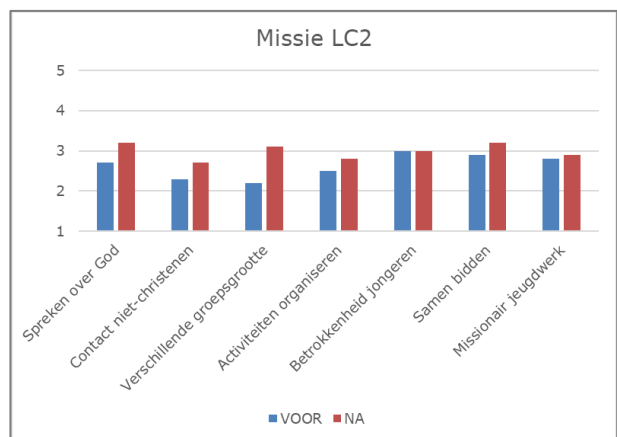
- De meeste respondenten (90%) hebben stappen gezet om zich te laten 'coachen' door een geestelijk mentor. Daarbij geeft 40% van de respondenten aan dat coaching ook breder zichtbaar wordt in het jeugdwerk.
- Van de respondenten geeft 40% aan dat ze bewust nadenken over hun taak in het jeugdwerk. 30% van de respondenten ziet, dat het nadenken over taken, ook breder zichtbaar is in de gemeente.
- Van de respondenten geeft 50% aan dat ze weten wat er belangrijk is bij het zoeken naar nieuwe leiders in het jeugdwerk.
- Door 60% van de respondenten wordt stappen gezet om (junior) leiders mee te nemen in een proces om hen te laten groeien in verantwoordelijkheid. Daarbij geeft 40% van de respondenten aan dat andere jeugdleiders in het jeugdwerk ook (junior) leiders meenemen in een proces om hen verantwoordelijkheid te laten dragen.
- De helft (50%) van de respondenten heeft stappen gezet om meer leiders te zoeken dan er nodig zijn. Dit omdat zij een groeiend verlangen hebben meer jongeren te bereiken.
- Bij 60% van de respondenten zijn er stappen gezet om jeugdleiders te trainen. 40% van de respondenten geeft aan dat dit ook werkelijk gebeurt.
- Van de respondenten geeft 60% aan dat er niet jaarlijks geëvalueerd wordt of de jeugdleiders nog op hun plek zitten. 20% geeft aan dat er wel stappen zijn gezet om te evalueren.

4.2.4.3 Missie: Het starten van missiegroepen

Op het thema 'Missie' zien we dat er een gemiddeld beeld naar voren komt. De respondenten geven na de *Learning Community* een score van 3,0.

- Van de respondenten geeft 40% aan dat ze stappen zetten om voorop te gaan en jongeren aan te sporen om in hun vriendschappen te spreken over het leven met God. 30% geeft aan dat ook andere jeugdleiders jongeren aansporen om te spreken over het leven met God. In de gemeente is het aansporen 10%.
- Van de respondenten heeft 60% bewuste stappen gezet om in contact te komen met niet-christenen.
- Van de respondenten geeft 50% aan dat in het jeugdwerk gebruik wordt gemaakt van de verschillende groepsgroottes.
- Van de respondenten geeft 50% aan dat in het jeugdwerk stappen worden gezet om activiteiten te organiseren voor anderen in de omgeving.
- Er worden stappen gezet om de betrokkenheid te vergroten (70%), maar gemiddeld zien de respondenten geen verschil in de betrokkenheid van jongeren voor en na de *Learning Community*.
- Van de respondenten geeft 80% aan dat er stappen zijn gezet om in het jeugdwerk te bidden voor anderen in de omgeving. Van de respondenten geeft 50% daarbij aan dat bidden voor anderen ook gedaan wordt door andere jeugdleiders in het jeugdwerk.

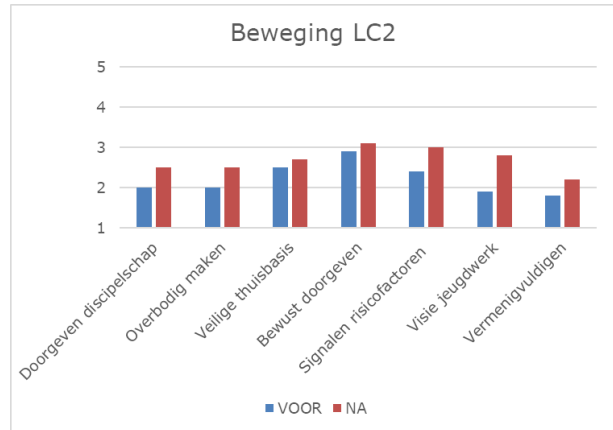

- Van de respondenten geeft 80% aan dat ze zich bewust zijn dat het jeugdwerk (in potentie) 'goed nieuws' kan zijn voor het netwerk van de jongeren. Daarbij geeft 30% aan dat de bewustwording ook werkelijk zichtbaar wordt in het jeugdwerk.

4.2.4.4 Beweging: Discipelen die discipelen maken

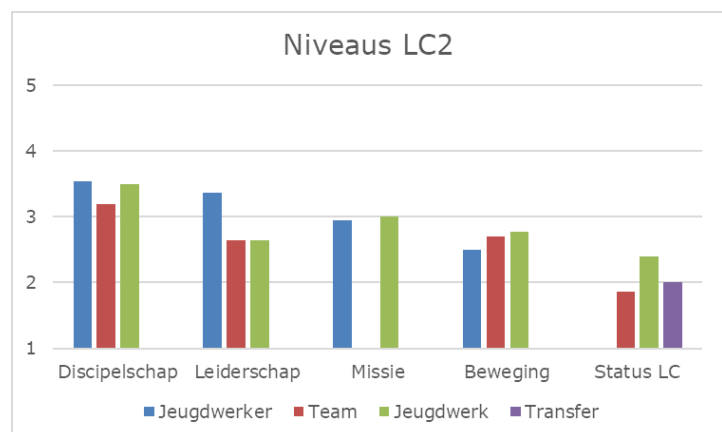
Op het thema 'Beweging' zien we groei, al komt er wel een negatief beeld naar voren. De respondenten geven na afloop van de *Learning Community* een score van 2,7.

- Van de respondenten wil 50% anderen inspireren en leren hoe zij discipelen maken in hun persoonlijke relaties.
- Van de respondenten zoekt 40% niet actief naar manieren om zichzelf overbodig te maken (score 1). Eén team (20% van de respondenten) is wel actief op zoek omdat ze hun taken aan het overdragen zijn (score 5).
- Van de respondenten geeft 30% aan dat ze stappen zetten om als team als een veilige thuisbasis voorop te gaan in missie.
- 30% van de respondenten geeft aan dat werkelijk zichtbaar wordt dat het team een veilige thuisbasis is in het jeugdwerk.
- Van de respondenten geeft 40% aan dat jongeren in het jeugdwerk stappen zet om bewust door te geven wat zijzelf van God en van de jeugdleiders hebben geleerd. Verder geeft 40% van de responderen aan dat dit ook zichtbaar wordt in het jeugdwerk.
- De helft van de respondenten geeft aan dat ze stappen zetten om het jeugdwerk gezond te houden, ze herkennen signalen en risicofactoren. 30% geeft aan dat dit ook daadwerkelijk zichtbaar wordt in het jeugdwerk.
- Van de respondenten geeft 30% aan dat ze stappen hebben gezet om in het jeugdwerk de visie 'discipelen die discipelen maken' centraal te zetten.
- 30% van de respondenten geeft aan dat de visie 'discipelen die discipelen maken' ook werkelijk zichtbaar wordt in het jeugdwerk.
- Van de respondenten geeft 50% aan dat ze wel wil dat hun jeugdwerk zo is vormgegeven dat het makkelijk te vermenigvuldigen is en 20% geeft aan hier ook stappen in te zetten. 10% van de respondenten geeft aan dat het vermenigvuldigen ook zichtbaar wordt in het jeugdwerk.

4.2.4.5 Niveaus *Learning Community* 2

Op teamniveau ontstaat een wisselend beeld. Bij de vier thema's wordt gemiddeld 2,9 gescoord. Kijkend naar de status van de teams, dan geven twee van de vier teams aan dat ze nog bestaan. Waarbij de teamsamenstelling van een van deze teams net is veranderd, doordat het kernteam is opgeheven en hun werk is overgedragen aan andere jeugdleiders. Van de vijf teamleden zijn er nog twee actief in het jeugdwerk. Eén team komt niet meer bij elkaar omdat veel jeugdleiders die onderdeel uitmaakten van het team, niet langer actief zijn in het jeugdwerk. De status van de teams geeft men gemiddeld een negatieve score van 1,9. Het laagst scoren daarbij de doelen en ambities van het team (1,5).

Op het niveau van het jeugdwerk scoren de respondenten op de vier thema's gemiddeld (3,0). Waarbij discipelschap bovengemiddeld scoort (3,5). Iets meer dan de helft (60%) van de respondenten geeft daarbij aan dat er stappen zijn gezet om de input van de trainingsevents een plek te geven in het jeugdwerk.

Het vierde niveau, waarin een brug wordt geslagen naar de thuisgebleven jeugdleiders en betrokken kerkleiders, scoort laag (2,0). De respondenten geven aan dat het hen niet of nauwelijks is gelukt andere jeugdleiders en het kerkelijk kader van de gemeente te betrekken bij de *Learning Community*. Hun dromen en ambities zijn niet of nauwelijks ontvangen en opgepakt door andere jeugdleiders.

De respondenten scoren gemiddeld op het eerste niveau van de jeugdleader zelf (gemiddeld 3,1). Het thema discipelschap scoort het hoogst (3,5) en beweging scoort het laagst (2,5).

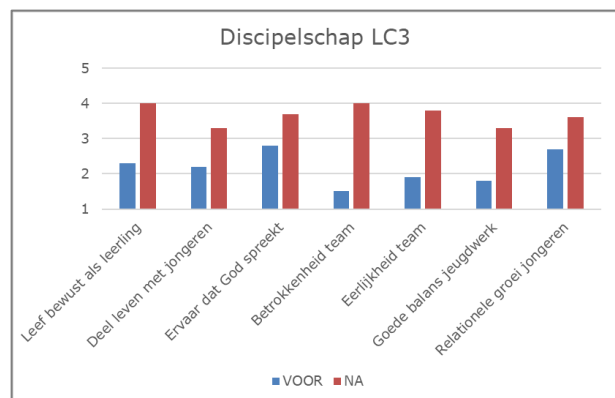
4.2.5 Learning Community 3 | 2015-2017

In totaal hebben er teams uit vijf gemeenten deelgenomen aan de derde *Learning Community*. Het gaat om de Baptistengemeente Harderwijk, Baptistengemeente Veenendaal, GKv Zwolle-Noord, Gereformeerde kerk Zwartsluis en de Vrije Baptistengemeente Bethel Drachten. Vanuit alle vijf gemeenten is er gereageerd. Deze *Learning Community* is net afgerond als de deelnemers de vragenlijst invullen.

4.2.5.1 Discipelschap: Bouwen aan een cultuur van discipelschap

Op het thema 'Discipelschap' zien we gemiddeld een positief beeld naar voren komen. De respondenten geven na de *Learning Community* een positieve score van 3,7.

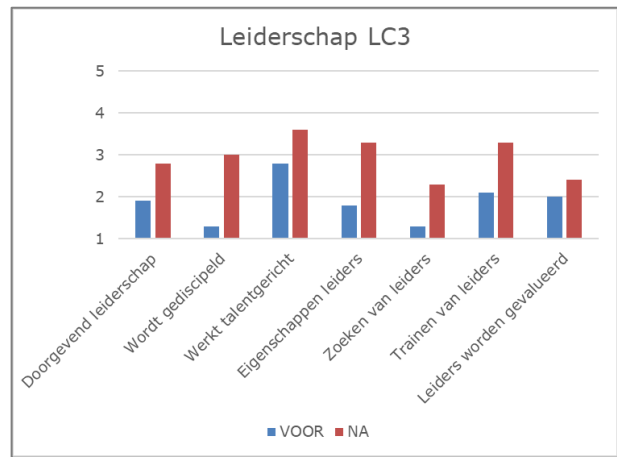
- Ruim de helft van de respondenten (58%) geeft aan dat ze bewust leven als leerling van Jezus omdat ze weten dat een cultuur van discipelschap begint in hun eigen leven en dat dit doorwerkt in het jeugdwerk. Verder geeft 25% aan dat bewust leven als leerling ook zichtbaar wordt in de gemeente.
- Van de respondenten heeft 42% stappen gezet om hun leven te delen met jongeren, zodat de jongeren de kans krijgen om hen te imiteren en te groeien in discipelschap. Ook geeft 42% aan dat het leven delen zichtbaar wordt bij andere jeugdleiders in het jeugdwerk.
- Van de respondenten geeft 58% aan dat ze ervaart dat God tot hen spreekt en dat ze, wat ze hoort, ook in praktijk willen brengen.
- Van de respondenten geeft 50% aan dat ze betrokken is op elkaars leven en regelmatig samenkomt.
- Van de respondenten geeft 75% aan dat ze in de teams eerlijke vragen stellen aan elkaar over hun leven met God.
- Van de respondenten geeft 58% aan dat de eerste stappen zijn gezet om een goede balans te krijgen tussen uitnodiging en uitdaging. Een derde geeft aan dat de goede balans ook zichtbaar wordt in het jeugdwerk.
- Van de respondenten geeft 58% aan dat bij hen in het jeugdwerk jongeren groeien in hun persoonlijke relatie met God doordat jeugdleiders het voorleven. Een derde geeft aan dat hiertoe de eerste stappen zijn gezet.

4.2.5.2 Leiderschap: Het vermenigvuldigen van missionaire leiders

Op het thema 'Leiderschap' wordt duidelijk zichtbaar dat er groei heeft plaatsgevonden. De respondenten geven na de *Learning Community* een score van 3,0.

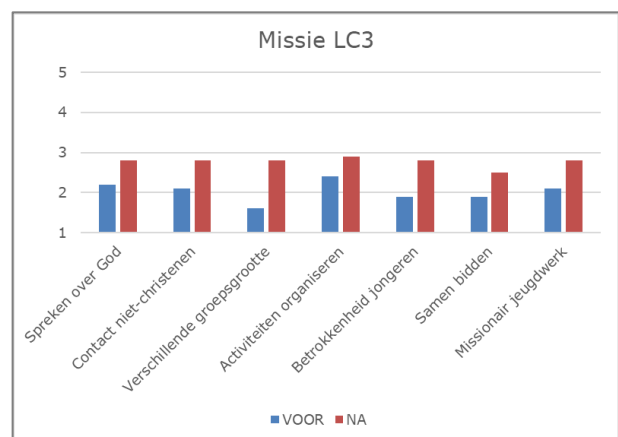
- Van de respondenten heeft 42% de eerste stappen gezet om (junior) leiders mee te nemen in een proces om hen te laten groeien in verantwoordelijkheid. Een kwart geeft aan dit wel te willen, maar hier nog niks mee te doen en nog een kwart geeft aan dat het ook zichtbaar wordt in het jeugdwerk.
- Een derde van de respondenten heeft een geestelijk mentor. 42% geeft aan geen geestelijke mentor te hebben. Een kwart heeft stappen gezet om een geestelijk mentor te zoeken.
- Driekwart van de respondenten geeft aan dat ze bewust nadenken over wat ze doen in het jeugdwerk en geven aan dat ze op hun plek zitten.
- Van de respondenten geeft 92% aan dat ze weten wat er belangrijk is bij het zoeken naar nieuwe leiders in het jeugdwerk. De helft van de respondenten geeft ook aan dat hier in het jeugdwerk rekening mee wordt gehouden. 42% van respondenten heeft dan ook de eerste stappen gezet om meer leiders te vinden, vanwege een groeiend verlangen meer jongeren te bereiken.
- Van de respondenten geeft 83% aan dat er stappen zijn gezet om jeugdleiders te trainen. De helft van deze groep geeft aan dat het trainen ook werkelijk wordt gedaan.
- Meer dan de helft (58%) van de respondenten geeft aan dat er niet ieder jaar geëvalueerd wordt of de jeugdleiders nog op hun goede plek zitten. Een kwart geeft aan dat hier wel vorm aan wordt gegeven.

4.2.5.3 Missie: Het starten van missiegroepen

Op het thema 'Missie' zien we groei, tegelijkertijd komt er een gemiddeld negatief beeld naar voren. De respondenten geven na de *Learning Community* een score van 2,8.

- Twee derde van de respondenten geeft aan dat ze stappen zetten om als leider voorop te gaan, om in vriendschappen te spreken over God en jongeren hierin aan te sporen. Van de respondenten geeft een kwart daarbij aan dat ze dit ook daadwerkelijk doen.
- Een derde heeft geen bewust contact met niet-christenen. 58% van de respondenten heeft stappen gezet om hiermee aan de slag te gaan.
- Meer dan de helft (58%) was zich eerder niet bewust van de verschillende groepsformaten. Driekwart geeft aan dat ze stappen zetten om hiervan wel gebruik te maken.
- De helft van de respondenten geeft aan dat er stappen zijn gezet om in het jeugdwerk activiteiten te organiseren voor anderen om zo de omgeving tot zegen te zijn.
- De helft van de respondenten was zich niet bewust, of had voor de *Learning Community* niet nagedacht over hoe de betrokkenheid van jongeren kan groeien. Na de *Learning Community* zijn hierin de eerste stappen gezet.
- Een derde van de respondenten geeft aan dat ze in het jeugdwerk samen met jongeren willen bidden voor mensen in hun omgeving. Ook een derde geeft aan hiertoe stappen te hebben gezet. Concreet wordt, het bidden voor anderen mensen, bij 17% van de respondenten zichtbaar.

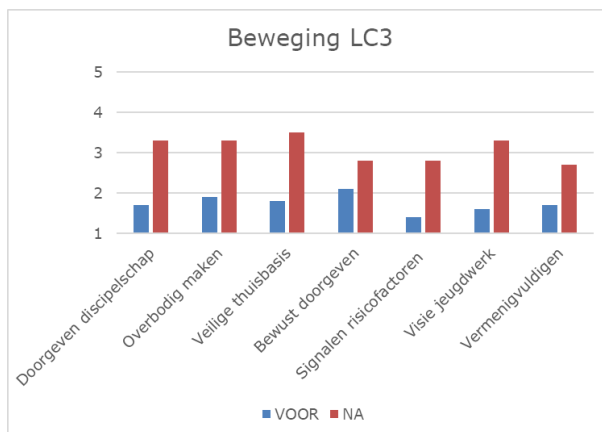

- Twee derde van de respondenten realiseert zich dat het jeugdwerk (in potentie) 'goed nieuws' is voor de omgeving of de netwerken van de jongeren. Binnen deze groep geeft een kwart van de respondenten aan dat 'het goede nieuws' ook zichtbaar wordt in de omgeving of netwerken van jongeren.

4.2.5.4 Beweging: Discipelen die discipelen maken

Op het thema 'Beweging' zien we dat er een gemiddeld beeld naar voren komt. De respondenten geven na afloop van de *Learning Community* een score van 3,1.

- Na de *Learning Community* geeft de helft van de respondenten aan dat ze anderen inspireren om discipelen te maken in hun persoonlijke relaties.
- Een derde van de respondenten geeft aan actief stappen te zetten om zichzelf misbaar of overbodig te maken in het jeugdwerk. De helft van de respondenten geeft aan dat dit breder zichtbaar wordt in het jeugdwerk.
- Ruim de helft (58%) van de respondenten geeft aan dat hun team functioneert als een veilige thuisbasis van waaruit ze vooropgaan in missie. Een kwart geeft daarbij aan dat dit ook breder wordt doorgegeven in de gemeente.
- Twee derde van de respondenten geeft aan dat jongeren willen doorgeven wat zijzelf van God (en jeugdleiders) hebben geleerd. Een kwart geeft aan dat dit ook plaatsvindt.
- Na de *Learning Community* wil de helft van de respondenten actief aan de slag met risicofactoren om het jeugdwerk gezond te houden.
- De meerderheid (58%) van de respondenten gaf aan dat voor de *Learning Community* de visie 'discipelen die discipelen maken' niet vooraan stond in hun denken. Na de *Learning Community* geeft een derde van de respondenten aan dat de visie 'discipelen die discipelen maken' zichtbaar wordt in het jeugdwerk.
- De meerderheid (58%) van de respondenten wil het jeugdwerk zo vormgegeven dat het eenvoudig is te vermenigvuldigen en heeft hiertoe stappen gezet.

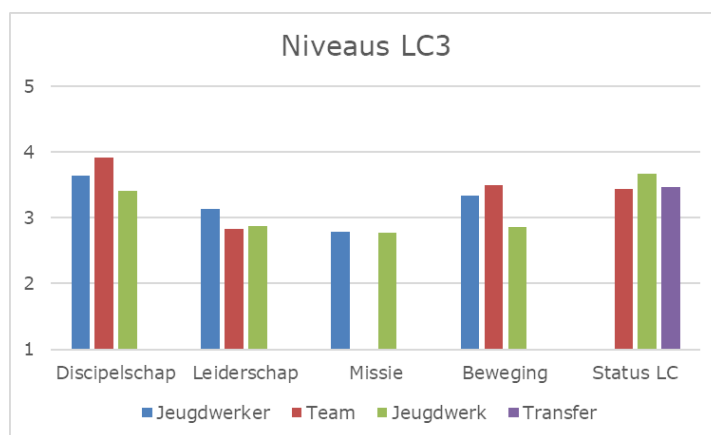

4.2.4.5 Niveaus Learning Community 3

Op teamniveau geven de respondenten zichzelf gemiddeld een score van 3,4. Daarbij moet opgemerkt worden dat een van de teams gedurende het traject uit elkaar is gevallen.

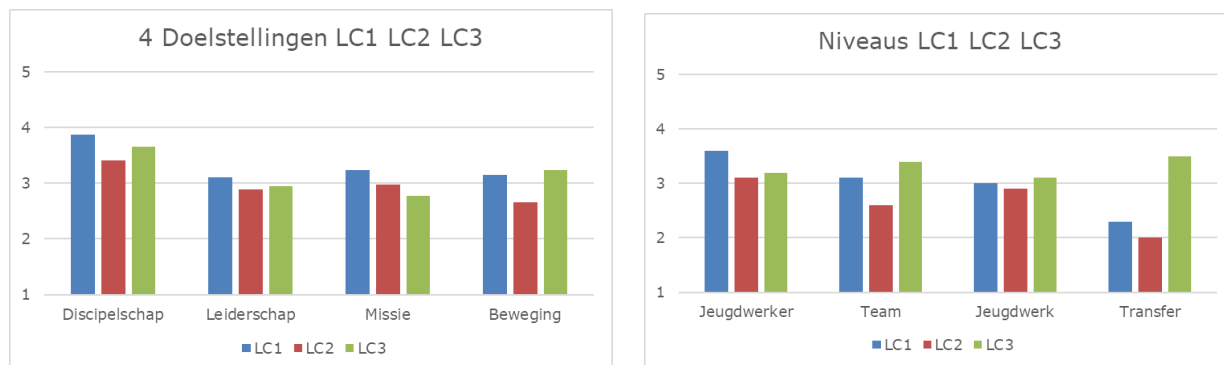
Op het niveau van het jeugdwerk wordt gemiddeld gescoord waarbij "discipelschap" boven gemiddeld (3,4) en "missie" onder gemiddeld (2,8) scoort. Het hoogst wordt gescoord op het niveau van de transfer. Het betrekken van andere jeugdleiders en het kerkelijk kader scoort 3,9. Ook de betrokkenheid van leiders (kerkenraad/ oudstenraad) van de gemeente scoort boven gemiddeld (3,1).

Op het niveau van de jeugdleider zelf, (gemiddeld 3,2) scoort het thema discipelschap het hoogst (3,6).

4.2.6 Resultaten Learning Community totaal

In de vorige paragraaf zijn per *Learning Community* de resultaten weergegeven. De resultaten werden afzonderlijk weergegeven omdat LEF de verwachting had dat er een gestage groei en implementatie zou plaatsvinden over een periode van 5 jaar. Als we de grafiek van de vier doelstellingen en de grafiek van de vier niveaus met elkaar vergelijken, dan blijkt dat we niet overal kunnen spreken van de verwachte consistente groei en implementatie.

- De respondenten van de eerste *Learning Community* scoren op alle vier de thema's gemiddeld het hoogst (3,3). Tegelijkertijd scoren de respondenten van de derde *Learning Community* gemiddeld niet veel lager (3,2). De verschillen zijn verwaarloosbaar.
- Het thema waar enige consistente afname zichtbaar wordt is 'missie'.
- De derde *Learning Community* scoort het hoogst op drie niveaus. Dat van het team, jeugdwerk en de transfer.
- Op geen enkel thema of niveau wordt er een gemiddelde gescoord van 4 of hoger.
- De tweede *Learning Community* scoort gemiddeld het laagst op de vier doelstellingen (3,0) en ook het laagst op de vier verschillende niveaus (2,7).
- Het thema discipelschap scoort bij iedere *Learning Community* het hoogst (3,6).
- Bij de eerste- en de tweede *Learning Community* scoort het niveau van de jeugdwerker het hoogst.

4.2.7 Conclusies online onderzoek

De scores van de respondenten schommelen rond het gemiddelde, zonder sterke uitschieters naar boven of onderen. Daarbij valt op dat de respondenten binnen de meeste thema's groei ervaren. Discipelschap is het thema dat het hoogst scoort en waar de meeste groei heeft plaatsgevonden. Hoewel de *Learning Community* niet leidt tot heel hoge positieve scores, leidt het wel tot verbetering. Hieronder volgt per thema een conclusie.

4.2.7.1 Discipelschap

Jeugdleiders zijn gegroeid in discipelschap. Ze hebben stappen gezet om hun leven te delen met jongeren. Daarbij lijkt het er wel op dat jeugdleiders vooral groeien naar boven en naar binnen. Anders gezegd: de discipel die wordt 'gemaakt' is een jeugdwerkdiscipel. Op minimaal drie niveaus (jeugdleider, team en jeugdwerk) wordt het doel behaald. Grote verschillen tussen de verschillende *Learning Community's* worden daarbij niet zichtbaar.

4.2.7.2 Leiderschap

Op het niveau van de jeugdleider wordt het doel gehaald. Jeugdleiders zijn zich bewust van hun persoonlijke taak om (junior) leiders mee te nemen in een proces door hen te laten groeien in verantwoordelijkheid. Er worden stappen gezet om dit in praktijk te brengen. Tegelijk lijkt het erop dat de jeugdleider de jongere vooral werft, aantrekt en inschakelt om actief te zijn in het kerkelijk jeugdwerk zelf.

4.2.7.3 Missie

Op het niveau van de jeugdleider wordt de verwachte groei zichtbaar. De meeste jeugdleiders zijn zich ervan bewust zijn dat het jeugdwerk (in potentie) 'goed nieuws' kan zijn voor het netwerk van

de jongeren en dat ze voorop mogen gaan in het aansporen van jongeren om in vriendschappen te spreken over het leven met God. LC1 en LC2 halen de doelstelling van LEF op het niveau van de jeugdleader zelf. LC3 laat daarin een verwachte consistente groei zien. Daarbij wordt er een duidelijk verschil zichtbaar in hoe jeugdleaders voor en na de Learning Community scoren. Dit komt vooral naar voren bij de verschillende groepsgroottes waarin verschillende activiteiten zouden moeten plaatsvinden. Het lijkt dat de jeugdleaders vooral gericht zijn op jeugdwerkactiviteiten en niet op Gods missie.

4.2.7.4 Beweging

Er lijkt een wisselend beeld zichtbaar te worden rondom beweging. LC1 en LC3 laten zien dat de doelstellingen op de niveaus jeugdleader, team en jeugdwerk worden gehaald. Tegelijkertijd blijkt dat het jeugdleaders binnen LC1 niet lukt om een brug te slaan met de thuisgebleven jeugdleaders en kerkleaders. Opvallend daarbij is dat jeugdleaders van LC3 aangeven dat dit wel lukt. Mogelijk wordt dit beïnvloed doordat de vragenlijst is ingevuld net na het afronden van de *Learning Community*. Jeugdleaders van LC2 lukt het niet of nauwelijks andere jeugdleaders en het kerkelijk kader van de gemeente te betrekken bij de *Learning Community*.

4.3 Interviews teamleaders

In het voorafgaande zijn de resultaten weergegeven van het onlineonderzoek. De conclusies daarvan zijn in een interview voorgelegd aan zes teamleaders. In deze paragraaf worden de resultaten van deze interviews rond de thema's discipelschap, leiderschap, missie en beweging weergegeven. De teams en teamleaders zijn geanonimiseerd.

4.3.1 Discipelschap

In bijna alle interviews komt in meer of mindere mate naar voren dat jeugdleaders bij zichzelf en in het team zien, dat geloofsgroei zichtbaar wordt. Team 1 is de uitzondering daarop. Dit team wist niet waar ze aan begonnen. De teamleader liep er tegenaan dat niet iedereen in het team zijn of haar leven wilde of kon delen. Dit bleek vooral lastig rondom het geloofsgesprek. Hij merkt op dat al heel snel duidelijk werd dat je van elkaar moet weten waar je in gelooft, hoe je over Jezus denkt en welke keuzes je als persoon maakt. Maar een aantal teamleden vond dit niet belangrijk en wilde daar ook niets over kwijt. Wat daarbij demotiverend werkte, was dat er door de medewerkers van LEF alleen succesverhalen werden gedeeld. Daardoor voelde hij zich niet gekend. In de huddel werden de succesverhalen voor hem wel genuanceerd, kwam er ook meer ruimte voor problemen, maar daarin werd het team niet meegenomen. Hij durft dan ook niet te zeggen dat er geloofsgroei, bij anderen, heeft plaatsgevonden.

Vanuit de andere teams wordt opgemerkt dat er persoonlijke geloofsgroei zichtbaar wordt waarbij het team een belangrijke rol speelt. Teamleader 2 merkt op dat in zijn team waarschijnlijk niet iedereen zichzelf vanaf het begin een discipel van Jezus zou noemen, maar hij ziet duidelijk geloofsgroei bij zichzelf en in het team. Hij merkt op dat na afloop van de *Learning Community* iedereen zichzelf wel een discipel noemt.

Teamleader 3 geeft aan dat als hij naar zichzelf en naar zijn teamleden kijkt, hij groei en verlangen ziet om het geloof door te geven.

Teamleader 4 geeft aan dat iedereen in haar team is gegroeid. Als team versterken ze zelfs elkaar. Wat daarin volgens haar een belangrijke rol heeft gespeeld is het commitment aan elkaar. Voordat er gestart werd met de *Learning Community*, hadden ze afgesproken elkaar om de week te zien. Zij denkt dat veel van de teamleden zelfstandiger zijn geworden en dat zij de *Learning Community* vooral ervaren hebben als een opluchting waarin niet van alles moet, maar waarin je je leven mag delen in plaats van heel hard werken en allerlei dingen doen.

In contrast met de opluchting die ervaren werd door teamleader 4, geeft teamleader 5 aan dat het allemaal niet zo simpel is. De praktijk blijkt vaak weerbarstig. Waar ze in het begin dachten dat ze

een boodschap hadden om te delen, werd vooral zichtbaar dat het belangrijk is om zelf te groeien. Als team kwamen ze om de week bij elkaar. In die ontmoetingen was er ruimte om geloofsvragen te delen en te bespreken. Maar ze liepen tegen vragen aan waar ze geen antwoord op hadden, laat staan dat ze antwoorden zouden hebben op de vragen van jongeren. Dit zorgde ervoor dat ze zich realiseerden dat ze jongeren vaak voor een blok zetten. Ze kwamen erachter dat het belangrijker is dat je met jongeren op reis gaat zonder dat je ze te veel wilt sturen en overal antwoord op moet hebben.

Het lijkt erop dat de cultuur in een gemeente medebepalend is voor de geloofsgroei die wordt waargenomen. Teamleider 6 merkt op dat het cultuurverschil tussen haar gemeente en de *Learning Community* groot is. Teamleden moesten erg schakelen, daar waar het gaat over taal en beleving. Het bleek een nieuwe wereld. De cultuur van haar kerk is vooral veel ontvangen op zondag. Binnen het team dacht niet iedereen hetzelfde over discipelschap. Zij ziet bij zichzelf en bij haar team groei in de relaties boven, binnen en buiten. De teamleden weten nu wie Jezus is, wat hij heeft gedaan en waar zij in mogen participeren. Niet vanuit een activistische houding, maar vooral uit een manier van zijn. Wat zij aangeeft is dat de meeste teamleden geleerd hebben om in ontspannenheid over discipelschap te spreken. In het begin was er veel wrijving, maar ze hebben het met elkaar kunnen doorbreken. Ze begrepen elkaar steeds beter en gingen voor haar gevoel dezelfde taal spreken.

De doorwerking bij andere jeugdleiders, de jongeren en de rest van de gemeente blijkt ingewikkeld. Teamleider 1 geeft aan dat hij vooral groei heeft gezien bij het team dat heeft meegedaan. Het doorgeven bleek lastig. Ook teamleider 4 ziet dit op dezelfde manier. Als groep hebben ze veel geleerd over discipelschap, maar in het doorgeven daarvan blijft het vooral steken in het doorgeven van principes en werkvormen. Wat men persoonlijk en als team spiritueel ervaart tijdens de *Learning Community*, is niet door te geven. Teamleider 5 geeft daarbij aan dat ze discipelschap als team heel belangrijk vonden, maar dat ze er richting anderen weinig woorden aan konden geven. Daarbij ervaarde zij ook een spanning tussen de praktijk en dat wat gezegd wordt tijdens de *Learning Community*. De vertaalslag bleek niet te maken. Ze ervoer weerstand in de gemeente, maar ook in het team op het moment dat er nieuwe teamleden bijkwamen. Teamleden die niet de *Learning Community* hadden doorlopen wilden niet hun leven delen zoals zij dat deden. Mogelijk omdat ze nooit geproefd hebben van wat zij hadden of omdat ze er gewoon geen zin in hadden.

4.3.2 Leiderschap

Alle geïnterviewde teamleiders zien dat het optrekken met jongeren als geestelijk ouder ervoor kan zorgen dat jongeren geestelijk groeien en dat dit in potentie ervoor kan zorgen dat jongeren gaan functioneren als leider in het jeugdwerk.

Teamleider 2 geeft aan dat in het nieuwe systeem dat zij hebben doorgevoerd in het jeugdwerk er ruimte is gekomen om jongeren niet alleen passief te laten consumeren, maar vanuit oprechte aandacht te activeren. Voor hen had het weekend over leiderschap ook de meeste impact. In het jeugdwerk hadden zij altijd vacatures die niet vervuld konden worden. Ook waren ze bij de invulling van de vacatures niet heel kritisch. Bovendien werden leiders voor een groep geplaatst zonder dat ze daarin werden opgeleid. Het weekend over leiderschap was voor hen bepalend om het voortaan anders te gaan doen. Het leiderschapsvierkant waarin een jongere in vier fases groeit van een junior leider naar een zelfstandige leider is daarbij inzichtgevend en leidend geweest.

De impact van het leiderschapsvierkant wordt herkend. Teamleider 4 gaf aan dat zij met de *Learning Community* gestart was met een team jongeren in wie zij de potentie zag om leider te worden. Zij ziet bijna bij al haar teamleden dat ze bezig zijn om leiders te vermenigvuldigen. Teamleider 6 vindt het leiderschapsvierkant een mooie manier om jongeren te activeren. Zij gaf aan in eerste instantie te willen stoppen met de groep jongeren waar ze leiding aan gaf, maar in overleg met de jongeren is de groep doorgedaan en nu zijn het de jongeren zelf die de invulling van de avond verzorgen. Ze was positief verrast en vindt het mooi om te zien hoe jongeren van twintig jaar hun verantwoordelijkheid nemen nu ze het zelf meer heeft losgelaten.

Jongeren die verantwoordelijkheid op zich nemen, herkent teamleider 5 ook. Ze geeft aan dat het vaak lukt om jongeren te vinden die in het jeugdwerk een rol gaan spelen. Tegelijkertijd geeft zij ook aan dat discipelschap niet moet worden vergeten. Het is mooi als jongeren taken op zich nemen, maar dat wil niet zeggen dat jongeren ook werkelijk geestelijk groeien. Zij benadrukt dan ook dat je veel tijd en energie in jongeren kunt steken, maar dat je ze eigenlijk niet geestelijk ziet groeien. Sterker nog, bij hen in het jeugdwerk werkt het niet zo. Om actief te zijn in het jeugdwerk is een minimaal niveau nodig en daar voldoen jongeren vaak niet aan. Die spanning benoemt teamleider 6 ook. Zij ziet veel onzekerheid bij jongeren en denkt dat het voor hen moeilijk is om zich openlijk uit te spreken over hun geloof. Zeker als jongeren onderdeel uitmaken van een groep waarin niet iedereen zich kwetsbaar wil opstellen. Teamleider 1 is hierin zelfs teleurgesteld. Hij merkte in de gemeente en dus ook bij jongeren, dat 'de hartsgesteldheid niet goed was.' Hij benadrukt dat men zich binnen de gemeente vooral druk maakte om vormen en jongeren waren niet gemotiveerd. Tegelijkertijd herkent hij in zijn eigen leven wel dat het bewust toelaten van jongeren in je leven tot iets moois kan leiden. Er was in de jeugdgroep waar hij nu leiding aan geeft een meisje dat nooit kwam, al zat ze nog wel in de app-groep. Toen hij samen met zijn vrouw de keuze had gemaakt om te investeren in een jongere door deze als hulp in huishouding te gebruiken, reageerde zij erop. Zij werkt nu al een tijd bij hen in huis en ze is nu zo ver dat ze ook weer op de jeugdgroep durft te komen.

Het leiderschapsvierkant lijkt te maakbaar, niet realistisch. In bijna alle interviews komt dit ook naar voren. Teamleider 4 geeft aan dat ze niet weet of de nieuwe leiders op hun beurt ook weer in staat zijn om andere leiders te werven en op te leiden. Teamleider 5 concludeert dat het leiderschapsvierkant doorlopen te maakbaar is en dat zij, als team, daarbij een extra probleem hadden. Omdat jeugdleiders zouden stoppen, moesten ze andere leiders hebben om het jeugdwerk te dragen. 'Feitelijk is er maar één poging' om jongeren te laten meelopen, want als je er na twee jaar achter komt dat het niet werkt, dan kun je niet opnieuw beginnen.' Ze ziet wel de potentie van het leiderschapsvierkant maar dan moet het niet gericht zijn op het vervullen van een taak in het jeugdwerk. Jongeren meenemen over een langere periode, dat kan werken, maar dan moet het raken aan het gewone leven. Dan kan ze zich voorstellen dat het niet zo veel uitmaakt, in welk tempo het precies gaat en waar je precies heen gaat.

Teamleider 3 benoemt op zijn beurt een demografisch probleem. Hij geeft aan dat de meeste jongeren in de gemeente wegtrekken omdat ze gaan studeren. Als gemeente proberen ze jongeren op de een of andere manier te binden aan de gemeente, maar jongeren laten zich niet binden. Ze gaan op kamers wonen, worden lid van een studentenvereniging en laten daarmee de gemeente los. Daarbij valt hem op dat jongeren het spannend vinden om een leider te worden. Maar ook het feit dat het jeugdwerk een van de vele activiteiten is waaruit ze kunnen kiezen in hun leven.

De huddel lijkt bij het vermenigvuldigen van leiders geen vast onderdeel te zijn. De vaardigheden die de teamleiders hebben geleerd, worden wel zoveel mogelijk gebruikt om andere jeugdleiders te trainen.

4.3.3 Missie

De zoektocht van *LEF* rond het thema missie komt naar voren in de interviews met de teamleiders. De teamleiders die aan de *Learning Community* hebben meegedaan zijn zich ervan bewust dat zijzelf in hun eigen omgeving 'goed nieuws' kunnen zijn.

Teamleider 3 geeft aan dat hij gestimuleerd is en bagage heeft meegekregen om zelf actief te zijn in de wijk. Ook al was het voor hem niet nieuw. Ook teamleider 2 geeft dit aan. Hij heeft samen met zijn vrouw concrete stappen gezet naar aanleiding van de *Learning Community*. Zij willen in de buurt bekend staan als een gezin waar je welkom bent. Met enige regelmatig organiseren ze activiteiten voor de buurt. Maar ook hebben ze er bewust voor gekozen om in een jongere te investeren die helpt in de huishouding en soms ook oppast op hun kinderen.

Investeren in jongeren, dat is wat teamleider 1 ook doet, maar de *Learning Community* heeft hem niet verder uitgedaagd om missionair te zijn. Hij vond het mooi om bij een missionaire plek van *Youth for Christ* te kijken, maar het werd hem totaal niet duidelijk wat ze precies aan het doen waren. Hij gaf aan dat het mooi is om ergens te zijn, maar het moet wel zin hebben. Dit is niet iets wat hij bij zichzelf vond passen. De focus ligt voor hem op het organiseren van jeugdwerkactiviteiten waarin jongeren steeds meer worden uitgedaagd. Daarbij mogen ze wel hun vrienden en vriendinnen meenemen. Indirect vanuit een 'kom naar ons' benadering, maar het is niet een doel op zich. Dit vindt hij overigens ook kenmerkend voor de gemeente.

Dit intern gericht zijn komt in alle interviews naar voren. Teamleider 2 geeft aan dat het team aan de *Learning Community* meededen om hun eigen jeugdwerk op orde te krijgen. Missie of missiegroepen worden ervaren als iets waar ze nog niet aan toe zijn. Missie is een nevenactiviteit al realiseert hij zich wel dat missie eigenlijk wel een plek zou moeten hebben. De drieslag, boven, binnen en buiten ziet hij dan ook niet als een symmetrische driehoek waarin alle zijden even lang zijn.

Teamleider 3 geeft aan dat de activiteiten die aangeboden worden er vooral op gericht zijn om jongeren die lid zijn van de gemeente te bereiken. Jongeren worden gezocht om deel te nemen. Teamleider 6 herkent de interne gerichtheid, maar ze wil vooral benadrukken dat het in het jeugdwerk bij hen in de gemeente niet om de activiteiten draait, maar vooral om de relaties met jongeren. Ze ziet dat teamleden hun leven zijn gaan delen met jongeren. Daarbij geeft ze aan dat ze vooral zelf heeft ervaren dat het investeren in relaties met jongeren tijd kost en ze daarnaast geen tijd heeft om wat anders te doen.

Een aspect dat teamleider 5 daarbij benadrukt is dat door de *Learning Community* ze als team 'missie' belangrijk zijn gaan vinden. Doordat er steeds meer jeugdleiders kwamen die niet het traject hadden doorlopen, ziet ze dat missie steeds verder naar de achtergrond verdwijnt. Jeugdleiders worden vooral geselecteerd op hoe ze met jongeren omgaan en niet of ze een missionaire gerichtheid hebben. Sterker nog, ze geeft zelfs aan dat de nieuwe jeugdleiders missie ook helemaal niet belangrijk vinden. Wat daarbij een rol speelt is dat de jongeren die naar activiteiten komen niet enthousiast zijn. Ze zijn zoekend en weten nog niet wat ze geloven. Ze komen vaak gewoon maar binnenwandelen. Ze typeert het jeugdwerk zelf als missionair gebied.

Teamleider 2 geeft dan ook aan dat hij niet gelooft dat je jongeren zelf verantwoordelijk moet maken voor de verspreiding van het evangelie onder hun generatiegenoten. Ze zijn vooral nog met zichzelf bezig. Als ze ouder worden, dan kan er meer ruimte komen, maar dit is niet iets wat je kunt opleggen. Hij benadrukt, dat je jongeren de ruimte moet geven en als ze wat willen dat ze dan daarin waar nodig ondersteuning krijgen. Bij jongvolwassenen ziet hij meer mogelijkheden, maar een probleem daarbij is dat deze jongeren vaak niet of nauwelijks zichtbaar zijn in de kerk.

Naast deze sociologische aspecten geeft teamleider 4 aan, dat ze het liefst het jeugdwerk wil vormgeven vanuit missiegroepen. Maar ze verwacht dat dit nergens toe leidt als de gemeente daarin niet wordt meegenomen. Ze benadrukt dat de gemeente nu sterk uitgaat van een 'kom naar ons' benadering terwijl missiegroepen veel meer uitgaan van een 'er op uit gaan' benadering. Hier ervaart ze spanning. Ze geeft aan dat iedereen nieuwe leiders wil of een cultuur van discipelschap, maar missie vraagt om een fundamentele verandering die invloed heeft op de bestaande structuur van kerk-zijn. Dat is spannend en vraagt van het leiderschapsteam (managementteam) van de gemeente een structurele koerswijziging.

4.3.4 Beweging

Wat naar voren komt in alle interviews is, dat het niet lukt om een beweging op gang te brengen als je als team alleen de *Learning Community* doorloopt. Teamleider 1 denkt dat kerken de *Learning Community* zien als een middel om het jeugdwerk op een andere manier vorm te geven, maar dat is volgens hem een misvatting. Het moet gemeentebreed, van onder- en van bovenaf gedragen worden wil het succesvol kunnen zijn. Dit wordt ook aangegeven door teamleider 2. Hij herkent dat ze gestart zijn vanuit het idee dat het jeugdwerk anders vormgegeven moest worden. Tegelijkertijd

benadrukt hij dat het jeugdwerk nu onderdeel uitmaakt van een integrale benadering waarin generaties aan elkaar worden verbonden. Daarbij merkt hij op dat zij als team, gesteund vanuit de kerkenraad, gestart zijn. De kerkenraad was zelf enthousiast, omdat ze zelf het traject van *Nederland zoekt...* hadden doorlopen en alle ouderlingen deelnemen aan een huddel. Hun enthousiasme bleek niet genoeg om een beweging op gang te brengen. Daarom werden jeugdleiders gestimuleerd om het traject van de *Learning Community* te doorlopen. Teamleider 2 geeft aan dat als je niet zelf het traject doorloopt, je enkel elementen door kan geven die je hebt meegekregen. Hij concludeert dat de kerkenraad een cultuur aan het doorgeven is. En juist omdat de kerkenraad bekend was met de huddel, bleek een kwart van de jeugdleiders bereid om op vrijwillige basis ook in een huddel te stappen.

Dat dit niet persé zo hoeft te gaan geeft teamleider 4 aan. Ook bij haar in de gemeente hebben predikanten en kerkelijk werkers het traject van *Nederland Zoekt...* doorlopen, maar zij geeft aan zich niet gesteund te weten en merkt op dat het jeugdwerk een eiland is. Zij vraagt zich ook sterk af of het wel mogelijk is om een beweging op gang te brengen. Ook omdat ze in haar eigen team merkte dat het allemaal niet zo maakbaar was. Zeker toen er nieuwe jeugdleiders kwamen die er helemaal niet op zaten te wachten. Maar ook zag ze tijdens de *Learning Community* veel jeugdleiders afhaken bij andere teams. Ze benadrukt dat je heel enthousiast moet zijn (of een beetje gek) om dit echt te gaan doen. Het toepassen in je leven is niet makkelijk en je kunt het er ook niet even naast doen. Ze geeft aan dat er een ideaal sjabloon neergezet wordt van hoe het zou moeten gaan, maar het in de praktijk veel ingewikkelder is.

Ook teamleider 3 herkent dat ze als team gestart zijn om het jeugdwerk te vernieuwen, maar meer nog vanuit de gedachte 'ga maar kijken of het wat is'. Als hij dan ook heel kritisch kijkt, dan geeft hij aan dat het hen niet gelukt is om het enthousiasme en dat wat ze geleerd hebben breed weg te zetten in de gemeente. Het bleek niet iets wat je kunt organiseren, hooguit iets wat langzaam kan groeien. Het stagneerde al bij het willen opzetten van een lokale huddel. Maar ook je leven delen met jongeren bleek ingewikkeld. Juist de jongeren die ervoor open staan blijken vaak een rugzak te hebben en dat in combinatie met werk, een drukke baan en gezin maakt het ingewikkeld. Hij benadrukt dat je leven delen enerzijds makkelijk klinkt, maar anderzijds je helemaal kan opslurpen. Wat daarin voor hen demotiverend werkte, is dat juist de jongeren die hem wel energie gaven, vertrokken uit de gemeente omdat ze lid werden van een studentenvereniging waarin ze zelf actief werden. Als hij eerlijk is, dan denkt hij niet dat het reëel is om je leven te delen met jongeren en een beweging op gang te brengen zoals hem is voorgehouden tijdens de *Learning Community*. Hooguit als er een opwekking plaatsvindt en de Geest in ons werkt, maar menselijk gesproken is het te intensief en onrealistisch.

Het onrealistische wordt herkend door teamleider 1. Hij geeft aan dat je gestimuleerd wordt om hoge doelen te stellen waarin je wordt uitgedaagd en daar zit zijn teleurstelling. Mogelijk dat zijn teleurstelling, naar eigen zeggen, voor een deel te maken heeft met zijn karakter. Teamleider 5 herkent dat ze uitgedaagd is om groot te dromen, maar zij is daarbij altijd realistisch gebleven. Wat ze heeft meegekregen ziet ze als handvatten die je zou kunnen gebruiken. Als het niet past (zonder teleurstelling) dan past het niet. Daarbij geeft ze aan dat ze wel geprobeerd hebben om het enthousiasme door te geven, maar dat bleek niet overdraagbaar.

Teamleider 4 herkent dat wat aangereikt wordt tijdens de *Learning Community* handvatten zijn die je zelf moet integreren. Ook zij geeft aan, dat het lastig is de vertaalslag en de beweging te maken. Daarom zijn er door *LEF* lokaal vier events rondom de vier thema's voor alle jeugdleiders georganiseerd, anders wist ze niet hoe ze het moest doen. Een praatje op zondagmorgen is niet voldoende. Bovendien kan er een beeld ontstaan van een elitegroepje dat alles beter denkt te weten.

4.3.5 Conclusies interviews teamleiders

4.3.5.1 Discipelschap

De teamleiders benadrukken dat ze in meer of mindere mate geloofsgroei zien bij zichzelf en in het team.

Het verschil tussen een gemeente en de teams die hebben meegedaan aan de *Learning Community is* qua taal, geloofsbeleving en gemeentevisie meestal groot. De teamleiders ervaren de cultuur van *LEF als* verfrissend en verdiepend, al blijkt het wel lastig om de cultuur door te geven.

Gemeenten zijn er vooral op gericht om jeugdwerkactiviteiten op te zetten waarin de relaties met jongeren van de eigen gemeente centraal staan. In die activiteiten is er ruimte om het leven te delen met jongeren. Discipelschap doorgeven aan jongeren en aan andere jeugdleiders zoals *LEF* dat ziet, vindt daadwerkelijk plaats. De doorwerking naar de rest van de gemeente is ingewikkeld. Het lukt niet om vanuit het jeugdwerk de vertaalslag te maken.

4.3.5.2 Leiderschap

De teamleiders hebben oog voor het vermenigvuldigen van hun leiderschap in een nieuwe generatie. Ze zien en ondervinden dat het optrekken met jongeren ervoor kan zorgen dat jongeren geestelijk groeien. De teamleiders zijn zich ervan bewust dat ze (junior) leiders geleidelijk verantwoordelijkheid moeten geven door hen te activeren. Vier van de zes teamleiders zien ook dat het doorgeven van leiderschap vorm krijgt in het jeugdwerk. Jongeren worden actief in het jeugdwerk. Wel wordt er een spanning waargenomen, omdat tijdens het leiderschapsproces jongeren niet altijd geschikt blijken te zijn om leider te worden. Ook verlaten sommigen de gemeente doordat ze bijvoorbeeld op kamers gaan wonen. De aangereikte handvatten zijn niet altijd realistisch en niet altijd te integreren in de lokale context. De meeste teamleiders zijn in staat om hier op een constructieve manier mee om te gaan.

4.3.5.3 Missie

De teamleiders zijn zich ervan bewust dat zijzelf in hun eigen omgeving 'goed nieuws' kunnen zijn. De *Learning Community* werkt hierin stimulerend, al zorgt dit er niet altijd voor dat iedereen ook missionair is in zijn of haar omgeving.

De teamleiders zijn in het jeugdwerk intern gericht en missie blijkt vooral een nevenactiviteit. De activiteiten die worden georganiseerd zijn gericht op jongeren die lid zijn van de gemeente om de relaties met hen te onderhouden. Het jeugdwerk zelf wordt getypeerd als missionair gebied. Jongeren zelf verantwoordelijk maken voor de verspreiding van het evangelie onder hun generatiegenoten lijkt een stap te ver. Daarbij gaat de gemeente uit van een 'kom naar ons benadering' terwijl missie en missiegroepen veel meer uitgaan van een 'er op uit gaan' benadering.

4.3.5.4 Beweging

De teamleiders zijn uitgedaagd om een brug te slaan naar de gemeente. Duidelijk wordt dat het niet lukt om, alleen met het team dat de *Learning Community* heeft doorlopen, een beweging op gang te brengen. Een beweging waarin jongeren groeien in discipelschap, leiderschap en missie en dit doorwerkt in de gemeente. Waar de brug wel geslagen wordt betreft dit gemeenten waar lokaal ook het traject in meer of mindere mate wordt doorlopen. Of waar de teamleiders vanuit de kerkenraad gestimuleerd zijn om deel te nemen aan de *Learning Community*. Het blijkt onmogelijk om het enthousiasme dat wordt ervaren door te geven. Maar ook wordt getwijfeld of het wel reëel is om een beweging op gang te brengen zoals hen is voorgehouden tijdens de *Learning Community*.

4.4 Samenvatting

In dit hoofdstuk zijn de doelstellingen van de *Learning Community* op de vier verschillende niveaus geëvalueerd. In deze paragraaf geef ik vanuit de vier doelstellingen een samenvatting van de conclusies uit het online-onderzoek en uit de interviews om zo een antwoord te geven op de derde

deelvraag: worden de doelstellingen van het traject van de *Learning Community* gehaald. Samengevat per thema zijn de volgende conclusies te trekken:

4.4.1 Discipelschap

LEF heeft als doel dat jeugdleiders groeien in drie relaties, boven, binnen en buiten. Deze drie relaties zouden in balans moeten zijn zodat jeugdleiders kunnen groeien in discipelschap en een cultuur van discipelschap creëren in de gemeente, waarbij de focus ligt op jeugdleiders die hun leven delen met jongeren. Jeugdleiders zijn gegroeid in discipelschap; daarbij wordt een cultuurverschil waargenomen tussen *LEF* en de gemeente, waardoor het lastig is om de cultuur van discipelschap door te geven. De doelstellingen worden op de niveaus jeugdleider, team en jeugdwerk gehaald, met als kanttekening daarbij, dat er bijna alleen groei plaatsvindt in de relaties boven en binnen. De jeugdleiders zijn erop gericht om jeugdwerkactiviteiten op te zetten waarin de relatie met jongeren van de eigen gemeente centraal staat.

4.4.2 Leiderschap

LEF heeft als doel dat jeugdleiders initiatief tonen en oog hebben voor het vermenigvuldigen van hun leiderschap in een nieuwe generatie. Intentioneel en strategisch wil *LEF* dat jeugdleiders investeren in nieuwe leiders. De doelstellingen worden alleen op het niveau van de jeugdleider zelf gehaald. Jeugdleiders weten dat ze (junior) leiders mee moeten nemen in een leiderschapsproces waarin ze steeds meer verantwoordelijkheid krijgen. Er zijn stappen gezet om dit te doen. Jongeren worden geworven, nemen verantwoordelijkheid op zich en worden ingeschakeld om actief te zijn in het kerkelijk jeugdwerk.

4.4.3 Missie

LEF heeft als doel dat jeugdleiders vanuit bewogenheid voor jongeren, zich door God laten gebruiken bij zijn missie. *LEF* wil dat jongeren zelf verantwoordelijk zijn voor de verspreiding van het evangelie onder hun generatiegenoten. De meeste jeugdleiders zijn zich ervan bewust dat ze in hun leven missionair mogen zijn. Ook zijn ze zich ervan bewust dat ze voorop mogen gaan in het aansporen van jongeren om in vriendschappen te spreken over het leven met God. De doelstellingen worden op het niveau van de jeugdleider gehaald, maar missie in het jeugdwerk is een nevenactiviteit. Jongeren zelf verantwoordelijk maken voor de verspreiding van het evangelie onder hun generatiegenoten lijkt een stap te ver. Activiteiten zijn erop gericht om relaties met jongeren van de gemeente te onderhouden.

4.4.4. Beweging

LEF heeft als doel dat er een beweging ontstaat waarin jongeren groeien in discipelschap, leiderschap en missie. Dat jeugdleiders en jongeren discipelen worden die op hun beurt weer discipelschap doorgeven. Jeugdleiders die deel hebben genomen aan de *Learning Community* worden uitgedaagd om discipelschap door te geven en een brug te slaan met de gemeente. *LEF* wil het jeugdwerk van kerken vernieuwen en hoopt dat dit uiteindelijk doorwerkt in heel de gemeente. Zo hoopt ze een beweging in gang te zetten. Op het niveau van de jeugdleider, team en jeugdwerk worden gemiddeld de doelstellingen gehaald. De respondenten proberen zelf en inspireren anderen om discipelschap door te geven zoals *LEF* dat ziet. De visie 'discipelen die discipelen maken' staat voor de meeste respondenten na de *Learning Community* op hun netvlies. Tegelijkertijd lukt het niet om een beweging op gang te brengen richting de gemeente. Teamleiders denken niet dat het reëel is om te denken dat zij een beweging op gang kunnen brengen.

5. Evaluatie doelstellingen vanuit literatuur

5.1 Introductie

In hoofdstuk twee en drie zijn de doelstellingen en de inhoud van het traject van de *Learning Community* omschreven. In hoofdstuk vier zijn de doelstellingen van de *Learning Community* op de vier verschillende niveaus vooral op effectiviteit geëvalueerd door een online-onderzoek en interviews. In dit hoofdstuk zal normatief- theologisch geëvalueerd worden door een antwoord te geven op de vierde deelvraag: hoe kunnen de doelstellingen van de *Learning Community* vanuit recente literatuur geëvalueerd worden? Hierbij worden de vier kernwoorden waaraan *LEF* zijn doelstellingen ophangt (discipelschap, leiderschap, missie en beweging) als uitgangspunt genomen. Gevolgd door een samenvatting.

5.2 Discipelschap

LEF beoogt dat jeugdleiders persoonlijk en als team bouwen aan een cultuur van discipelschap zodat het lokale jeugdwerk van binnenuit vernieuwd wordt. *LEF* verwacht dat wanneer jeugdleiders groeien in discipelschap, ze jongeren kunnen helpen in hun discipelschap. *LEF* heeft als doel dat jeugdleiders groeien in drie relaties: boven, binnen en buiten. Deze drie relaties zouden in balans moeten zijn om jeugdleiders in staat te stellen te groeien in discipelschap en een cultuur van discipelschap te creëren in de gemeente. De doelstellingen worden op de niveaus jeugdleider, team en jeugdwerk gehaald, met als kanttekening daarbij dat er vrijwel alleen groei plaatsvindt in de relaties boven en binnen. De jeugdleiders zijn erop gericht om jeugdwerkactiviteiten op te zetten waarin de relatie met jongeren van de eigen gemeente centraal staat.

5.2.1 *LEF* volgt ontwikkelingen jeugdwerk

Wat als eerste opvalt is dat *LEF* de ontwikkelingen in het jeugdwerk volgt. In de loop van de jaren vijftig ontstaat de jeugdcultuur. Met de komst van de jeugdcultuur verandert de geloofsoverdracht aan jongeren en komt het jeugdwerk steeds meer op zichzelf te staan. Voor de Tweede Wereldoorlog lag de nadruk op het vervullen van christelijke plichten. Na de Tweede Wereldoorlog komt er steeds meer aandacht voor het verspreiden van het evangelie. Jeugdleiders werden min of meer gezien als evangelisten die jongeren vooral moesten laten merken dat de huidige cultuur slecht was. Het jeugdwerk stond dan ook kritisch ten opzichte van de cultuur van die tijd. Evangelisatie vond men nodig omdat mensen anders verloren gaan. Het jeugdwerk was primair gericht op het verkondigen van het evangelie aan jongeren. Deze ontwikkeling zorgt ervoor dat verschillende evangelische christenen met een innovatief idee een parakerkelijke organisatie oprichten, waarvan *De Navigators* er een is. Ze komen tot bloei in een tijd waarin de gevestigde kerken 'leeglopen'. De ontwikkelingen die in de jaren zestig plaatsvinden, hebben hierin een katalyserende werking. Er ontstaat meer welvaart, vrije tijd en dit werkt in de hand dat het kerkbezoek daalt en sociale verbanden losser worden. Men wil werken aan positieve veranderingen. Men wil zelf beslissingen nemen en het gevoel hebben waardevol te zijn. Er komt een sterk geloof in de maakbare samenleving.

In de evangelische beweging uit dit zich vooral in het vertrouwen dat Jezus het enige antwoord is op de noden in de maatschappij. Redding (de oplossing) kan alleen van Hem komen. Er is een rotsvast overtuiging dat Hij zich met ieder individueel leven persoonlijk bemoeit.⁷¹ Er ontstaat een vorm van activisme waarop juist een evangelische beweging als *De Navigators* inspeelt.

Door de enorme groei lijkt het erop dat evangelische bewegingen als *De Navigators* antwoorden hebben gevonden op de missionaire uitdaging waar men voor stond. En het postmoderne levensgevoel dat ontstaat verhoudt zich gemakkelijker tot de evangelische beweging dan tot de verzuilde kerken en kerkgenootschappen met een groot verhaal.⁷² Het persoonlijk geloof en het

⁷¹ Schoemaker, 'De opkomst van de evangelische beweging binnen de Nederlandse cultuur van de jaren veertig tot en met zestig' in: *Typisch Evangelisch*, 203.

⁷² Dijkhuizen en Bakker, *Typisch Evangelisch*, 157.

persoonlijk getuigen van je geloof liggen in de sfeer van de eigen ervaring en sluiten aan bij de belevingscultuur die in die tijd ontstaat. Langzaam vindt er echter een verandering plaats. Gedacht wordt dat in het jeugdwerk aangesloten moet worden bij de jeugdcultuur als we jongeren willen bereiken. De thema's waar zij mee bezig zijn zouden als uitgangspunt genomen moeten worden. Er vindt dan ook steeds meer een verschuiving plaats van evangelisatie en correctie naar discipelschap en het creëren van een positieve jeugdgroep.⁷³

In de breedte van het jeugdwerk worden tal van programma's en methodes ontwikkeld. Het jeugdwerk wordt vooral programma-gestuurd en jeugdgroepen worden steeds belangrijker. Een detail hierbij is dat juist de programma's en methoden die door parakerkelijke organisaties, vanuit een missionaire visie, zijn ontwikkeld, door kerken worden gebruikt zonder dat de missionaire visie wordt overgenomen. De parakerkelijke organisaties waren opgericht om jongeren te bereiken daar waar ze leven, om daar het evangelie te brengen. Maar doordat men de materialen en methoden binnenkerkelijk ging gebruiken verloren de programma's hun missionaire focus en werd de kloof tussen de kerk en niet christelijke jongeren steeds groter.⁷⁴ De laatste jaren begint er een ontwikkeling in het jeugdwerk zichtbaar te worden waarin er steeds meer afscheid lijkt te worden genomen van vaste programma's. Jeugdleiders zouden zich vanuit het leven moeten verbinden aan jongeren en zouden niet een vaststaand inhoudelijk programma moeten doorlopen en/of allerlei activiteiten organiseren voor jongeren. Zij zouden zich meer moeten focussen op discipelschap. *LEF* volgt deze lijn. De jeugdleider wordt gezien als instrument in plaats van het programma dat maakbaarheid suggereert.

5.2.2 Persoonlijk geloof delen binnen een team van jeugdleiders

Met de *Learning Community* start *LEF* bij het persoonlijk geloof van de jeugdleiders. Dit is iets wat kenmerkend is binnen de evangelische beweging. Het persoonlijk geloof wordt gethematiseerd en tot hoofdgedachte gemaakt. Het gaat om persoonlijk geloof en niet om het geloof van je ouders of van de kerk. Wat geloof jij? Wat is er in jouw hart? Afgeleid van het persoonlijk geloof wordt ook het persoonlijk getuigen gethematiseerd.⁷⁵ Het gevaar dat hierbij kan ontstaan is dat de eigen ervaring centraal komt te staan en dat deze ook beslissend wordt. Runia (1996) zegt hierover: 'De nadruk op persoonlijke ervaring kan ook leiden tot geestelijk individualisme. De gedachte van het verbond, die een grote rol speelt in de Bijbel, speelt in het denken van veel evangelischen nauwelijks een rol. Hiermee hangt ook samen dat voor veel evangelischen de gemeente niet zozeer een 'organisme' is dat is opgebouwd uit gelovige gezinnen, maar eerder gezien wordt als het vrijwillige verband van wedergeboren mensen, die elkaar als zodanig herkennen en die samen de gemeenschap met God willen vieren in hun gezamenlijke eredienst.'

Binnen *LEF* speelt de gedachte van het verbond inderdaad nauwelijks of geen rol. Wel worden jeugdleiders uitgedaagd om God persoonlijk te ervaren zonder dat dit leidt tot geestelijk individualisme. *LEF* benadrukt juist de onderlinge gemeenschap tussen jeugdleiders. *LEF* wil daarom ook bewust discipelschap vormgeven binnen het team als een plek waar men samen kan groeien. Tegelijkertijd roept het gemeenschappelijke element ook wel de vraag op, of dit in een tijd waarin vrijheid en autonomie de cultuur kenmerken wel haalbaar is. Wanneer sterk de nadruk gelegd wordt op een langdurig commitment, dan is het de vraag of jeugdleiders dit volhouden. Kijkend naar de resultaten van het online-onderzoek en de interviews dan blijkt dit langdurig commitment niet altijd haalbaar. Van de deelnemers is 38% niet meer actief betrokken bij het jeugdwerk waarin ze actief waren tijdens de *Learning Community*. Ook uit de interviews blijkt dat er verloop is onder jeugdleiders. Wat daarbij ook een rol speelt is dat jongeren in hun leeftijdsfase een ontwikkeling doormaken en dat hun sociale leven op dit moment ook meer verandert dan later in hun leven (studie, relatievorming, verhuizing).

⁷³ Oestreicher, *Youth Ministry 3.0*, 58.

⁷⁴ Clark, *Four views of Ministry and the church*, 84.

⁷⁵ Dijkhuizen en Bakker, *Typisch Evangelisch*, 157.

5.2.3 Verskil in toewijding

Een andere vraag is of het ideaal van discipelschap wel makkelijk te verenigen is met het gewone leven van de jeugdleiders. Paas (2015) haalt de Canadese filosoof Charles Taylor aan die benadrukt dat in elke wereldreligie verschillende 'snelheden' (*speeds*) of 'verdiepingen' bestaan: één voor de minderheid die zich geroepen voelt tot radicale toewijding aan het ideaal en zich daarbij distantieert van het gewone leven, en één voor de grote meerderheid voor wie dit ideaal om allerlei redenen te hoog gegrepen is en zich daarom tevreden moet stellen met een veel gematigder religieuze praktijk.⁷⁶ Daarbij laat de geschiedenis van zending zien dat er altijd een verschil is tussen een actief-christelijke minderheid en een passief-religieuze meerderheid.⁷⁷

LEF wil dat de jeugdleiders groeien in discipelschap en dat dit zijn uitwerking zal hebben op de andere jeugdleiders en op de jongeren. Mogelijk gevaar hierbij is dat er te weinig oog en ruimte is voor jongeren die niet of minder actief geloven (en mogelijk wel lid zijn van een kerk).

Bovendien: Ontstaat er zo niet een bepaalde 'elitegroep' in de gemeente die de maatstaf wordt voor anderen, of zelfs de norm wordt om medechristenen te beoordelen? Runia (1996) schrijft bijvoorbeeld, daar waar het gaat om persoonlijke heiliging binnen de evangelische beweging, dat men gemakkelijk tot vormen van legalisme kan vervallen. Bepaalde vormen van heiliging worden normatief en vanuit deze vormen worden medechristenen beoordeeld.⁷⁸ Legalisme is een gevaar, maar aan de andere kant is laksheid en vrijblijvendheid ook een risico. Vanuit missionair perspectief zou het goed zijn als er verschillende structuren zijn waarin er ruimte is voor meer en minder radicalen.

In het manifest 'Om te zijn als je Meester' maakt Horsthuis bijvoorbeeld onderscheid tussen gelovigen en discipelen. Hij geeft dan ook aan dat het manifest niet voor alle christenen bedoeld is, maar alleen voor hen die méér willen dan een goed christen zijn. Namelijk voor hen die het beste zoeken en tot elke prijs een leerling van Jezus willen worden.⁷⁹ Een van zijn conclusies is dan ook dat we ons veel te makkelijk discipel van Jezus noemen. Je kunt christen zijn, maar dat wil nog niet zeggen dat je een discipel bent.

Persoonlijk zou ik ervoor waken om een onderscheid te maken tussen gelovigen en discipelen omdat je zo al snel in een rangen- en standengeloof terecht komt.

Ook LEF maakt dit onderscheid niet. LEF wil benadrukken dat als je zegt dat je christen bent, dit automatisch betekent dat je een discipel bent. Tegelijk laat dit onderzoek zien dat het niet realistisch is om van iedereen dezelfde mate van toewijding te verwachten.

Een gevaar dat kan ontstaan is dat we op eigen motivaties en verlangens worden teruggeworpen. Hierbij is het goed dat we ons realiseren dat wij in de eerste plaats personen zijn en geen individuen. Persoon-zijn betekent dat wij in relaties staan en aan elkaar gegeven zijn.⁸⁰ God mag worden ervaren in de gemeenschap en daarin kunnen minder- en meer-radicalen elkaar aanvullen. We moeten waken voor groepsconformisme waarin verwacht wordt dat je je toewijding aanpast om geaccepteerd te worden. Daar waar dat niet gebeurt, ontstaat zomaar een elitegroep, wordt het lastig om te blijven en is er geen gastvrije gemeenschap waar men zich welkom voelt. Wat qua toewijding in de breedte van het christendom geldt, geldt in het jeugdwerk misschien nog wel meer.

5.2.4 Discipelen die discipelen maken

LEF verwacht dat het mogelijk is dat discipelen discipelen maken. Volgens LEF is het Jezus' droom dat er een niet te stoppen beweging van discipelen ontstaat die discipelen maken die discipelen maken. Los van het feit of wij werkelijk de droom van Jezus kunnen vatten, valt er wel wat te zeggen over de zinsnede "discipelen die discipelen maken". Kunnen 'wij' wel discipelen maken? Is het niet te activistisch? Veronderstelt het niet dat (apostolische) gaven van enkelingen reproduceerbaar zijn voor alle christenen?

Centraal voor LEF staat hierbij de Bijbeltekst: 'Ga dus op weg en maak alle volken tot mijn leerlingen, door hen te dopen in de naam van de Vader en de Zoon en de heilige Geest, en hun te leren dat ze zich moeten houden aan alles wat ik jullie opgedragen heb. (Matteüs 28:19-20)'. Bij LEF

⁷⁶ Paas, *Vreemdelingen en priesters*, 49-50.

⁷⁷ Paas, *Vreemdelingen en priesters*, 59.

⁷⁸ Runia, 'Theologie van de evangelische beweging', zie <http://www.whitefield.nl/literatuur/artikelen/170-theologie-van-de-evangelische-beweging-k-runia>, geraadpleegd 8 augustus 2017.

⁷⁹ Horsthuis, 'Om te zijn als je Meester' 2.

⁸⁰ Paas, *Vreemdelingen en priesters*, 206.

lezen ze hierin dat Jezus ook aan ieder christen de opdracht geeft om discipelen te maken. Van Bruggen (1990) geeft aan dat we ons moeten realiseren dat het evangelie naar Matteüs in het bijzonder aan de Joden gericht is, zodat zij hun Messias kunnen leren kennen en erkennen. Het is primair bestemd voor christenen die tot het joodse volk behoorden of die goed bekend waren met het jodendom.⁸¹ De opdracht staat dan ook niet los van de leeropdracht die God aan Abraham heeft gegeven. We horen de echo van het gebod aan Abraham om uit zijn land te gaan en tot een zegen te zijn voor alle volken (Genesis 12:1).⁸² In de bijbel zien we dat de mensen die Jezus volgen, discipelen of volgelingen worden genoemd (*Mathetai*). Ze zijn discipelen, omdat ze steeds weer naar Jezus toe gaan en van hem willen leren. In die tijd was het gewoon dat, wilde je iets leren van een rabbijn, je jezelf bij een rabbijn moest laten inschrijven. Bij Jezus gebeurt het tegenovergestelde: hij roept zelf mensen om hem te volgen.⁸³ Ze gaan bij Jezus in de leer en vormen samen een leefgemeenschap die onvermijdelijk veel van elkaar zal hebben geleerd. Het initiatief lag niet bij de leerlingen, maar bij Jezus zelf. Discipelen maken is in de eerste plaats dus niet een activiteit van mensen die actief zijn in het jeugdwerk. Het begint voor jeugdleiders ook zelf bij het volgen van Jezus. Ze moeten eerst zelf in de leer gaan bij Jezus. Jeugdleiders moeten allereerst zelf leren om iedere dag heel concreet met Jezus te leven. Ook al richt Matteüs zich primair tot christenen uit het joodse volk en ligt het initiatief bij Jezus, wil dat niet zeggen dat deze woorden niet voor andere christenen (vandaag) gelden. Kijken we naar andere evangelienschrijvers dan valt op dat elk evangelie min of meer eindigt met een grote opdracht aan de discipelen maar dat het accent verschilt. In Marcus lezen we dat de discipelen de wereld in moeten trekken om het goede nieuws aan elk schepsel bekend te maken (Marcus 16:15). Lukas laat zien dat het lijden, sterven en opstaan van Jezus voorspeld was in de Schriften. De discipelen mogen getuigen dat mensen tot inkeer moet komen, opdat hun zonden worden vergeven (Lukas 24:46-48). Johannes benadrukt meer het gemeenschappelijke. 'Ik wens jullie vrede! Zoals de Vader mij heeft uitgezonden, zo zend ik jullie uit.' Zichtbaar wordt dat de zendingsopdracht niet gegeven wordt aan een enkeling maar aan de gemeenschap. Dat het evangelie mag klinken over heel de aarde en dat iedereen er mee in aanraking moet komen. De breedte van deze opdracht maakt zichtbaar dat het niet beperkt kan zijn tot een aantal discipelen die een opdracht krijgen. Iedere volgeling van Jezus wordt erop aangesproken. Met behulp van de Heilige Geest kan iedereen getuigen. Tegelijk laat de vorige paragraaf zien dat niet van iedereen dezelfde toewijding verwacht kan worden. Op papier ziet de zinsnede 'discipelen die discipelen maken' er goed uit, maar in de praktijk werkt het meestal niet zo. Daarbij denk ik niet dat de Geest zich laat vangen in een 'programma'. Iedereen kan gaven ontvangen, maar niet iedereen krijgt dezelfde gaven. Niet iedereen ontvangt gaven die nodig zijn voor een snelgroeiende beweging van discipelen. In Gods koninkrijk zijn ook andere mensen met andere gaven nodig.

5.3 Leiderschap

LEF sluit met de nadruk op discipelschap aan bij de ontwikkelingen in het jeugdwerk. LEF wil allereerst dat jeugdleiders groeien in de persoonlijke en dagelijkse omgang met Jezus om van daaruit vrucht te dragen. Vervolgens wil LEF dat jeugdleiders dit doorgeven aan andere jeugdleiders en jongeren door hun leven met elkaar en met jongeren delen. Jeugdleiders moeten daarbij bereid zijn om jongeren een inkijkje in hun leven te geven. LEF wil dat jongeren jeugdleiders kunnen imiteren. Jongeren moeten van jeugdleiders leren. Jeugdleiders moeten hun leven openstellen voor jongeren.

5.3.1 Jeugdleiders moeten niet meer doen, maar meer leiders werven

De aandacht voor leiderschap is controversieel. De combinatie van geloofsvertrouwen en leidinggeven blijkt vaak spannend. Binnen de evangelische beweging wordt er in de jaren tachtig en negentig grote nadruk gelegd op het behalen van doelen. In de kerk krijgen managementprincipes voet aan de grond: er worden marketingstrategieën en doelgroepen geformuleerd.⁸⁴ De

⁸¹ Van Bruggen, *Matteüs, Het evangelie voor Israël*, 12.

⁸² Paas, *Vreemdelingen en priesters*, 175.

⁸³ Nel, *Four views of Youth Ministry and the Church*, 137.

⁸⁴ Dijkhuizen, 'Leiderschap binnen de evangelische beweging', in *Typisch Evangelisch*, 244.

consequentie hiervan is dat dit vraagt om leiderschap dat kan worden afgemeten aan de hand van de prestaties. Dit prestatiegericht denken is niet wat *LEF* kenmerkt. Sterker nog, dit onderzoek toont al aan dat er nog nooit is onderzocht of de doelstellingen met de *Learning Community* worden gehaald. Tegelijkertijd is het wel zo dat managementprincipes een rol spelen bij de *Learning Community*. Een voorbeeld van de marketingstrategieën is de invloed van Christian Schwartz. *LEF* ziet vermenigvuldigen als grondregel. Schwartz maakt een onderscheid tussen vermeerderen en vermenigvuldigen.⁸⁵ Zijn grondgedachte is dat leiders ervoor moeten zorgen dat ze niet bij steeds meer activiteiten worden betrokken, want dat vermeedert hun activiteiten. Nee, leiders moeten investeren in een beperkt aantal mensen die op hun beurt weer kunnen investeren in andere mensen. Zo ontstaat er een olievlekwerking. Deze grondgedachte komt op meerdere plekken binnen de evangelische beweging terug. Zo ook bij Stoppels (2013). Hij vindt dat gemeentes die primair een gemeenschap van leerlingen willen zijn, moeten zoeken naar een cultuur en structuur waarin 'vermenigvuldigen' het sleutelwoord is.⁸⁶ Ook al heeft *LEF* vermenigvuldigen als grondregel, dit onderzoek toont aan dat het vaak lastig is om dit vorm te geven. Jeugdleiders weten dat ze (junior) leiders mee moeten nemen in een leiderschapsproces waarin ze steeds meer verantwoordelijkheid krijgen. Jongeren nemen verantwoordelijkheid op zich en worden ingeschakeld om actief te zijn in het kerkelijk jeugdwerk. Tegelijk laat dit onderzoek ook zien dat er meerdere aspecten kunnen zijn waardoor vermenigvuldigen onder jongeren ingewikkeld is. Jongeren blijken niet altijd geschikt om leider te worden. Ook verlaten sommigen de gemeente doordat ze bijvoorbeeld op kamers gaan wonen.

5.3.2 Jeugdleiders delen hun leven met jongeren

Wat *LEF* qua leiderschap dan ook kenmerkt is wat gedurende de eenentwintigste eeuw steeds dominanter aan het worden is binnen de evangelische beweging en het jeugdwerk. Dijkhuizen (2017) omschrijft het als volgt: "Het wordt tijd voor het kleine verhaal, voor relatie en discipelschap. Niet de grote aantallen (nieuwe) gelovigen, maar de kwaliteit van de relaties en leven komt centraal te staan. De leider leidt zijn kudde van onderaf, hij mag (moet zelfs) kwetsbaarheid tonen en hij vindt zijn plaats als discipelen onder de discipelen. Presentie is het woord, geen spreekuren, of huisbezoek, maar het delen van je leven."⁸⁷ Al heeft Dijkhuizen het hier over voorgangers, duidelijk wordt dat het delen van je leven de evangelische beweging steeds meer kenmerkt. *LEF* moedigt de jeugdleiders dan ook aan om hun leven te delen met jongeren en daarin ook gericht jongeren uit te kiezen in wie een duidelijke potentie voor leiderschap aanwezig is. Zij zien dus in de eerste plaats dat de jeugdleider zijn leven deelt met één (of een paar jongeren). Hierin sluit *LEF* deels aan bij de ontwikkeling die zich momenteel te zien is in het jeugdwerk. Root werkt deze ontwikkeling uit in *Revisiting Relational Youth Ministry* (2007). Root maakt onderscheid tussen 'relaties' en 'connecties'. Hij stelt: "We beloven in ons jeugdwerk vaak relaties maar we bieden niet meer dan connecties en dat leidt bij jongeren vaak nogal eens tot teleurstelling".⁸⁸ Een jeugdleider die volgens Root een connectie aangaat met jongeren, wil jongeren alleen beïnvloeden. Relationeel jeugdwerk gaat volgens hem verder. Relationeel jeugdwerk gaat over je leven delen en aanwezig zijn (*place-sharing*). Dat gaat verder dan jeugdwerk waarbij we binnen jeugdactiviteiten bezig zijn met het opbouwen van connecties. Want daarin zijn de kerkelijke activiteiten nog steeds het uitgangspunt. Als jongeren niet naar de activiteiten toekomen, dan betekent dit vaak het einde van de connectie. Een relationele benadering is moeilijk te combineren met doelstellingen of programma's. Je leven delen met jongeren betekent met de jongeren optrekken en met hen meelopen. Ook als hij of zij keuzes maakt waar je vraagtekens bij zet. Root daagt ons uit om de relatie met jongeren te zien als de plaats waar Jezus aanwezig is.⁸⁹ Relationeel jeugdwerk is geen middel dat je inzet voor een doel. In de relatie tussen jeugdleiders en jongeren wordt volgens Root Jezus zichtbaar. Het is een relatie die twee kanten op werkt: delen is vermenigvuldigen. Als je geeft, ontvang je er iets voor terug. Je dient de ander met hulp of aandacht. Degene die gediend wordt, geeft je daar menselijk contact voor terug. In dat contact kun je iets leren over jezelf, de ander en God. Dit alles betekent volgens

⁸⁵ Schwartz, *De praktijk van natuurlijke gemeenteontwikkeling*, 213-216.

⁸⁶ Stoppels, *Oefenruimte*, 150-151.

⁸⁷ Dijkhuizen, *Typisch Evangelisch*, 245.

⁸⁸ Root, *Revisiting Relational Youth Ministry*, 167-196.

⁸⁹ Root, *Revisiting Relational Youth Ministry*, 196.

Root niet dat de jeugdleader met alle jongeren deze relatie moet aangaan.⁹⁰ In veel gevallen zal dit vanwege de omvang van de gemeente niet mogelijk zijn. Fields adviseert dan ook aan jeugdleaders, die vrijwillig actief zijn in het jeugdwerk, om met maximaal vijf jongeren een relatie aan te gaan.⁹¹ Dit zou dan bijvoorbeeld de jeugdgroep kunnen zijn waar hij de jeugdleader ziet als een herder die voor jongeren zorgt. Binnen deze jeugdgroep zou de jeugdleader dan met drie jongeren buiten de groepsactiviteiten om kunnen optrekken. Niet iedere jongere zit te wachten of heeft tijd voor een hechte relatie met een jeugdleader. En als de jeugdleader een hechtere band heeft met drie jongeren, dan zou daar volgens Fields mogelijk een jongere tussen kunnen zitten waarmee je echt de diepte in gaat en waarmee mogelijk zelfs een levenslange relatie aangegaan wordt. Zijn benadering wordt ook wel het 5-3-1 model genoemd (*know five, develop three and focus on one*).⁹²

LEF sluit deels aan bij de ontwikkeling van relationeel jeugdwerk en discipelschap. Jeugdleaders worden vooral uitgedaagd om jongeren toe te laten in hun leven en niet om de jongeren op te zoeken daar waar zij leven. Dit onderzoek laat zien dat het niet altijd realistisch is om van jeugdleaders te verwachten dat ze jongeren toelaten in hun leven. Voor het jeugdwerk (en impliciet dus voor de jeugdleaders) betekent dit dat er veel en (soms) andere jeugdleaders nodig zijn of dat er meer ouderen betrokken worden bij het jeugdwerk die hun leven willen delen met jongeren. Het is niet waarschijnlijk dat deze aantallen er ook zullen zijn. Daarbij valt vanuit missionair perspectief op dat deze vorm van jeugdwerk vooral uitgaat van een voorbereidende aanpak.

5.3.3 Een paulinische vorm van leiderschap

Doordat LEF jeugdleaders uitdaagt om hun leven met jongeren te delen, krijgt de persoonlijkheid en het leiderschap van de jeugdleader een belangrijke rol. Nauta (2006) omschrijft dat we vandaag geen behoefte hebben aan leiderschap dat profetisch doelgericht is, zoals het leiderschap van Mozes. Er is wel behoefte aan leiderschap dat mystiek is en gericht is op verandering. Hij schrijft dat we in deze tijd behoefte hebben aan "paulinische leiders".⁹³ Mozaïsche leiders vertegenwoordigen exclusieve waarden, zijn gericht op ethiek en moraliteit, geven uitdrukking aan de scheiding tussen God en mens en zijn erop gericht om een missie te voltooien.⁹⁴ Paulinische leiders vertegenwoordigen inclusieve waarden, willen mensen bevrijden van de wet en zijn gericht op verandering, identificeren zich met Christus en delen hun eigen ervaringen en inzichten. LEF sluit het meest aan bij de paulinische vorm van leiderschap. Tijdens de Learning Community nemen ze vooral Paulus als voorbeeld. Ze zijn gericht op verandering. De jeugdleaders identificeert zich met Christus en deelt zijn eigen ervaringen en inzichten.

Centraal staat daarbij vooral de manier waarop Paulus met Timoteüs omgaat.⁹⁵ Ze zien in Paulus iemand die investeert in nieuwe leiders om een missie, die veel groter is dan hij zelf, te realiseren. Ze lezen in de Bijbel dat Timoteüs wordt getraind, wordt meegenomen en uiteindelijk wordt uitgezonden. Bij LEF zien ze dat dit gebeurt in een setting waarin discipelschap en leiderschap hand in hand gaan. Centraal staan daarbij twee Bijbelteksten:

- 'Sta niemand toe dat hij vanwege je jeugdige leeftijd op je neerkijkt, maar wees voor de gelovigen een voorbeeld in wat je zegt, in je levenswijze, in liefde, geloof en zuiverheid (1 Timoteüs 4:12).' Deze tekst wordt als voorbeeld gebruikt om te benadrukken dat je nooit te jong bent om Jezus te volgen in woorden en daden. Nooit te jong om anderen daarin te inspireren.⁹⁶ Timoteüs kunnen we dan zien als een van de jongeren uit het jeugdwerk. Paulus is dan de jeugdleader die in andere jongeren investeert.⁹⁷
- 'Ik heb je alles verteld over het geloof, en veel mensen waren daarbij. Jij moet nu alles weer doorvertellen. Vertel het aan betrouwbare mensen, die zelf geschikt zijn om aan anderen

⁹⁰ Root, *Revisiting Relational Youth Ministry*, 200.

⁹¹ Fields, *My First Two Years in Youth Ministry*, 88.

⁹² Fields, *My First Two Years in Youth Ministry*, 88.

⁹³ Nauta, *Paradoxaal leiderschap*, 46.

⁹⁴ Nauta, *Paradoxaal leiderschap*, 42-47.

⁹⁵ Wuister, 'De basis van LEF: Schaap van voren, herder van achteren', zie <http://www.navigators.nl/lef/blog/debasis-van-lef-schaap-van-voren-herder-van-achteren>, geraadpleegd 8 augustus 2017.

⁹⁶ LEF Navigators, '10 Bijbelteksten over discipelschap om met je jongeren te lezen', zie <http://www.navigators.nl/lef/blog/bijbel-over-discipelschap>, geraadpleegd 8 augustus 2017.

⁹⁷ LEF Navigators, 'Heeft jouw grote droom meer leiders nodig? 2x hoe Paulus dat deed', zie <http://www.navigators.nl/lef/blog/heeft-jouw-grote-droom-meer-leiders-nodig-2x-hoe-paulus-dat-deed>, geraadpleegd 8 augustus 2017.

uitleg te geven (2 Timoteüs 2:2).’ Jeugdleiders moeten jongeren, waarin ze potentieel leiderschap zien, toerusten om hun geloof door te geven.

Nu is het de vraag of je uit de relatie tussen Paulus en Timoteüs een agogisch model voor discipelschap en mentoraat kunt afleiden. Zeker daar waar het gaat om jongeren en jeugdleiders. Naast de mogelijkheid dat Timoteüs niet eens zo jong was, wil Paulus benadrukken dat niet leeftijd doorslaggevend is, maar het feit dat Timoteüs geroepen is.⁹⁸ Timoteüs heeft gezag omdat hij is geroepen. Hij kan, door in zijn gedrag een voorbeeld te zijn, respect afdwingen bij andere gelovigen. Eigenlijk is dus niet Paulus, maar Timoteüs een identificatiefiguur voor ouderen (en waarschijnlijk dus ook voor jongeren). Daarbij zou het goed zijn als *LEF* deze teksten niet beperkt tot iets wat jeugdleiders of jongeren moeten doen, maar dat ze ook de affectie die Paulus voelt richting Timoteüs benadrukken. Door hier meer aandacht aan te geven kan het mystieke leiderschap worden benadrukt. Juist in de levensfase waarin jongeren op zoek zijn naar wie ze zijn, is het belangrijk dat jongeren ervaren dat ze er mogen zijn.

5.3.4 Leren in de presentie van de ander

Los van de vraag of je uit de relatie tussen Paulus en Timoteüs een agogisch model voor discipelschap en mentoraat kunt afleiden, valt er wel wat voor het mentoraatmodel te zeggen. Floyd McCLung vertelt bijvoorbeeld dat de mensen die de meeste invloed op hem gehad hebben, de paar mensen zijn die op een significante manier in hem hebben geïnvesteerd. Hij schrijft: ‘Dat waren mannen en vrouwen die in mij geloofden en de tijd namen om dat wat God in hun leven had gedaan aan mij over te dragen. God gebruikte hen om mijn leven te kneden. Het doel van discipelschap is niet informatieoverdracht, maar vorming; leven op leven. Ik heb heel wat geweldige preken gehoord in mijn leven. Ik heb tal van uitmuntende boeken gelezen. En ik heb gesproken met leiders die tot de beste van de wereld behoren. Maar het zijn de mensen geweest die de tijd genomen hebben om mij te leren kennen en te begeleiden, die mijn leven echt veranderd hebben. Zij hebben werkelijk impact gehad.’⁹⁹ McCLung noemt als een van die mensen hoogleraar Nieuwe Testament Gordon Fee, een mentor en vriend die hem leerde over genade, het koninkrijk van God en de incarnatie als een model voor zending en leven.¹⁰⁰ Discipelen maken gaat volgens McCLung dan ook om het zoeken van diegenen die God voor ons heeft uitgekozen om te begeleiden en aan hen door te geven wat God in onze levens heeft geïnvesteerd.¹⁰¹

Dit sluit aan bij wat Jos de Kock belangrijk vindt voor de geloofsontwikkeling van kinderen en jongeren. Hij geeft aan dat ze voorbeelden nodig hebben. ‘Afkijken, aflezen, nadoen zijn belangrijke manieren waarop kinderen leren. Ook als het om geloven gaat. Het is daarom belangrijk dat een kerk erop uit is om kinderen en jongeren zo veel mogelijk in contact te laten komen met ‘geloofsvoorbeelden’. Meer dan een programma, een activiteit of een catecheseavond zijn geloofsvoorbeelden degenen die een nieuwe generatie in de kerk vormen. Jongeren zijn op zoek naar ankerpunten voor hun (godsdienstige) ontwikkeling: wat is waar, wat is waardevol, wat is de zin in het leven? Daarin kunnen voorbeelden – mensen aan wie je in hun leven kunt zien wat waar, waardevol en zinvol is – een belangrijke rol vervullen.’¹⁰²

De Kock typeert de kerk als gemeenschap. Dit veronderstelt betrokkenheid op elkaar. De Kock ziet echter dat kerken steeds minder een gemeenschap lijken te zijn en zich steeds meer profileren als ‘religieuze organisaties’, die een variëteit aan op zichzelf staande activiteiten aanbieden waarbinnen jong en oud hun religieuze hart kunnen ophalen.

Jeugdleiders die hun leven delen met jongeren en een voorbeeld voor hen zijn, roepen de vraag op welke verhouding er is tussen de jeugdleiders en de jongeren en hoe jongeren kunnen leren van jeugdleiders. In *Altijd leerling, Basisboek catechese* (2011) werken de auteurs dit uit in drie modellen die gekoppeld worden aan vormen van socialisatie en pedagogische benaderingen: het behavioristische-, ontwikkelingsgerichte- en het meester-gezel-leerlingmodel.¹⁰³

⁹⁸ In *Timoteüs Titus* geeft Dr. P.H.R. van Houwelingen aan dat men in de oudheid beneden de vijftig nog tot de junioren behoorde, 114. Dit valt te betwijfelen aangezien men in die tijd niet zo oud werd.

⁹⁹ McClung, *Ik zie een leger*, 253.

¹⁰⁰ McClung, *Ik zie een leger*, 253-254.

¹⁰¹ McClung, *Ik zie een leger*, 257.

¹⁰² Kock, de, ‘Kinder- en jongerenwerk. Wat staat de kerk te doen?’, *Ouderlingenblad*, 63 (1062), 25-27.

¹⁰³ Kock, de, e.a., *Altijd leerling*, 164-207.

1. Het 'behavioristische model' gaat uit van een traditionele opvatting van socialisatie. De docent als expert instrueert de leerling. Leerlingen moeten de inhoud zich zo goed mogelijk eigen maken. Het is een deductieve benadering waarbij "geloofsleren" vooral gezien wordt als leren uit en met het hoofd.
2. Het 'ontwikkelingsgerichte model' gaat uit van een moderne opvatting van socialisatie. Leerlingen bepalen zelf de inhoud. De docent bevraagt, confronteert en bemoedigt de leerlingen om persoonlijke theorieën te exploiteren en kritisch te bezien. Het is een inductieve benadering waarbij "geloofsleren" vooral gezien wordt als een intersubjectieve activiteit (reflecteren op ervaringen).
3. Het 'meester-gezel-leerlingmodel' gaat uit van een verbindende socialisatie. Leerlingen lopen mee met de docent. Niet de inhoud of de vragen van de leerlingen maar de docent als persoon is leidend. Hij of zij is een voorbeeld waaraan af te lezen moet zijn wat het betekent om christen te zijn. Dit is een abductieve benadering waarbij "geloofsleren" vooral gezien wordt als leren door doen.

De Kock pleit voor het meester-gezel-leerling-model: het stelt de gelovige als voorbeeldfiguur centraal. De gelovige die enerzijds de actuele jongerencultuur serieus neemt en anderzijds de traditie en kernopvattingen van de geloofsgemeenschap uitleeft. Daarom lijkt het meester-gezel-leerling-model een passend model te zijn voor kerken die leergemeenschappen willen zijn.¹⁰⁴ Dit roept wel de vraag op wat "geloofsleren" precies is. Is geloven iets wat je kunt leren of is het iets wat je ontvangt van God. "Geloofsleren" heeft echter altijd een dubbele lading. Aan de ene kant is het geloof, en daarmee ook het "geloofsleren", een gave. Aan de andere kant is het geloof, en daarmee ook het "geloofsleren", een opgave waarbij alle kennis en ervaring die er is ten aanzien van (het beïnvloeden van) leerprocessen, ingezet mag worden.¹⁰⁵ Theologische grondlijnen van het meester-gezel-leerling-model zijn, dat de jeugdleider gezien wordt als een herder die vanuit zijn levenspraktijk een voorbeeld is. Tegelijkertijd zijn jongeren niet alleen leerling. Zowel de jeugdleider als de jongere zijn allebei volgelingen van de Meester.

Het 'meester-gezel-leerlingmodel' sluit dan ook aan bij de doelstelling die *LEF* heeft rond de thema's discipelschap, leiderschap en beweging. Juist bij deze drie thema's zijn imitatie en participatie belangrijke aspecten. Bij imitatie gaat het dan niet alleen om de imitatie van de jeugdleider (catecheet), maar ook om het volgen van Jezus (imitatio Christi). Participatie heeft betrekking op het deelnemen aan de kerkelijke gemeenschap.¹⁰⁶ De auteurs van *Altijd leerling, Basisboek catechese* (2011) lijken dit model niet consequent door te voeren op een manier waarop de geloofspraktijken zelf centraal komen te staan. Wat meester en gezel delen, zijn niet geloofspraktijken, maar de gezel participeert in de wereld van de meester. De meester is een deskundige en de gezel leert van de meester door wie hij of zij is en wat hij of zij doet en zegt. De leerling kijkt en gaat daar met de meester over in gesprek. Het gevaar bestaat dan ook dat met het 'meester-gezel-leerlingmodel' het jeugdwerk verschuift van 'er op uit gaan' naar 'kom naar ons' en het daardoor een inclusieve gemeente-aanpak of voorbereidende aanpak wordt zoals omschreven in 2.2.4 (Benadering van het jeugdwerk).

LEF rust jeugdleiders toe om de geloofspraktijken centraal te zetten. Zij willen dat de leerling (junior leider) zelf geactiveerd wordt in geloofspraktijken. Jongeren leren door ervaringen, door mee te lopen met de jeugdleider zelf, maar vooral ook door het zelf te doen. Daarbij verwacht *LEF* dat de jeugdleiders jongeren ook in hun persoonlijk leven uitnodigen. De verwachtingen hieromtrent blijken alleen niet altijd reëel. Er wordt veel gevraagd van jeugdleiders en vanuit de interviews wordt duidelijk dat de praktijk weerbarstig kan zijn. Het vergt volharding en uithoudingsvermogen. Ook kunnen persoonlijke (gezins)omstandigheden het niet altijd mogelijk maken om je leven met jongeren te delen. En ook zit niet iedere jeugdleider (gemeente) te wachten op deze vorm van leren

¹⁰⁴ Kock, de, 'Catechisatie is een opdracht voor de hele gemeente.', *Opbouw*, nummer 2 jaargang 57.

¹⁰⁵ Kock, de, e.a., *Altijd leerling*, 203.

¹⁰⁶ Kock, de, e.a., *Altijd leerling*, 201.

en leven in de presentie van de ander. Tot slot geldt dit ook voor de jongeren zelf. Niet iedere jongere zit hierop te wachten.

5.3.5 Leiders die leiders maken

LEF wil met het traject van de *Learning Community* jeugdleiders inspireren om hun leven met een of meerdere jongeren te delen. Ze willen dat iedere jongere (binnen de gemeente) een relatie heeft met een jeugdleider of een ouder iemand. Hiermee hoopt LEF dat het jeugdwerk zo wordt vormgegeven dat daarin jongeren worden opgeleid om zelf de leiding te nemen, zodat er continuïteit ontstaat en de jeugdleiders zichzelf op termijn misbaar maken. Gedurende het hele jaar moeten jeugdleiders zelf kijken of er een jongere (of een ouder iemand) opvalt. Hij of zij kan dan door de jeugdleider worden uitgenodigd om met hem of haar mee te lopen.

Dit vraagt naast het 'spotten' van de jeugdleiders veel van de jonge potentiële leiders. Een kritische vraag daarbij is in hoeverre mensenkennis en levenservaring noodzakelijk zijn.

Het vraagt van jeugdleiders: bewust zijn van eigen noden, motieven en falen. Een open mystieke houding waarin ze aansluiting zoeken bij de jongeren waarmee ze optrekken. De cultuur waarin de jongeren en zij zelf leven, kennen. Van de jongeren vraagt het de bereidheid om zich te laten leiden. Dit onderzoek laat zien dat het niet reëel is om dit als leerdoel van een onderwijstraject te formuleren, omdat dit te veel maakbaarheid en stuurbaarheid suggereert.

5.4 Missie

LEF wil dat jongeren ontdekken hoe zij christen kunnen zijn in hun leefomgeving en hoe ze eerlijke geloofsgesprekken met hun niet-christelijke vrienden durven te voeren. Jongeren zouden zelf verantwoordelijk gemaakt moeten worden voor de verspreiding van het evangelie onder hun generatiegenoten. Daarbij gaat LEF ervanuit dat als er in het jeugdwerk een cultuur is van discipelschap en van leiders die investeren in nieuwe leiders, dat missionaire verlangens en initiatieven dan een logisch vervolg zijn.

5.4.1 Een verlangen om levens te beïnvloeden

Jeugdleiders worden er gedurende de *Learning Community* op gewezen dat ze betekenisvol contact kunnen leggen met jongeren. Dit met als doel om hen te beïnvloeden zodat zij weer andere leeftijdsgenoten kunnen beïnvloeden. Dit beïnvloeden is iets wat gevoelig kan liggen. Op grotere schaal was en is missionair werk vaak ingebed in afhankelijkheidsrelaties¹⁰⁷ Dit is zeker ook het geval bij de relatie tussen jeugdleider en jongere. Binnen de evangelische beweging spreekt men in het jeugdwerk dan ook wel van *personal-influence relationalism*.¹⁰⁸ De kern hiervan is dat men op een tactische manier jongeren persoonlijk probeert te beïnvloeden. Door persoonlijke connecties, proberen jeugdleiders vanuit een (moreel) positief voorbeeld jongeren te beïnvloeden. Het idee erachter is dat jongeren verkeerde keuzes maken als ze niet de juiste relaties aangaan.¹⁰⁹ Maar het uiteindelijke doel is dat door de relatie tussen de jongere en de jeugdleider, de jongere Jezus leert kennen als persoonlijke redder.¹¹⁰ Jongeren die vrienden hebben die geen christen zijn, worden daarna weer uitgedaagd om hun vrienden te beïnvloeden, voordat zij door hun vrienden worden beïnvloed.

Jongeren moeten dan ook niet gedwongen worden om aan bepaalde activiteiten mee te doen, maar jeugdleiders worden uitgedaagd om de structuren (van het instituut) los te laten. Dit wordt binnen het jeugdwerk antistrukturalisme genoemd.¹¹¹ Jeugdleiders gebruiken relaties als een instrument om jongeren te beïnvloeden.

Binnen het jeugdwerk klinkt er echter kritiek op om via relaties jongeren zo te beïnvloeden. Daar waar jeugdleiders relaties aangaan, zou dit onvoorwaardelijk moeten zijn. Er wordt dan wel gezegd

¹⁰⁷ Paas, *Vreemdelingen en priesters*, 25.

¹⁰⁸ Root, *Revisiting Youth ministry*, 70.

¹⁰⁹ Root, *Revisiting Youth ministry*, 71.

¹¹⁰ Root, *Revisiting Youth ministry*, 72.

¹¹¹ Root, *Revisiting Youth ministry*, 75-76.

dat je natuurlijk mag hopen dat jongeren Jezus leren kennen en dat dit in hun gedrag op de een of andere manier tot uiting komt, ook richting hun vrienden, maar dat dit niet het doel mag zijn.¹¹² Root benadrukt dat het doel van relationeel jeugdwerk niet is dat jongeren veranderen doordat jeugdleiders ze beïnvloeden. De verandering is het werk van God. Het doel van jeugdwerk zou moeten zijn dat we trouw zijn aan de menselijkheid van jongeren. Dat we hem of haar zien als iemand waarin God aan het werk kan zijn en waarin zowel de jeugdleider als de jongeren hun leven met elkaar delen.¹¹³ En als dit ertoe leidt dat de levens van jongeren transformeren, dan mogen we God daarvoor danken. Als dit niet gebeurt, dan is er nog steeds een relatie met de jongeren. Met andere woorden: zie iedere jongere als een mens en niet als een object om te beïnvloeden. Het is dus niet de bedoeling om instrumentele relaties met jongeren aan te gaan, maar tegelijk is het ook naïef om te denken dat je als jeugdleider geen invloed hebt. Als er werkelijk sprake is van een relatie, dan heb je als jeugdleider onvermijdelijk invloed op jongeren.

Paas omschrijft dat 'zending' alles te maken heeft met processen van beïnvloeding en overdracht, vanuit een besef van verantwoordelijkheid en enthousiasme over het evangelie.¹¹⁴ Hij geeft aan dat er op talloze manieren 'seculiere zending' plaatsvindt in onze samenleving. En Paas stelt de vraag: Waarom zou iedere overheid, organisatie, bedrijf of privépersoon mogen proberen anderen te beïnvloeden en de kerk niet?

Daar waar jeugdleiders connecties hebben met jongeren, is beïnvloeden dan ook geen probleem. Jeugdleiders moeten eerlijk zijn en niet met een verborgen agenda werken. Ook moeten jeugdleiders zich bewust zijn van de beperking die ze als mens hebben. En daar waar jongeren meer willen dan een connectie met de jeugdleider, is het cruciaal voor de jeugdleider dat hij of zij beseft dat de relatie met de jongere geen middel is, maar dat de relatie het doel is waarin iets van God zichtbaar mag worden. Tegelijk is het belangrijk dat er aandacht is voor wederkerigheid in de relatie tussen de jongeren en de jeugdleider. De jeugdleider schept de voorwaarden waarin zowel de jongeren als de jeugdleider kunnen leren. Het is een wederzijdse relatie van beïnvloeding en het is geen instrumenteel eenrichtingsverkeer. Essentieel is ook dat er een vertrouwensrelatie is tussen de jeugdleider en de jongeren. Een relatie waarin de vrijheid wordt geschapen om de actualiteit van het geloof te ervaren. Theorie en praktijk zijn hierin met elkaar verweven. Tegelijk is het – ook missionair gezien – onvermijdelijk dat een jeugdleider binnen de relatie invloed heeft op jongeren. Dit onderzoek laat zien dat *LEF* jeugdleiders uitdaagt om jongeren te beïnvloeden.

5.4.2 Jeugdleiders leren te getuigen door hun levensstijl

LEF maakt voor het evangelisatiewerk steeds meer gebruik van het 'model' discipelschap en minder van het 'model' evangelisatie. Discipelschap wordt dan vooral gezien als relationeel en gericht op het geloofsproces. Evangelisatie zou dan vooral activiteit- en evenement-gedreven zijn en gericht op bekering.¹¹⁵ Het is een ontwikkeling die breder zichtbaar wordt binnen de evangelische beweging en het jeugdwerk. Ook een organisatie als *Agapè* volgt dit model. Bij het starten van evangelisatiewerk onder studenten in steden, maakt *Agapè* steeds meer gebruik van het 'model' discipelschap en minder van het 'model' evangelisatie. *Agapè* begon aan deze koerswijziging toen Mark de Boer directeur werd. De Boer schreef hier zelfs een boek over met de veelzeggende titel *Nooit meer evangeliseren* (2011). De Boer beschrijft hierin onder andere zijn visie op een nieuwe vorm van evangeliseren, meer toegepast op de huidige tijd. Hij zoekt de sleutel in gemeenschap, saamhorigheid en verbinding.¹¹⁶ Een plek waar woorden en daden aan elkaar verbonden kunnen én moeten worden. Ook Sake Stoppels beschrijft in zijn boek *Oefenruimte* (2013) zijn ontdekkingstocht op het terrein van discipelschap. De grondtoon van het boek is: 'Jezus roept leerlingen, geen kerkmensen.'¹¹⁷ Stoppels benadrukt dat we discipelschap kunnen zien als een oefening in ontvankelijkheid en dat discipelschap binnen de gemeente van Christus niet optioneel is.¹¹⁸ Jezus roept discipelen. Tegelijkertijd zit hier ook een existentiële kant. Root omschrijft in *Faith formation in a secular age* (2017) wat de uitdaging is voor geloofsvorming vandaag. Root zoekt naar

¹¹² Binnen het netwerk Innov8, een netwerk van professionele jeugdleiders uit kerken en organisaties of met een missionaire taak bijvoorbeeld in de wijk, klinken deze geluiden regelmatig.

¹¹³ Root, *Revisiting Youth ministry*, 192.

¹¹⁴ Paas, *Vreemdelingen en priesters*, 25.

¹¹⁵ Dijkhuizen en Bakker, *Typisch Evangelisch*, 80.

¹¹⁶ De Boer, *Nooit meer evangeliseren*, 107-108.

¹¹⁷ Stoppels, *Oefenruimte*, 13.

¹¹⁸ Stoppels, *Oefenruimte*, 65-67.

geloofsvorming waarin God merkbaar aanwezig is. Hij benadrukt dat we moeten beginnen bij hoe God betrokken is op het leven. Hoe ontmoeten jongeren God zelf?¹¹⁹ Het grootste probleem is dat we dit zijn kwijtgeraakt in onze manier van geloofsvorming. We denken dat we weten wat geloven is. Door jongeren te laten instemmen met bepaalde waarheden en door ze vast te houden in de gemeenschap denken we dat ze (wel gaan) geloven, maar dan begrijpen we niet wat vandaag het probleem is.¹²⁰ Activiteiten zijn vooral gericht op religieuze participatie.¹²¹

In onze cultuur is weinig ruimte om te geloven in een God die betrokken is op ons leven. We leven in een samenleving waarin God ontkend wordt. We zullen aandacht moeten schenken aan hun diepe verlangens. Jongeren verlangen naar een gelukkig en zinvol leven, maar ze proberen los van God hun leven tot een succes te maken. Dit lijkt vaak goed te gaan, maar er is veel gebrokenheid, pijn en ellende. Jongeren zijn vaak onzeker. Er is veel schaamte en angst. Jongeren leven zo met onvervulde verlangens en dit biedt mogelijkheden om geloof aannemelijk te maken. Root noemt dat 'doodservaringen'.¹²² Geloof is een geschenk van God dat je niet krijgt door toewijding, maar door het omarmen van je doodservaringen. Deze existentiële kant van ontvankelijkheid is niet te leren via een programma. Het vraagt om vertrouwen in en om aandacht voor het werk van de Heilige Geest.

De herleving van interesse voor discipelschap is een ontwikkeling die kan voortkomen uit een teleurstelling over missionair kerk zijn en de hernieuwde theologische en spirituele aandacht voor het koninkrijk van God. Douma (2015) omschrijft dat het missionair zijn niet de groei en de vernieuwing gebracht heeft waarop werd gehoopt. Daarom keert het als een boemerang naar de kerken terug, omdat het de vraag is of kerken wel in staat zijn om missionair te zijn als de leden zelf geen discipelen van Jezus zijn. Daarnaast heeft ook in veel kerken het kerkelijke leven zelf erg centraal gestaan en wordt er nu steeds meer gedacht dat God christenen roept om in deze wereld aanwezig te zijn en daar in de kracht van de Geest iets zichtbaar en ervaarbaar te maken van het koninkrijk van God.¹²³

Discipelschap gaat niet over hoe je je moet leren gedragen in de kerk, maar over hoe je kunt leren leven in Gods koninkrijk. Deze twee aspecten lijken inderdaad te maken te hebben met de verschuiving van evangelisatie naar discipelschap.

Begin 2019 publiceerde de *Barna Group* een onderzoek waarin naar voren komt dat christenen het verlangen verliezen om hun geloof te delen.¹²⁴ Van de respondenten geeft 47 procent van de Amerikaanse christelijke jongvolwassenen (20-34 jaar) aan dat ze het verkeerd vinden om te evangeliseren in de hoop dat die ander tot dezelfde overtuiging komt.¹²⁵ In Nederland lijkt dit percentage lager te liggen.

In het onderzoek *Geloof en missie in het leven van jongeren* (2020) komt naar voren dat 19% van de jongeren het verkeerd vindt om anderen te overtuigen, 17,9% van de jongeren vindt het verkeerd om de keuzes van anderen ter discussie te stellen en 31,6% van de jongeren vindt het verkeerd je persoonlijke geloof te delen met iemand in de hoop dat diegene hetzelfde gaat geloven.¹²⁶ Kanttekening hierbij is wel dat de respondenten die meededen aan dit onderzoek relatief hoog scoren op orthodoxie. Dat kan het beeld beïnvloeden.

Wat mij vooral opvalt in het onderzoek van de *Barna Group* is dat jongvolwassenen een verschil zien tussen je geloof delen en evangelisatie. Het woord 'evangelisatie' zou weleens vervelende associaties kunnen oproepen. Het lijkt of het onderzoek van de *Barna Group* ons wil overtuigen van het belang van evangelisatie, maar dat jongvolwassen onzeker zijn of het zelfs moreel fout vinden om anderen te overtuigen. Wat daarbij naar voren komt is dat jongeren vandaag de dag hele anderen vragen hebben dan voorgaande generaties. Jongeren vragen zich niet af hoe ze in de hemel moeten komen en ze vragen zich niet af waar ze met hun schuld heen moeten. Voor hen zijn vragen die te maken hebben met angst en schaamte veel relevanter.¹²⁷ Jongeren denken dat ze zelf verantwoordelijk zijn

¹¹⁹ Root, *Faith formation in a secular age*, 150.

¹²⁰ Root, *Faith formation in a secular age*, 100.

¹²¹ Root, *Faith formation in a secular age*, 149.

¹²² Root, *Faith formation in a secular age*, 117.

¹²³ Douma, 'Discipelen zijn het geschenk van de kerk aan de samenleving', GEESTkracht. Bulletin voor Charismatische Theologie, nummer 75 (voorjaar 2015), blz. 2-10.

¹²⁴ Springer, *Reviving evangelism*, 05.

¹²⁵ Springer, *Reviving evangelism*, 19.

¹²⁶ Sonnenberg, *Geloof en missie in het leven van jongeren*, 64.

¹²⁷ Springer, *Reviving evangelism*, 50.

voor hun eigen geluk en hun eigen ontplooiing. Ze hebben een ideaal beeld van zichzelf en proberen dat beeld hoog te houden. Als jongeren niet voldoen aan dit beeld, dan komt er een gevoel van falen en schaamte. Schuld heeft betrekking op je gedrag. Schaamte gaat over je identiteit.

Het is aannemelijk dat dit meespeelt in het beeld dat jongvolwassen hebben van evangelisatie. In het onderzoek *Geloof en missie in het leven van jongeren* (2020) wordt aangegeven dat 76,4% van de jongeren wil getuigen van hun geloof door de manier waarop ze in het leven staan. De grootste groep jongeren ziet zichzelf missionair, vooral gericht op niet-christenen in de directe omgeving. Het is wel de vraag welke mensen jongeren op het oog hebben en op welke manier ze dan missionair actief zijn. Voor weinig jongeren komt het geloof namelijk aan bod bij sport 6,3%, (bij)baan 27,8% en studie 36,4%. Het missionaire handelen van de jongeren vindt waarschijnlijk vooral individueel plaats en buiten de georganiseerde activiteiten.¹²⁸

Een vraag die die het voorgaande oproept, is of je evangelisatie en discipelschap zo tegenover elkaar kunt stellen en of beide aspecten niet noodzakelijk zijn. Abraham omschrijft in *The logic of evangelism* (1989) dat het een beperkt beeld is als men evangelisatie vooral ziet als de verkondiging (proclamatie) en verspreiding van het evangelie onder mensen die nog geen christen zijn.¹²⁹ Evangelisatie beperken tot verkondiging van het evangelie, is kunstmatig.¹³⁰ Wat volgens Abraham vooral centraal moet staan bij evangelisatie is dat het evangelie wordt verkondigd aan mensen die dit nog niet hebben gehoord en dat ze tegelijkertijd worden ingewijd¹³¹ in het koninkrijk van God.¹³² Abraham vindt dat we de focus moeten verleggen van de kerk naar het koninkrijk van God.¹³³ Evangelisatie ziet hij als een hoeveelheid bewuste activiteiten, die worden gestuurd door het doel van het inwijden.¹³⁴ Zijn visie op evangelisatie is gericht op discipelschap. Wanneer mensen tot geloof komen worden ze ingelijfd in het lichaam van Christus, maar worden ze ook geheiligd en apart gezet voor de dienst van God aan de wereld.¹³⁵ Hierdoor zou je kunnen denken dat kerk en koninkrijk tegenover elkaar worden gezet, maar dat is niet wat Abraham beoogt. Hij wil vooral benadrukken dat als we ons enkel zouden richten op lidmaatschap, dit een verarming is van de manier waarop we naar de kerk kijken.

Moynagh (2012) sluit hierbij aan. Hij vindt dat we de missie van de kerk niet uitsluitend moeten zien als het redden van mensen en het oproepen zich te bekeren. Het wezenlijke van de kerk is dat door de Geest het koninkrijk zichtbaar wordt gemaakt. De kerk is daarbij een voorproefje van het koninkrijk. Tegelijkertijd is God ook buiten de kerk aanwezig.¹³⁶ Voor Moynagh is de essentie van kerk-zijn dan ook niet de missie op zich, maar de essentie is dat de kerk – net als de drie-eenheid – bestaat uit relaties. Een relatie met God, gemeenteleden, de wereld en de wereldwijde gemeenschap.

Het relationele aspect blijkt ook van cruciale betekenis voor inwijding. De Jong (2009) gaf in haar dissertatie *Mystagogie in werking* een samenvatting van wat zij verstaat onder mystagogie: 'Mystagogie is inwijding in persoonlijk geloof en in de geloofsgemeenschap.'¹³⁷ De Jong geeft aan dat mystagogie benaderd kan worden vanuit twee perspectieven: dat van de geloofsgemeenschap en in het bijzonder de mystagoog (begeleider), en dat van de myste (leerling).¹³⁸ In haar onderzoek is vooral vanuit het perspectief van de myste naar de geloofsgemeenschap gekeken.¹³⁹ Een belangrijk aspect dat De Jong dan ook uit de verhalen van de geïnterviewden opmaakt, is dat inwijding in persoonlijk geloof samen gaat met het deel worden van een concrete geloofsgemeenschap. Het blijkt voor veel verhaalvertellers belangrijk dat zij mensen vinden met wie zij hun geloof kunnen delen. De

¹²⁸ Sonnenberg, *Geloof en missie in het leven van jongeren*, 65.

¹²⁹ Abraham, *The logic of evangelism*, 41.

¹³⁰ Abraham, *The logic of evangelism*, 55.

¹³¹ Zowel initiatie als mystagogie worden gebruikt om de rituele proces te duiden waardoor mensen worden binnengeleid in het koninkrijk van God of een geloofsgemeenschap

¹³² Abraham, *The logic of evangelism*, 69.

¹³³ Abraham, *The logic of evangelism*, 98.

¹³⁴ Abraham, *The logic of evangelism*, 95.

¹³⁵ Abraham, *The logic of evangelism*, 82.

¹³⁶ Moynagh, *Church for Every Context*, 99-119.

¹³⁷ Jong, *Mystagogie in werking*, 312.

¹³⁸ Jong, *Mystagogie in werking*, 312.

¹³⁹ Jong, *Mystagogie in werking*, 293.

meeste verhaalvertellers blijken op zoek te zijn geweest naar een gemeenschap in welke zij als het ware een (geestelijk) thuis kunnen vinden.¹⁴⁰

Een andere vraag is of er niet te weinig ruimte is voor de proclamatie en verspreiding van het evangelie. Paas omschrijft dat het hart van zending (de magnetische pool) ligt in het getuigen van Gods goede nieuws in Jezus Christus. Dit betekent niet dat evangelisatie altijd voor al het andere komt, ofwel prioriteit heeft. Het betekent wel dat evangelisatie ten opzichte van al het andere dat onder zending valt, een ultiem karakter heeft.¹⁴¹

LEF richt zich op het Koninkrijk van God en zet in de *Learning Community* discipelschap op de eerste plaats. Relaties zijn daar volgens LEF cruciaal in. LEF focust zich op de eerste drie relaties die Moynagh noemt. LEF richt zich vooral op de relatie tussen (1) de jeugdleider en de jongeren (2) en tussen jongeren onderling. Voor het jeugdwerk van LEF betekent dit dat de jeugdleider de mystagoog is, de jongeren de mysten en de jeugdgroep de gemeenschap.

LEF wil jeugdleiders stimuleren om een 'missionaire levensstijl' te ontwikkelen. Dit betekent dat jeugdleiders in elk netwerk waar ze onderdeel van uitmaken (werk, buurt, school van je kinderen, sportclub etc.) mogelijkheden krijgen om te getuigen van Jezus. LEF ziet evangelisatie dus niet zozeer als een activiteit (bijvoorbeeld elke zaterdag bij het station evangeliseren), maar als een levensstijl. Het is dus niet beperkt tot woorden alleen, maar het is vooral iets wat zichtbaar moet worden in het leven van de jeugdleiders. Voor LEF is dit niet iets vrijblijvends. Uiteindelijk willen ze ook dat jeugdleiders in de contacten met jongeren, ze uitnodigen en uitdagen om in Jezus te geloven en om discipel van hem te worden. Dit sluit aan bij wat Paas schrijft over wat kenmerkend is voor evangelisatie. Of het nu gebeurt met woorden of met daden, kenmerkend is dat evangelisatie mensen wil uitnodigen om te geloven in Jezus, om discipel te worden. En dit 'discipel worden' betekent zelf weer ingeschakeld worden in de missie van God – 'lerende hen onderhouden al wat ik u geboden heb' (Matteüs 28:16-20).¹⁴²

Dit onderzoek laat zien dat jeugdleiders in de eerste plaats zelf groeien in discipelschap zodat ze zich bewust zijn van hun roeping om een missionaire levensstijl te ontwikkelen. Daarnaast is duidelijk geworden dat het jeugdwerk zelf missionair gebied is. Evangelisatie en discipelschap lijken binnen de *Learning Community* niet geïntegreerd te worden. Het lijkt erop dat bij LEF missie primair over discipelschap gaat. Missie gaat niet zozeer over het tot geloof komen van jongeren door evangelisatie. Met betrekking tot proclamatie is men bij LEF gereserveerd. Een mogelijke manier om hier een weg in te vinden, is als LEF jeugdleiders bewust maakt van hun rol als priester richting jongeren en anderen in hun omgeving. Als jeugdleider ben je van betekenis als je christen bent. Zo kunnen jeugdleiders anderen in hun omgeving vertegenwoordigen bij God ook als ze geen discipel worden. Paas omschrijft dat waar het gaat om evangelisatie het een belangrijk perspectief is dat bekering van mensen is geworteld in een verlangen naar veelkleurige en veelsoortige verheerlijking van God en een rijk getuigenis van Christus.¹⁴³ Jeugdleiders kunnen God verheerlijken, vanuit dankbaarheid getuigen en anderen (jongeren) vol verlangen uitdagen om dit ook te doen.

5.4.3 De jeugdgroep als plek om te groeien in discipelschap

LEF wil dat jeugdgroepen missiegroepen zijn. LEF maakt gebruik van de verschillende groepsgrootte van: (1) De publieke ruimte; (2) de sociale ruimte en (3) de persoonlijke ruimte. Deze beschrijvingen stemmen overeen met een theorie van de Amerikaanse antropoloog Edward T. Hall en Joseph Myers. Hall heeft het echter niet over aantallen mensen. Hij heeft het over afstand tussen mensen (publieke afstand, sociale afstand, persoonlijke afstand en intieme afstand).¹⁴⁴

¹⁴⁰ Jong, *Mystagogie in werking*, 301.

¹⁴¹ Paas, *Vreemdelingen en priesters*, 33.

¹⁴² Paas, *Vreemdelingen en priesters*, 34.

¹⁴³ Paas, *Vreemdelingen en priesters*, 232.

¹⁴⁴ Hall, *The Hidden Dimension*, 117-125.

Meyers past in zijn boek *The Search to Belong* (2003) deze communicatievlakken toe op het begrip erbij horen (beloning) in een gemeenschap. Hij gaat ervanuit dat mensen juist in deze tijd behoefte hebben aan sociale en persoonlijke connecties.¹⁴⁵

In *Missiegemeenschappen* (2016) baseert Breen zich op het leven van Jezus. Breen leest de verhalen van Jezus met een sociologische bril.¹⁴⁶ Hij ziet dat Jezus omgaat met groepen van verschillende omvang. Regelmatig sprak hij voor grote menigten van duizenden mensen. Dat is de publieke ruimte. De groep is echter te groot om met iedereen persoonlijk op te trekken. Dan is er de sociale ruimte, een soort van familie van tweeënzeventig mensen, die met Jezus onderweg zijn en er twee aan twee op uit worden gestuurd (Lukas 10: 1). Binnen de sociale ruimte vormt Jezus een kerngroep van 12 leerlingen, met wie hij zijn leven deelde en in wie hij investeerde. Dit is de persoonlijke ruimte (6-12 personen). Het gaat hier om relaties waarin er persoonlijk contact is. Men voelt zich betrokken bij elkaar. Er is ruimte om dingen met elkaar te bespreken en om van elkaar te leren. In de groep van de leerlingen van Jezus zat een drietal leerlingen met wie Jezus nog intensiever optrok. De intieme ruimte is dan ook de plek waarin van hart tot hart gedeeld kan worden. Daar is ruimte voor het delen van persoonlijke processen, gedachten en gevoelens. De vraag die dit oproept is of je op deze manier naar de verhalen van Jezus kan kijken. Het wekt de suggestie dat Jezus een sociologische methode volgt die wij vandaag ook zouden moeten volgen. Bovendien is het ook nog maar de vraag of de tweeënzeventig (mogelijk waren het er maar zeventig) samen een gemeenschap (familie) vormen waarin ze elkaar kenden. Het lijkt erop dat ze eenmalig worden uitgezonden voor een specifiek doel. Jezus nodigt families uit om vrede met Hem te sluiten (Lucas 10:5). Hij stuurt de (tweeën)zeventig 'anderen' twee aan twee uit naar plaatsen waar Hij zou komen. Dat het getal van tweeënzeventig niet hard is blijkt wel uit de Nederlandse vertaling van het boek van Breen. Zonder dit verder toe te lichten wordt aangegeven dat in de Nederlandse context we meer uit moeten gaan van een groep van 15-40 of maximaal 50 personen. Deze groeps grootte wordt door Remmelt Meijer (die het boek van Breen heeft vertaald) geweldige mogelijkheden toegedicht. Hij geeft aan dat dit vaak niet wordt gezien en daardoor ook niet wordt benut.¹⁴⁷ Of dit werkelijk zo is, is de vraag, maar voor *LEF* is het in ieder geval een reden om jeugdleiders aan de *Learning Community* stil te laten staan bij de verschillende ruimtes die er zijn volgens Breen.

Wat *LEF* voor ogen heeft met de missiegroepen sluit mogelijk beter aan bij wat Harmen van Wijnen omschrijft. Hij heeft onderzoek gedaan onder een vijftal jongerengroepen die in meer of mindere mate verbonden waren met een kerk (PKN).¹⁴⁸ De groeps grootte van de jongerengroepen varieerde van 2 tot maximaal 26 jongeren.¹⁴⁹ Hij concludeert dat 'zijn' voorafgaat aan 'organiseren' en dat een jongere niet kan 'zijn' zonder anderen. Samenzijn is een basisgegeven.¹⁵⁰ Jongeren zoeken elkaar op. Ze zijn het liefst bij elkaar om te chillen, plezier te maken, muziek te luisteren en hun gevoelens te delen. Ook geloof en geloofsbeleving zijn voor jongeren een gezamenlijke onderneming. De vormen zijn (vaak) alleen niet langer voorgekookte activiteiten van een kerk. Van Wijnen stelt dat we jongeren niet langer moeten zien als individuele leden van een gemeenschap, omdat jongeren moeite hebben met het instituut kerk. Er wordt een kloof ervaren tussen hun leven en de manier waarop het in de kerk wordt georganiseerd.¹⁵¹ Dit kan niet opgelost worden met een programma of doordat de kerk allerlei activiteiten organiseert.¹⁵² Van Wijnen wijst vooral op de informele spontane (vrienden)groepen. Jongeren zijn en blijven op zoek naar andere mensen om hen heen. Zij geven betekenis aan hun leven met anderen.

Hij doet de aanbeveling om in het jeugdwerk voortaan te beginnen bij de (informele) verbanden van jongeren zelf. De aandacht zou moeten verschuiven van de georganiseerde jeugdgroepen naar vriendengroepen of spontane groepen die licht verbonden zijn met de kerk.¹⁵³

¹⁴⁵ Myers, *The Search to Belong*, 119-133.

¹⁴⁶ Breen, *Missiegemeenschappen*, ii.

¹⁴⁷ Breen, *Missiegemeenschappen*, iii.

¹⁴⁸ Van Wijnen, *Faith in small groups of adolescents*, 30.

¹⁴⁹ Van Wijnen, *Faith in small groups of adolescents*, 30.

¹⁵⁰ Van Wijnen, *Faith in small groups of adolescents*, 135.

¹⁵¹ Van Wijnen, *Faith in small groups of adolescents*, 24.

¹⁵² Van Wijnen, *Faith in small groups of adolescents*, 171.

¹⁵³ Van Wijnen, *Faith in small groups of adolescents*, 149.

Van Wijnen vindt dat we de eigen netwerken en vriendengroepen van jongeren moeten beschouwen als vormen van kerk-zijn waarin de Geest óók werkt. Hij spreekt van hybride (lichte) vormen van kerk-zijn.

Het verschil tussen Van Wijnen en de strategische benadering van *LEF* is dat de een zich richt op vrienden- of spontane groepen en dat de ander de bestaande of te vormen jeugdgroep als uitgangspunt neemt. Tegelijkertijd hoeft dit elkaar ook niet uit te sluiten. Het jeugdwerk kan zo worden vormgegeven dat geïnvesteerd wordt in het creëren van (spontane) vriendengroepen.

Binnen *LEF* richt men zich in eerste instantie op de bestaande of te vormen jeugdgroepen binnen het jeugdwerk van de kerk. Dit omdat de jeugdleiders die deelnemen aan de *Learning Community* dit veelal doen om het bestaande jeugdwerk te vernieuwen. De groeps grootte is daarbij variabel en vergelijkbaar met de groeps grootte van de jongerengroepen uit het onderzoek van Van Wijnen. *LEF* wil dat jeugdgroepen missiegroepen worden en dat de jeugdleider daarin een sleutelrol vervult. Hier lijkt een verschil zichtbaar te worden met wat Breen omschrijft als missiegemeenschap. Volgens Breen is een missiegemeenschap een groep van ongeveer 20 tot 40 personen. Mensen die erop gericht zijn een bepaalde buurt of een specifiek netwerk te bereiken met het goede nieuws.¹⁵⁴ Volgens Breen ligt het minimum voor een missiegroep ergens tussen de 12-15 personen. Is een missiegemeenschap kleiner, dan wordt het volgens Breen moeilijk om een duurzame missie vol te houden. De groep is in dat geval niet groot genoeg om dat te dragen.¹⁵⁵

Een aspect dat hierbij genoemd moet worden is dat Breen er daarbij vanuit gaat dat er een kerngroep wordt gevormd van 'enthousiaste' gelovigen. Juist in een jeugdgroep zal dit veelal niet (altijd) het geval zijn. Binnen de jeugdgroep zal er veel variatie zijn in de mate waarin jongeren geloven en ook in de manier waarop jongeren het geloof beleven. Van de één 'hoeft het niet', de ander 'weet het allemaal niet', weer een ander is hongerig en bezoekt activiteiten van andere kerken om te groeien in geloof. Dit onderzoek laat zien dat de jeugdgroep door *LEF* vooral gezien wordt als een plek waarin jongeren kunnen groeien in discipelschap. Juist in de wat kleinere groepen verwacht *LEF* dat de ruimte om te groeien in discipelschap groot is.

Dit onderzoek laat zien dat deelnemers aan de *Learning Community* zich in eerste instantie richten op de bestaande of te vormen jeugdgroepen binnen het jeugdwerk van de kerk zelf. De meeste Jeugdleiders realiseren zich dat het jeugdwerk (in potentie) 'goed nieuws' is voor de groepen waarin jongeren leven. Uit de interviews blijkt dat het jeugdwerk zelf wordt gezien als missionair terrein. Er is niets vanzelfsprekends aan dat jongeren die in de kerk groot worden later zelf christen zullen zijn. Zeker als deze jongeren vooral met leeftijdsgenoten in aanraking komen die geen christen zijn. Het is dan ook begrijpelijk dat jeugdleiders zich intern richten. Daarbij zijn jongeren ook divers en veelkleurig. Het Duitse onderzoeksinstituut *Sinus* onderscheidt 7 verschillende soorten milieus van jongeren, verdeeld over de assen: opleidingsniveau (laag of hoog) en opvattingen (traditioneel – modern – postmodern).¹⁵⁶ De verschillen tussen de milieus zijn zo groot dat het niet realistisch lijkt om je in het jeugdwerk op alle milieus te richten. Kijkend naar de kerken die meedoen aan de *Learning Community* is er ondanks een denominatieverschil een redelijke homogeniteit. Om jongeren uit andere milieus te bereiken zou er een divers aanbod nodig moeten zijn waarin inzichtelijk wordt gemaakt wat het evangelie concreet voor het dagelijkse leven in dat sociale milieu inhoudt. Dit onderzoek laat zien dat het aanbod gericht is op het eigen sociale milieu.

5.4.4 Geef jongeren gepaste verantwoordelijkheid

Dit onderzoek laat zien dat missiegroepen waarin jongeren participeren (voor de meeste jongeren) een brug te ver zijn. Dit wordt bevestigd door het onderzoek *Geloof en missie in het leven van jongeren* (2020). Daarin komt naar voren dat 60,2% van de jongeren zegt nooit of zelden mee te doen met missionaire activiteiten die georganiseerd worden vanuit de kerkelijke gemeente en 27,1% geeft aan dit soms te doen.¹⁵⁷ Aangezien het hier om betrokken jongeren gaat is dit veelzeggend. Meer dan de helft van de jongeren voelt zich niet capabel genoeg om missionair actief te zijn.

¹⁵⁴ Breen, *Missiegemeenschappen*, 7.

¹⁵⁵ Breen, *Missiegemeenschappen*, 109.

¹⁵⁶ Calmbach, Sinus Jugendmilieus, <https://www.sinus-institut.de/sinus-loesungen/sinus-jugendmilieus/>, geraadpleegd 11 mei 2020.

¹⁵⁷ Sonnenberg, *Geloof en missie in het leven van jongeren*, 65.

Hiermee wordt met name bedoeld dat ze het gevoel hebben dat hun geloof nog niet goed of sterk genoeg is om missionair actief te kunnen zijn.¹⁵⁸ Andere redenen zijn dat jongeren zich niet kunnen vinden in de bestaande missionaire activiteiten en geen tijd hebben.¹⁵⁹ Bij het ontwikkelen van missionaire activiteiten is het dan ook belangrijk om jongeren er van het begin af aan bij te betrekken. Ook een reden is dat jongeren steeds minder vrije tijd over hebben. Kerkelijke jeugdwerkactiviteiten zijn of verschuiven steeds meer naar het weekend. Activiteiten moeten passen in het schema, school, werk, sporten, vrienden, uitgaan en uitrusten. Dit vraagt veel flexibiliteit van jeugdwerkers en uit dit onderzoek blijkt dat dit vaak lastig is voor hen. Ook zij hebben vaak weinig tijd. Voor jongeren en jeugdleiders lijken flexibele projectmatige vormen in bestaande structuren en relaties het meest passend.

Als jongeren aangeven dat hun geloof niet sterk of goed genoeg is, dan roept dit de vraag op in hoeverre jongeren voorbeelden zijn voor andere jongeren. Leeftijdgenoten geven betekenis aan elkaar en de wereld die ze samen delen.¹⁶⁰ Voor jongeren kan het te veel gevraagd zijn als ze andere jongeren moeten be-evangeliseren. Zoals eerder aangeven zitten jongeren in een leeftijdsfase waarin ze een ontwikkeling doormaken en waarin hun sociale leven verandert (studie, relatievorming, verhuizing). Ze zijn vaak nog zoekend en lopen rond met allerlei vragen en twijfels. In 2018 werden twee onderzoeken gepresenteerd die zijn uitgevoerd onder christelijke jongeren. Eén van *EO BEAM* en *Alpha-Youth* naar geloofstwijfels onder jongeren, en één van de *Evangelische Hogeschool* over hoe jongeren zichzelf en de toekomst zien. Beide onderzoeken roepen de vraag op of jongeren wel contacten hebben met volwassenen die hun het geloof voorleven. Eén van de conclusies was dat jongeren niet zozeer twijfelen aan het bestaan van God, maar vooral twijfels hebben over zichzelf als christen. Jongeren worstelen met vragen als: Doe ik wel genoeg aan mijn geloof? Ben ik wel een goed christen? Werkt de heilige Geest in mij? Ga ik naar de hemel? Is God aanwezig in mijn leven?¹⁶¹ Er zijn wat kritische vragen te stellen bij dit onderzoek. Het onderzoek is uitgezet onder christelijke jongeren die regelmatig naar de kerk gaan, terwijl het grootste deel van de christelijke jongeren niet of nauwelijks een kerk bezoekt. 83 Procent van de respondenten is vrouw. De vraag is welke invloed dat heeft op de resultaten. Verder valt op dat 98 procent van de jongeren aangeeft dat ze ervaringen en twijfels van anderen missen. Jongeren hebben twijfels over zichzelf als christen. Ze zijn onzeker en de huidige maatschappij, waarin veel onzeker is geworden en ook veel volwassenen zich onworteld en ontaard voelen, versterkt dat gevoel van onzekerheid. Dit gevoel van onzekerheid komt ook terug in het onderzoek van de *Evangelische Hogeschool* in Amersfoort. Uit dit onderzoek blijkt dat veel jongeren worstelen met een gebrek aan zelfvertrouwen. Van alle respondenten geeft 40 procent aan dat ze vaak onzeker zijn over zichzelf. Ook geeft meer dan de helft van de jongeren aan druk te ervaren om te slagen in het leven. Eén op de vier jongeren is bang om te mislukken in het leven.¹⁶²

Jongeren hebben persoonlijke vriendschappen nodig om gevoelens, zoals intimiteit en vertrouwelijkheid, te kunnen delen. Leeftijdgenoten geven betekenis aan elkaars wereld en de wereld die ze samen delen.¹⁶³ Er wordt veel tijd en energie in vriendschappen gestoken. Ze verzamelen meestal een klein groepje hechte vrienden om zich heen (peer group), maar daarnaast is er de grote groep minder hechte contacten, waarbinnen de jongeren zich profileren. Jongeren werken daarbij meestal gericht aan hun imago. Zeker in de grotere groepen waarbinnen jongeren zich begeven gaat het er meer om hoe je over wilt komen op anderen en minder om wie je zelf bent.¹⁶⁴ Het is vooral belangrijk hoe je in de groep ligt en wat anderen van je vinden. Jongeren willen de goedkeuring van hun vrienden ontvangen en hebben daar veel voor over. Ook geloof en geloofsbeleving is voor jongeren een gezamenlijke onderneming. Jongeren zijn benieuwd hoe anderen met een onderwerp omgaan. Hierin zien we twee belangrijke processen terugkomen in de

¹⁵⁸ Sonnenberg, *Geloof en missie in het leven van jongeren*, 66.

¹⁵⁹ Sonnenberg, *Geloof en missie in het leven van jongeren*, 65.

¹⁶⁰ Nelis, *Puberbrein binnenstebuiten*, 93.

¹⁶¹ Beam EO, '80%(!) van christelijke jongeren heeft geloofstwijfels', zie <https://beam.eo.nl/artikel/2018/02/80-van-de-jongeren-heeft-geloofstwijfels> geraadpleegd op 18 september 2019.

¹⁶² Hogendoorn, 'Echtheid, weerbaarheid en vrijheid', zie <https://www.eh.nl/de-moed-om-volwassen-te-zijn> geraadpleegd op 18 september 2019.

¹⁶³ Nelis, *Puberbrein binnenstebuiten*, 93.

¹⁶⁴ Nelis, *Puberbrein binnenstebuiten*, 96.

ontwikkeling van de jongeren. De ontwikkeling van de eigen identiteit (wie ben ik) en gelijktijdig de ontwikkeling van de persoon als een sociaal wezen (waar hoor ik bij). Hierbij zoeken ze vooral hun heil bij leeftijdsgenoten omdat die op een vergelijkbare manier in het leven staan.

Dat *LEF* jongeren zelf verantwoordelijk wil maken voor de verspreiding van het evangelie, valt vanuit het oogpunt dat jongeren elkaar beïnvloeden iets voor te zeggen. Jongeren leren het meest van de ervaringsverhalen van leeftijdgenoten en ze beïnvloeden elkaar. Dit relativeert de invloed die de jeugdleider in de kleine groep heeft, maar benadrukt het belang van de peer groups waar de jongeren zich in bewegen die gebaseerd zijn op gelijkheid, wederkerigheid, samenwerking en intimiteit.¹⁶⁵ Tegelijkertijd is het missionaire verlangen van *LEF*, namelijk dat jongeren zelf gesprekken voeren en verantwoordelijk zijn, niet zo realistisch (zelfs niet voor orthodoxe jongeren). Voor de meeste jongeren zal dit te veel gevraagd zijn, juist omdat ze zelf vaak nog zoekend zijn en rondlopen met allerlei vragen en twijfels. Voor het ontwikkelen van een eigen identiteit hebben jongeren anderen nodig. Maar wanneer jongeren blijven zoeken naar bevestiging en hun gedrag blijven aanpassen aan dat van identificatiefiguren, zullen zij geen eigen identiteit ontwikkelen. Het is daarom van belang dat de jongeren eigen beslissingen nemen en durven af te wijken van anderen. Jongeren hebben meer nodig dan leeftijdsgenoten waarmee ze zich kunnen identificeren. Jongeren hebben volwassenen nodig die hun leven met hen willen delen en niet verbaasd zijn over hun innerlijke onzekerheid. Volwassenen die hun eigen twijfels delen en ook aangeven hoe ze hiermee omgaan, die het evangelie voorleven en de relevantie ervan laten zien. Dit kunnen jeugdleiders zijn die het belang van missie benadrukken en laten zien dat het een essentieel onderdeel is van het volgen van Jezus. Voor (de meeste) jongeren zal het nog een stap te ver zijn, zolang ze nog worstelen en onzeker zijn. Daarbij kan het meedoen aan missionaire activiteiten geloofsgroei bij jongeren wel stimuleren. In het onderzoek '*Geloof en missie in het leven van jongeren*' (2020) wordt dit ook aangegeven. Een sterk geloof lijkt voorwaarde te zijn voor de jongeren om missionair te kunnen handelen, maar het blijkt ook dat voor jongeren missionaire activiteiten helpen in hun eigen geloofsgroei.¹⁶⁶ *LEF* daagt deelnemers van de *Learning Community* uit om dit te doen.

5.5 Beweging

LEF wil het jeugdwerk van kerken vernieuwen en hoopt dat dit uiteindelijk doorwerkt in heel de gemeente. Dat jeugdleiders en jongeren discipelen worden die op hun beurt weer discipelschap doorgeven, zodat een beweging ontstaat waarin de gemeente groeit in discipelschap, leiderschap en missie. Jeugdleiders die deel hebben genomen aan de *Learning Community* worden uitgedaagd om discipelschap door te geven en een brug te slaan met de gemeente.

5.5.1 Een beweging op gang brengen

De intentie van het traject van de *Learning Community* is dat er wordt gebouwd aan jeugdwerk waar discipelschap en missionair-zijn voor jongeren centraal staat. Dit vraagt volgens *LEF* niet om een cosmetische verandering, maar om fundamentele veranderingen. Stoppels vindt daarbij twee criteria fundamenteel. Het eerste criterium is de relationele groei van de gemeente: De verborgen omgang met God, dienst aan de samenleving en gemeenschap van de gemeente.¹⁶⁷ Hierbij spelen verlangen, vertrouwen en toewijding een belangrijke rol. Het tweede criterium is de open eigenheid.¹⁶⁸ Hierbij is belangrijk dat de kerk zich niet uitlevert aan de traditie, noch aan de veranderingen in de samenleving. *LEF* probeert zich binnen deze twee criteria te bewegen. Stoppels werkt dit vrij systematisch uit door een raamwerk te vormen van vier punten waaraan gewerkt moet worden: diep leren zien, geloofsgesprek en gebed, remmende krachten en ruimte om te veranderen.¹⁶⁹ Vanuit dit raamwerk geeft Stoppels een model om te komen tot verandering. De vraag is of een dergelijke structurele aanpak vandaag nog werkt. Zeker als we het enkel beperken tot het jeugdwerk dat *LEF* wil vernieuwen. Roxburgh denkt dat we vandaag niet op een systematische modernistische manier

¹⁶⁵ Nelis, *Puberbrein binnenstebuiten*, 92.

¹⁶⁶ Sonnenberg, *Geloof en missie in het leven van jongeren*, 68.

¹⁶⁷ Stoppels, *Voor de verandering*, 27-28.

¹⁶⁸ Stoppels, *Voor de verandering*, 30-36.

¹⁶⁹ Vrij naar Stoppels, *Voor de verandering*, 43-125.

problemen moeten aanpakken. We leven in een tijd waarin we onze eigen navigatiekaarten moeten maken terwijl we onderweg zijn, zonder te weten hoe de navigatiekaarten eruit komen te zien.¹⁷⁰ Ook Paas volgt deze lijn als hij aansluit bij Keifert en Roxburgh die op verschillende manieren beklemtonen dat een missionaire visie nooit van buitenaf ingevoerd kan worden via succesvolle modellen, of van bovenaf opgelegd kan worden via een visionaire leider. Visie voor Gods missie groeit onder het volk van God in een zorgvuldig proces van 'verblijven in het Woord' (*dwelling in the Word*) en 'verblijven in de wereld' (*dwelling in the world*). Het gaat hier om een diepgaande cultuurverandering, niet om cosmetische wijzigingen.¹⁷¹

LEF wil de lijn van Roxburgh volgen, maar ze volgen ook de lijn van Stoppels. Ze verwachten enerzijds niet dat er een beweging op gang komt door te werken met de juiste visie en de juiste plannen, maar dat het vooral iets is wat organisch moet groeien. Anderzijds geeft LEF wel een kader omdat ze ervan overtuigd zijn dat, wil je een cultuurverandering op gang brengen, er wel wat structuur nodig is.

5.5.2 Zorg voor intergeneratief jeugdwerk

In de *Learning Community* gebruikt LEF het organische beeld van de vier seizoenen als een manier waarop de beweging kan ontstaan en groeien. Dit beeld sluit aan bij wat in *Levend lichaam* (2007) een levenscyclus wordt genoemd. Het boek legt de spanningsvelden bloot waar men in verschillende fasen van de levenscyclus voor staat. Hierbij is verandering een kenmerkende eigenschap van de geloofsgemeenschappen.¹⁷² Ook LEF wil een verandering op gang brengen. Binnen LEF wordt er alleen geen rekening gehouden met de levensfase waarin geloofsgemeenschappen zich bevinden. Daarnaast beperkt LEF zich tot het jeugdwerk. Juist dit kan ervoor zorgen dat het jeugdwerk functioneert als een eiland in de kerk. Jeugdwerkactiviteiten staan zomaar los van de geloofsgemeenschap als geheel en fungeert dan als toevluchtsoord voor de jongere generatie. In de interviews kwam dit ook naar voren. Wat daarbij ook werd genoemd is dat, als er in het jeugdwerk voor een integrale benadering wordt gekozen waarin generaties aan elkaar worden verbonden, dit mogelijk voorkomen kan worden. Deze benadering wordt ook wel 'intergeneratief jeugdwerk' genoemd. Jeugdwerk waarin de generaties binnen de geloofsgemeenschap met elkaar verbonden worden en waarin met en van elkaar geleerd wordt.

Het onderzoek *Growing Young* (2016) laat dit ook zien. *Growing Young* is een Amerikaans onderzoek naar wat kenmerkend is voor geloofsgemeenschappen met actief betrokken jongeren tussen de 15 en 29 jaar. Essentieel zijn volgens de onderzoekers van *Growing Young* zes kenmerken die niet los van elkaar kunnen worden gezien. Een van de kenmerken is dat de kerk moet werken aan een warme gemeenschap. Een cultuur waarin men op elkaar betrokken is, waar jongeren zich gezien weten en contact hebben met andere generaties.

Een ander kenmerk is dat de kerk relevant moet zijn voor anderen. Jongeren vinden openheid naar anderen en naar de cultuur waarin we leven, belangrijk. Zij zien graag een gemeenschap waarin ruimte is voor de dialoog. Iedereen moet welkom zijn en de kerkelijke gemeenschap zou een weerspiegeling moeten zijn van de samenleving in de lokale context. Geloof is voor jongeren niet iets abstracts waarin alles is vastgelegd. Ze willen ontdekken wie ze zijn, waar ze bij willen horen, waar hun hart ligt en hoe ze dit het beste kunnen vormgeven in het dagelijks leven. Gezamenlijke missionaire en diaconale activiteiten (zowel dichtbij als ver weg) dragen daar nadrukkelijk aan bij. Wat *Growing Young* voor mij inzichtelijk maakt is dat persoonlijke relaties waarin jongeren zich gezien weten cruciaal zijn. Maar ook dat ze verantwoordelijkheid willen en kunnen dragen als ze op basis van hun gaven worden ingezet. Jeugdwerk kan niet los staan van de gemeente. Een deel van de jongeren wil daarbij uitgedaagd en begeleid worden om dingen op te pakken die bijdragen aan de gemeenschap zelf. En juist actieve jongeren kunnen voor een sneeuwbal effect zorgen doordat ze elkaar activeren.

Voor de integrale benadering waarin generaties aan elkaar worden verbonden is niet expliciet aandacht in de *Learning Community*. Het zou goed zijn als hier meer aandacht voor komt. Wel sluit

¹⁷⁰ Roxburgh, *Missional Map-making*, 16.

¹⁷¹ Paas, *Vreemdelingen en Priesters*, 222.

¹⁷² De Roest en Stoppels, *Levend Lichaam*, 17.

het aspect van jongeren toelaten in je leven hierbij aan. Jongeren kunnen leren van jeugdleiders doordat ze hun leven met hen delen. Thuis, op straat, in de kerk, tijdens ontspannende activiteiten of typische geloofspraktijken. Maar zoals eerder aangegeven blijkt dit in de praktijk lastig te zijn. Zeker in kerken waar jongeren nauwelijks nog onderdeel uit maken van de geloofsgemeenschap. Dit onderzoek laat zien dat het moeizaam is om vanuit het jeugdwerk een beweging op gang te brengen richting de gemeente en het lijkt dat het ook niet reëel is om te denken dat jeugdleiders een beweging op gang kunnen brengen.

De visie "discipelen die discipelen maken" staat voor de meeste deelnemers na de *Learning Community* op hun netvlies. Jongeren worden uitgedaagd en ingeschakeld om actief te zijn in het kerkelijk jeugdwerk. Maar de beweging houdt daar op.

5.6 Samenvatting

In dit hoofdstuk zijn vanuit de recente literatuur de doelstellingen van de *Learning Community* geëvalueerd. De vier kernwoorden waaraan *LEF* zijn doelstellingen ophangt discipelschap, leiderschap, missie en beweging zijn daarbij als uitgangspunt genomen. In deze paragraaf volgt een samenvatting om een antwoord te geven op de vierde deelvraag: hoe kunnen de doelstellingen van de *Learning Community* vanuit recente literatuur geëvalueerd worden? Samengevat per thema zijn de volgende conclusies te trekken:

5.6.1 Discipelschap

LEF volgt de ontwikkelingen in het jeugdwerk waarin er steeds meer afscheid wordt genomen van vaste programma's en waarbij jeugdleiders zich in hun leven verbinden aan jongeren. Het gaat daarbij niet om het organiseren van allerlei activiteiten, maar om de relatie waarin discipelschap kan groeien. De insteek is de geloofsgroei van de jeugdleiders die persoonlijk, maar vooral ook in het team van jeugdleiders kan groeien. Het is daarbij vaak niet realistisch om een langdurig commitment van jeugdleiders te verwachten. Er is verschil in toewijding, wat niet wil zeggen dat er een verschil is tussen gewone gelovigen en discipelen.

Door de geloofsgroei van jeugdleiders en de langdurige relatie die hij of zij met jongeren heeft worden jongeren gevormd. Daarbij is discipelen maken allereerst niet iets wat de jeugdleader zelf doet. Het initiatief ligt bij Jezus, maar jeugdleiders kunnen door de Geest wel getuigen zijn.

5.6.2 Leiderschap

LEF wil dat jeugdleiders fungeren als identificatiefiguur voor jongeren. Jongeren leren doordat ze jeugdleiders kunnen imiteren. Jeugdleiders moeten niet zelf meer doen, maar jongeren activeren door in hen te investeren. *LEF* sluit aan bij het meester-gezel-leerlingmodel waarin de relatie tussen jeugdleader en jongeren essentieel is. *LEF* moedigt de jeugdleiders aan om gericht jongeren uit te kiezen in wie een duidelijke potentie voor leiderschap aanwezig is. Het gevaar is wel dat de relatie als een middel wordt gebruikt om een doel te halen. Juist ook omdat jeugdleiders vooral uitgedaagd worden om jongeren toe te laten in hun leven en niet om jongeren op te zoeken waar ze zijn. De insteek van het leiderschap van *LEF* is mystiek en gericht op verandering. In de praktijk kan dit leiderschap doelgericht worden doordat jeugdleiders uitgedaagd worden om jongeren op te leiden om als leider actief te zijn in het bestaande jeugdwerk. De continuïteit die *LEF* voor ogen heeft waarin jeugdleiders nieuwe leiders maken is niet reëel, omdat er (te)veel verwacht wordt van jeugdleiders en jongeren.

5.6.3 Missie

LEF wil dat jeugdleiders wederkerige relaties aangaan met jongeren. In die relaties kunnen jeugdleiders jongeren beïnvloeden. De jeugdleader fungeert als mystagoog en de jongeren zijn mysten die worden ingewijd in persoonlijk geloof en in de geloofsgemeenschap. Proclamatie (evangelisatie) heeft daarbij voor *LEF* geen prioriteit. *LEF* wil jeugdleiders – en door hen heen jongeren – vooral stimuleren om een 'missionaire levensstijl' te ontwikkelen. Dit sluit aan bij jongeren die willen getuigen van hun geloof in hun directe omgeving buiten georganiseerde activiteiten om. In de praktijk blijkt dit nauwelijks te gebeuren. De jeugdgroep fungeert niet als een

missiegroep maar als een plek waar jongeren kunnen groeien in discipelschap. Het jeugdwerk is zelf missionair terrein. Voor jongeren zal een missionaire levensstijl vanwege de levensfase waar ze in zitten een stap te ver zijn, al kunnen missionaire activiteiten waarbij jongeren verantwoordelijkheid dragen geloofsgroei wel stimuleren.

5.6.4 Beweging

LEF hoopt dat door de *Learning Community* de gemeente groeit in discipelschap, leiderschap en missie. Dit vraagt niet om een cosmetische verandering, maar om fundamentele verandering. LEF wil geen succesvol model doorgeven, maar verwacht dat het organisch zal groeien met de juiste visie en plannen. Dit onderzoek laat zien dat het moeizaam is om vanuit het jeugdwerk een beweging op gang te brengen richting de gemeente. Het lijkt ook niet reëel om te denken dat jeugdleiders een beweging op gang kunnen brengen. Juist ook omdat de *Learning Community* zich beperkt tot het jeugdwerk en jeugdwerkactiviteiten vaak los staan van de geloofsgemeenschap als geheel. Mogelijk dat dit voorkomen kan worden als gekozen wordt voor een meer integrale benadering, waarin generaties aan elkaar worden verbonden. Het jeugdwerk mag een centrale plek hebben in de geloofsgemeenschap, waarin intergenerationale praktijken vormgegeven worden.

6. Conclusies en aanbevelingen

6.1 Introductie

Aan het begin van dit onderzoek werd geconstateerd dat jongeren zelden of nooit in de kerk komen en dat ze opgroeien zonder in aanraking te komen met de kerk en haar boodschap. De indruk bestaat dat het jeugdwerk in de kerk er vooral op gericht is om de eigen jongeren vast te houden en er weinig aandacht en interesse lijkt voor jongeren buiten de kerk. *LEF* wil met het traject van de *Learning Community* lokaal het jeugdwerk transformeren zodat er gewerkt wordt aan een cultuur van discipelschap en missionair-zijn waarin jeugdleiders vooropgaan. Dit vanuit de droom dat jongeren vanuit hun relatie met God ontdekken hoe zij christen kunnen zijn in hun leefomgeving. Daarbij had ik de volgende vragen: Lukt het *LEF* met het traject van de *Learning Community* daadwerkelijk het jeugdwerk zo te transformeren zodat het jeugdwerk niet enkel intern gericht is en jeugdleiders discipelen maken, die op hun beurt weer discipelen maken? Zijn jeugdleiders in staat om jongeren in die richting te sturen? Lukt het om missiegroepen te vormen onder jongeren? Deze vragen vormden de onderzoeksvraag: 'In welke mate worden de doelstellingen die *LEF* beoogt met het traject van de *Learning Community* behaald en hoe kunnen deze doelstellingen vanuit recente literatuur geëvalueerd worden?' Hieronder volgt de overkoepelende conclusie van het onderzoek met daarbij enkele aanbevelingen.

6.2 Conclusie

De conclusie wordt opgedeeld in de vier thema's waaraan de doelstellingen zijn ontleend: discipelschap, leiderschap, missie en beweging.

6.2.1 Jeugdleiders creëren jeugdwerkdiscipelen

LEF heeft als doel dat jeugdleiders groeien in drie relaties: boven, binnen en buiten. Deze drie relaties zouden in balans moeten zijn, zodat jeugdleiders kunnen groeien in discipelschap en om een cultuur van discipelschap te creëren in de gemeente, waarbij de focus ligt op jeugdleiders die hun leven delen met jongeren. Discipelschap is voor *LEF* dan ook de kern waarom het gaat. Het christelijk geloof gaat over discipelschap en een gelovige zou een discipel moeten zijn. Met de aandacht voor discipelschap volgt *LEF* de ontwikkelingen in het jeugdwerk waarin er steeds meer afscheid wordt genomen van vaste programma's en jeugdleiders zich in hun leven verbinden aan jongeren.

LEF bouwt aan een cultuur van discipelschap door jeugdleiders te laten groeien in hun persoonlijk geloof. Daarbij stimuleren ze jeugdleiders om geloofsgroei te bevorderen bij andere jeugdleiders en bij jongeren. Hierbij maken ze gebruik van pedagogische principes die door *3DM* zijn ontwikkeld, al volgen ze die niet volledig. Het ideaalbeeld van Breen rondom discipelschap wordt bij *LEF* afgezwakt. *LEF* zoekt naar balans tussen het idealisme van Breen en de realiteit waarin jeugdleiders en jongeren vandaag leven. Bij *LEF* is er ruimte voor verschillende mate van betrokkenheid en draait het niet zozeer om productiviteit. Tegelijkertijd wordt die ruimte niet door alle deelnemers zo ervaren.

De *Learning Community* leidt dan ook tot teleurstellingen wanneer deelnemers het gevoel hebben dat de pedagogische principes min of meer garant staan voor succes en dit in de praktijk tegenvalt. Verder blijkt het niet realistisch om een langdurig commitment van jeugdleiders en jongeren te verwachten. Een groot deel van deelnemers aan de *Learning Community* is niet meer actief betrokken bij het jeugdwerk. Er is verloop onder jeugdleiders. Voor jongeren speelt daarbij een belangrijke rol dat ze in een leeftijdsfase zitten waarin ze een ontwikkeling doormaken en dat hun sociale leven verandert.

Tegelijkertijd zijn de deelnemers na de *Learning Community* gegroeid in discipelschap. Ze zijn erop gericht om jeugdwerkactiviteiten op te zetten waarin de relatie met jongeren van de eigen gemeente centraal staat. De doelstellingen worden op de niveaus jeugdleider, team en jeugdwerk gehaald, met als kanttekening daarbij dat er bijna alleen groei plaatsvindt in de relaties boven en binnen. De

jeugdleiders zijn erop gericht om jeugdwerkactiviteiten op te zetten waarin de relatie met jongeren van de eigen gemeente centraal staat. Anders gezegd: Jeugdleiders creëren jeugdwerkdiscipelen. Jongeren worden geestelijk gevormd en opgeleid om ingezet te worden binnen het jeugdwerk van de kerk in plaats van dat ze gericht zijn op Gods brede missie. Jeugdleiders worden gedurende de *Learning Community* opgeleid en gevormd om als discipel de kerk te bouwen en te dienen.

6.2.2 Leiderschap is gericht op jeugdwerkactiviteiten

LEF gaat ervanuit dat als er gebouwd wordt aan een cultuur van discipelschap, dit automatisch betekent dat jeugdleiders ook voor opvolgers zorgen. Een essentieel onderdeel van de discipelschapscultuur is voor LEF reproductie, om te voorkomen dat wat is opgebouwd weer verdwijnt. Intentioneel en strategisch wil LEF dat jeugdleiders investeren in nieuwe leiders. LEF verwacht dat jeugdleiders potentiële jongeren meenemen in een proces om hen te laten groeien in verantwoordelijkheid.

Jeugdleiders worden tijdens de *Learning Community* bewust gemaakt van hun rol als identificatiefiguur en ze moeten investeren in nieuwe (junior) leiders. Ook hierbij maken ze gebruik van pedagogische principes die door 3DM zijn ontwikkeld, al maken ze geen gebruik van alle principes.

Het gericht zijn op reproductie kan ervoor zorgen dat de relatie gezien wordt als een middel en dat kwantiteit (reproductie) verward wordt met kwaliteit (groei in discipelschap). De insteek van het leiderschap van LEF is mystiek en gericht op verandering, maar deelnemers van de *Learning Community* zijn erop gericht om jongeren als leider actief te krijgen in het (bestaande) jeugdwerk. De doelstellingen worden alleen op het niveau van de jeugdleider zelf gehaald. Jeugdleiders weten dat ze (junior) leiders mee moeten nemen in een leiderschapsproces waarin ze steeds meer verantwoordelijkheid krijgen. Jongeren worden geworven, nemen verantwoordelijkheid op zich en worden ingeschakeld om actief te zijn in het kerkelijk jeugdwerk. Tegelijkertijd blijkt de continuïteit die LEF voor ogen heeft waarin jeugdleiders nieuwe leiders maken niet reëel. Er wordt te veel verwacht van jeugdleiders en jongeren. Naast dat wat bij discipelschap al is aangegeven speelt rondom leiderschap ook mee dat er veel jeugdleiders nodig zijn om het ideaal 'leven delen' en 'leren in presentie van de ander' vorm te geven. Het is niet realistisch om dit te verwachten.

De pedagogische principes blijken daarbij niet altijd realistisch uitvoerbaar. De waarde van het leiderschapsvierkant wordt herkend, maar het is te maakbaar als het gericht is op het vervullen van taken in het jeugdwerk. Ook de huddel blijkt geen vast onderdeel te zijn van het vermenigvuldigen van leiders. De pedagogische principes die de deelnemers hebben geleerd, worden zoveel mogelijk gebruikt om andere jeugdleiders te trainen. Deelnemers zijn en blijven vooral gericht op jeugdwerkactiviteiten.

6.2.3 Het jeugdwerk is missionair terrein

LEF heeft geen duidelijke visie over missie. Tegelijkertijd wil LEF missie, als ongedefinieerd begrip, niet loslaten. LEF wil deelnemers van de *Learning Community* uitdagen om na te denken hoe ze in hun eigen leven (en daardoor ook in het alledaagse leven van de jongeren) missie een plek kunnen geven. LEF beoogt dat jongeren zelf verantwoordelijk gemaakt worden voor de verspreiding van het evangelie onder hun generatiegenoten. De jeugdgroep zou daarbij een aantrekkelijke missiegroep kunnen zijn, maar het starten van missiegroepen staat in het traject van de *Learning Community* niet meer centraal. Missionaire jeugdgroepen worden niet gevormd. LEF laat deelnemers oefenen om met de ogen van Jezus naar hun omgeving te kijken waarmee ze hopen dat de jeugdleiders, vanuit bewogenheid voor (jonge)mensen, zich door God laten gebruiken bij zijn missie. Daarbij maakt LEF tijdens de *Learning Community* gebruik van twee pedagogische principes van 3DM. LEF laat deelnemers ontdekken in welke mate jongeren betrokken zijn bij het kerkelijk jeugdwerk en laat deelnemers zien dat er verschillende activiteiten moeten plaatsvinden in verschillende groepsgroottes. LEF beoogt daarbij dat jeugdleiders wederkerige relaties aangaan met jongeren. In die relatie kunnen jeugdleiders jongeren beïnvloeden. De meeste jeugdleiders zijn (na de *Learning Community*) zich ervan bewust, dat ze in hun leven missionair mogen zijn. Ook zijn ze zich ervan bewust dat ze voorop mogen gaan in het aansporen van jongeren om in vriendschappen te spreken over het leven met God. De doelstellingen worden op het niveau van de jeugdleider gehaald, maar

missie in het jeugdwerk is een nevenactiviteit. Deelnemers doen vooral mee om het bestaande jeugdwerk te vernieuwen. Deelnemers richten zich op de bestaande of te vormen jeugdgroepen binnen het jeugdwerk van de kerk. Activiteiten zijn er op gericht om relaties met jongeren van de gemeente te onderhouden. Jeugdleiders worden niet gestimuleerd om jongeren buiten de gemeente op te zoeken, daar waar ze zijn.

Het jeugdwerk kan zelf omschreven worden als missionair terrein waarbij de jeugdgroep gezien kan worden als een plek waarin jongeren kunnen groeien in discipelschap. Proclamatie (evangelisatie) krijgt geen plek in de *Learning Community*. Ook wordt er niet gekeken in welke mate jongeren missionair/diaconaal betrokken zijn. De focus van de *Learning Community* ligt bij het ontwikkelen en stimuleren van een 'missionaire levensstijl' voor de deelnemers. De insteek van de deelnemers is veelal anders dan wat *LEF* voor ogen heeft. Zeker wanneer dit bekeken wordt vanuit missionair perspectief. Deelnemers doen vooral mee aan de *Learning Community* vanwege de wens naar vernieuwing in het jeugdwerk.

Voor jongeren zal een missionaire levensstijl meestal een stap te ver zijn. Ze zitten in een levensfase waarin ze een ontwikkeling doormaken en hun sociale leven verandert (studie, relatievorming, verhuizing). Daarbij zijn ze vaak ook nog zoekend en lopen ze rond met allerlei vragen en (geloofs)twijfels.

Het is wel zo dat missionaire/diaconale activiteiten waarbij jongeren verantwoordelijkheid dragen geloofsgroei kunnen stimuleren.

6.2.4 De beweging beperkt zich tot het jeugdwerk

LEF beoogt dat de deelnemers zorgdragen voor dat wat is opgebouwd tijdens de *Learning Community*. Ze gaan ervanuit dat er in het jeugdwerk een beweging kan ontstaan, die groeit en de gehele gemeente kan beïnvloeden en veranderen.

LEF heeft als doel dat er een beweging ontstaat waarin jongeren groeien in discipelschap, leiderschap en missie en hoopt dat ook de gemeente groeit in discipelschap, leiderschap en missie. Deelnemers worden gestimuleerd om een beweging op gang te brengen.

LEF wil de deelnemende jeugdleiders dan ook helpen om een brug te slaan naar de thuisgebleven niet-deelnemende jeugdleiders en betrokken kerkleiders. Daarnaast beoogt *LEF* dat jeugdleiders actief op zoek zijn naar manieren om anderen erbij te betrekken, zodat ze zichzelf overbodig maken in het aansturen en coördineren van het jeugdwerk. De jeugdleiders krijgen dan meer ruimte om hun leven te kunnen delen met jongeren. Het *LEF*-team zou daarbij kunnen functioneren als een veilige thuisbasis. *LEF* verwacht dat de beweging binnen de gemeente organisch zal groeien met de juiste visie en met de juiste plannen.

Op het niveau van de jeugdleader, team en jeugdwerk lukt het redelijk om wat is opgebouwd vast te houden. Tegelijk lukt het niet om een beweging op gang te brengen richting de gemeente. Het traject van de *Learning Community* beperkt zich tot het jeugdwerk. Het jeugdwerk binnen veel gemeenten wordt niet integraal vormgegeven in het totale gemeentewerk, maar fungeert meer als eiland binnen de gemeenschap. Het blijkt moeizaam om vanuit het jeugdwerk een beweging op gang te brengen richting de gemeente. Het lijkt ook niet reëel om te denken dat jeugdleiders een beweging op gang kunnen brengen. Kerken zien de *Learning Community* vaak als een middel om het jeugdwerk op een andere manier vorm te geven en deelnemers geven aan dat als je het traject niet zelf doorloopt, je enkel losse elementen kunt doorgeven.

Juist ook omdat de *Learning Community* zich beperkt tot het jeugdwerk en jeugdwerkactiviteiten, staan deze zomaar los van de geloofsgemeenschap als geheel. Het jeugdwerk kan dan fungeren als toevluchtsoord voor de jongere generatie.

Het pedagogische principe van de huddel zou volgens *LEF* een manier kunnen zijn om de beweging op gang te brengen doordat na verloop van tijd de deelnemers allemaal een eigen huddel opzetten. De huddel wordt echter vooral gebruikt voor persoonlijke ontwikkeling waarin de deelnemers groeien in discipelschap maar reproductie van de huddel vindt niet plaats. De beweging van leiderschap en missie wordt hier niet zichtbaar.

De meeste deelnemers proberen zelf en inspireren anderen om discipelschap door te geven zoals *LEF* dat ziet. De visie "discipelen die discipelen maken" staat voor de meeste deelnemers na de *Learning Community* op hun netvlies. Tegelijkertijd lukt het niet om een beweging op gang te brengen

richting de gemeente en de meeste deelnemers vinden dat het niet reëel is om te denken dat zij een beweging op gang kunnen brengen.

6.3 Aanbevelingen

Met het traject van de *Learning Community* lukt het *LEF* niet om het jeugdwerk zo te transformeren dat het meer extern gericht is. De deelnemers groeien in discipelschap en daarin zijn ze een voorbeeld voor jongeren, maar daarbij zijn ze er vooral op gericht om het bestaande jeugdwerk in de gemeente te vernieuwen. Ze creëren jeugdwerkdiscipelen. Jongeren worden geestelijk gevormd en opgeleid om ingezet te worden binnen het jeugdwerk van de kerk in plaats van dat ze gericht zijn op Gods brede missie. Daarvoor zoeken ze gericht naar jongeren die als leider geactiveerd kunnen worden zodat ze hun kwaliteiten kunnen ontwikkelen tijdens jeugdwerkactiviteiten. Missie wordt daarbij gezien als nevenactiviteit en het jeugdwerk zelf kan omschreven worden als missionair terrein waarbij de jeugdgroep een plek is waar jongeren kunnen groeien in discipelschap. Deelnemers proberen zelf en inspireren andere jeugdleiders en jongeren, om discipelschap door te geven. De visie "discipelen die discipelen maken" staat voor de meeste deelnemers na de *Learning Community* op hun netvlies. Tegelijkertijd lukt het niet om een beweging op gang te brengen richting de gemeente. Hetzelfde geldt voor jongeren buiten de gemeente.

6.3.1 Bespreek als team wat je mee wilt geven aan de deelnemers

Tijdens het onderzoek ontstonden er voor mij vragen wat men nu eigenlijk bij het derde en vierde trainingsevent aan de jeugdleiders wilde meegeven. Vragen die onder andere naar boven kwamen zijn: (1) Wat is de kern waar men bij *LEF* in gelooft?, (2) Wat bedoelt *LEF* precies met missie?, (3) Met welk resultaat met betrekking tot missie is men bij *LEF* tevreden?, (4) Waarin onderscheidt *LEF* zich van andere organisaties? en (5) Wat helpt de jeugdleiders wel of niet?

Het is waardevol als de medewerkers van *LEF* over deze vragen met elkaar doorspreken en daarin keuzes maken. Wat het vierde event daarbij duidelijk maakt is dat beweging niet beperkt kan worden tot het laatste event. Vanaf de start moet er aandacht zijn voor het meenemen van de gemeente in het traject wat de deelnemers doorlopen. Na elk event zouden dan ook op de een of andere manier ervaringen met de gemeente moeten worden gedeeld. Aanbeveling:

- Spreek door over de genoemde vragen;
- Deel na ieder event ervaringen met de gemeente.

6.3.2 Benadruk de pedagogische principes als hulpmiddelen

Voor veel kerken is het jeugdwerk belangrijk, er wordt veel tijd en energie in gestoken. Als het jeugdwerk goed loopt en jongeren actief betrokken zijn, dan gaat daar aantrekkingskracht van uit. Kerken waar het jeugdwerk niet goed loopt, worden vaak gezien als onaantrekkelijk. Het jeugdwerk kan dan ook gezien worden als 'redder' van de kerk. We redden het echter niet door methoden of het verbeteren van programma's en ook niet door aantrekkelijke activiteiten voor jongeren. Relationeel jeugdwerk gaat over je leven delen en aanwezig zijn. Dat gaat verder dan jeugdwerk waarbij we binnen jeugdactiviteiten bezig zijn met het opbouwen van connecties. Relationeel jeugdwerk is moeilijk te combineren met doelstellingen of programma's. Bedenk als *LEF* hoe je om wilt gaan met deelnemers waarbij de pedagogische principes niet doen wat ze beogen. De principes zijn niet altijd realistisch uitvoerbaar, omdat dit te veel maakbaarheid en stuurbaarheid suggereert. Aanbeveling:

- Benadruk dat pedagogische principes, programma's en activiteiten hulpmiddelen zijn;
- Bedenk hoe je omgaat met deelnemers waarbij de principes niet doen wat ze beogen.

6.3.3 Geef mee dat de kern van jeugdwerk is dat we samen Christus ontmoeten

Binnen de *Learning Community* lijkt weinig ruimte voor falen en gebrokenheid. Dit kan voor deelnemers ingewikkeld zijn. Rust deelnemers toe om als christen de zwakheid en dwaasheid van het christenleven te aanvaarden.

Het geloof van jongeren, maar ook het geloof jeugdleiders, is niet vitaal, levendig of robuust. Het is altijd gebroken. We moeten erkennen dat we Jezus als redder nodig hebben. De kern van geloven is dat we, in alle aanvechting en twijfel, in verbondenheid en eenheid met Jezus Christus mogen leven. Die eenheid kunnen we ervaren als we de gebrokenheid die we meemaken omarmen en onze onvervulde verlangens, interpreteren (zien, voelen en uitleggen) vanuit kruis en opstanding. We mogen Christus ontmoeten als onze dienaar in al onze doodservaringen. Geloven is altijd persoonlijk, maar nooit alleen op onszelf gericht. De Geest wil ons leven transformeren zodat we anderen dienen in hun doodservaringen. Daarom is het belangrijk dat in het jeugdwerk deze verhalen met elkaar worden gedeeld. De kern van relationeel jeugdwerk is dat we onze levens met elkaar delen en Christus ontmoeten. We kunnen iets van Jezus' aanwezigheid ervaren door naar elkaars doodservaringen te luisteren. Aanbeveling:

- Rust deelnemers toe om de zwakheid en dwaasheid van het christenleven te aanvaarden;
- Geef mee dat het delen van gebrokenheid en onvervulde verlangens essentieel kan zijn om Christus te ontmoeten.

6.3.4 Geef ruimte voor getuigenissen en (on)geloof van jongeren

Door de realiteit waarin jongeren leven (studie, relatievorming, verhuizing, twijfels) zal het voor hen vaak een stap te ver zijn om een missionaire levensstijl te hebben. Tegelijkertijd kunnen ze wel veel leren en ontwikkelen. *LEF* kan bij deelnemers benadrukken dat ze niet de expert zijn die alles weten, maar dat ze vooral getuigen zijn. Een expert zegt: ik weet hoe het zit en hoe het moet en ik vertel het jou. Terwijl een getuige uitstraalt: vraag maar naar mijn ervaringen als gelovige en ik geef je een kijkje in mijn hart. Veel goedbedoelde lessen gaan het ene oor in en het andere oor uit. Maar een oprecht getuigenis kunnen jongeren zeker onthouden. Het is belangrijk dat *LEF* doorgeeft dat we niet van jongeren moeten verwachten dat ze geloven of dat ze hetzelfde geloven als wij. Jongeren hebben het nodig om zich even te mogen afzetten. Dus benadruk dat deelnemers kunnen getuigen van hun eigen geloof in plaats van dat ze om geloof vragen bij jongeren. Mijn ervaring is dat jongeren het irritant kunnen vinden als iedereen er in de kerk maar vanuit gaat dat ze geloven. Ze vinden dat iets wat ze zelf moeten kunnen beslissen. Aanbeveling:

- Benadruk getuigenissen van deelnemers;
- Geef ruimte voor het (on)geloof van jongeren.

6.3.5 Accentueer dat de Geest waait waarheen hij wil

De zinsnede "discipelen die discipelen maken" kunnen we het DNA van *LEF Navigators* noemen. De zinsnede kan veronderstellen dat de (apostolische) gaven van enkelingen reproduceerbaar zijn voor alle christenen. De zinsnede blijft deelnemers bij, maar de ervaring is dat het in praktijk vaak niet werkt. Iedereen kan gaven ontvangen, maar ik denk niet dat iedereen dezelfde gaven krijgt. Niet iedereen ontvangt gaven die nodig zijn voor een snelgroeiende beweging van discipelen. In Gods koninkrijk zijn ook andere mensen met andere gaven nodig.

Daarbij denk ik niet dat de Geest zich laat vangen in een 'programma'. De Geest gaat ook over de synergie tussen God en mens. Daarbij moet de beperkte stuurbaarheid van verandering en reproduceerbaarheid overwogen worden. Of het hart van jongeren, jeugdleiders, maar ook onszelf ontvankelijk is voor de Geest, daarin hebben wij niet de regie. De Geest kunnen we vergelijken met de wind. De wind waait waarheen hij wil; je kan zijn geluid horen, maar je weet niet waar hij vandaan komt en waar hij heen gaat.¹⁷³ Het risico dat *LEF* loopt is dat door een strategische en programmatische aanpak het werk van de Geest niet serieus wordt genomen. Verondersteld zou kunnen worden dat jongeren tot geloof zouden moeten komen en dat ze automatisch discipel worden. Gevaar is dan dat de relatie tussen jeugdleider en jongeren verbroken wordt als jongeren niet tot geloof komen. De zinsnede "discipelen die discipelen maken" is dan instrumenteel.

Een aspect dat hierbij ook meespeelt is dat we op voorhand niet weten welke gaven deelnemers van de Learning Community hebben. Door de nadruk te leggen op "discipelen die discipelen maken" komen deelnemers met andere gaven mogelijk niet tot hun recht. Aanbeveling:

¹⁷³ Parafraze van Johannes 3:8.

- Geef mee dat niet iedereen dezelfde gaven krijgt;
- Wees alert op het risico dat het werk van de Geest niet serieus wordt genomen.

6.3.6 Breng verschillende stemmen binnen de *Learning Community* in kaart

LEF lijkt op zoek naar een balans tussen het idealisme van de pedagogische principes van Breen en de realiteit waarin jeugdleiders en jongeren leven. Het lijkt mij waardevol als in kaart wordt gebracht hoe men binnen *LEF* de pedagogische principes van Breen beleeft. Om hier zicht op te krijgen kan gebruik gemaakt worden van de vier theologische stemmen van Cameron. Cameron onderscheidt vier theologische stemmen die binnen een gemeenschap klinken: De normatieve, formele, aangehangen en operante theologie.¹⁷⁴ Deze vier stemmen zijn te onderscheiden, maar niet van elkaar te scheiden. Ze beïnvloeden elkaar over en weer. Het zou waardevol zijn als onderzocht wordt waar de overeenkomsten en verschillen liggen en waar de spanningen zijn. Aanbeveling:

- Zoek naar een balans tussen idealisme en de realiteit van jeugdleiders en jongeren;
- Breng de verschillende stemmen binnen de *Learning Community* in kaart.

6.3.7 Laat gemeente benadering jeugdwerk kiezen en benadruk persoonlijke missie

Wat hieraan raakt is de benadering van het jeugdwerk. *LEF* beoogt met de *Learning Community* een benadering van het jeugdwerk die strategisch missionair is. Het lijkt er echter op dat de benadering wordt aangepast aan de kerken die deelnemen. Aan de *Learning Community* doen groepen uit verschillende denominaties mee en willen deelnemers vooral het bestaande jeugdwerk in de gemeente vernieuwen. De insteek van de deelnemers is daarmee anders dan de doelstellingen die *LEF* voor ogen heeft. Zeker wanneer dit bekeken wordt vanuit missionair perspectief. Het zou goed zijn om deelnemers te laten nadenken over welke benadering van het jeugdwerk het meest passend is voor de gemeente waar ze toebehoren. Daarbij zou tijdens de *Learning Community* meer benadrukt kunnen worden dat elke deelnemer als discipel een missie heeft. Mogelijk kan hij of zij jongeren daarin laten participeren. Tijdens de *Learning Community* kan *LEF* deelnemers hier bij stil zetten en ze daarop laten reflecteren. Aanbeveling:

- Laat deelnemers welke benadering van het jeugdwerk het meest passend is voor de gemeente waar ze toebehoren;
- Benadruk tijdens de *Learning Community* dat iedereen een missie heeft.

6.3.8 Voer lokaal verdiepend veldonderzoek uit

Dit onderzoek heeft zich primair gericht op de *Learning Community* en de deelnemers daarvan. Een verdiepend veldonderzoek, waarin ook lokaal gekeken wordt hoe de doelstellingen van *LEF* worden uitgewerkt biedt de kans om de onderzoeksresultaten uit het huidige onderzoek te verfijnen, verstevigen en aan te vullen. Aanbeveling:

- Voer lokaal verdiepend veldonderzoek uit.

6.3.9 Evalueer de *Learning Community* bij deelnemers van missionaire organisaties

De *Learning Community* wordt niet alleen aangeboden aan deelnemers uit kerken. Ook deelnemers uit missionaire organisaties hebben het traject doorlopen. Dit onderzoek is beperkt tot deelnemers uit kerken. Verbreding van het onderzoek kan worden gerealiseerd door ook deelnemers uit andere organisaties te betrekken om zodoende de breedte van de doelstellingen van *LEF* te evalueren. Mogelijk sluit het traject van de *Learning Community* beter aan bij missionaire organisaties dan bij deelnemers uit kerken. Aanbeveling:

- Evalueer de *Learning Community* bij deelnemers van missionaire organisaties.

6.3.10 Kijk naar een ander model voor elk trainingsweekend

LEF gaat ervan uit dat je optimaal kan leren door samen waardierend te onderzoeken. *LEF* beoogt elk trainingsweekend volgens de veranderingsfilosofie *Appreciative Inquiry* vorm te geven. Zoals aangegeven in dit onderzoek is het idee bij *Appreciative Inquiry* om niet te kijken naar problemen en

¹⁷⁴ Cameron, H., (e.a.), *Talking about God in Practice*, 51-56.

deze veranderingsfilosofie is niet normatief. *LEF* bevraagt jeugdleiders echter wel op zorgen en zwaktes in het jeugdwerk en *LEF* is inhoudelijk normatief daar waar het gaat om discipelschap en leiderschap. Mijn aanbeveling is dan ook om te kijken naar een ander model. Mogelijk is dan het praktisch-theologisch model van Osmer voor de *Learning Community* passender. Het model van Osmer is normatief en de focus van dit model ligt sterk op de leiders en dat is waar *LEF* in de *Learning Community* ook op focust. Aanbeveling:

- Kijk naar een ander model (veranderingsfilosofie) voor elk trainingsweekend.

6.3.11 Geef meer aandacht aan Gods Geest

Tot slot: de meeste kerken haken niet aan bij de doelstellingen van *LEF*. Zeker daar waar het gaat over een beweging van missie. Aanhaken doen kerken vooral vanwege de wens naar vernieuwing in het jeugdwerk en ik vermoed daarbij ook vanwege de wens naar echtheid en een groeiende gevoelscomponent in de geloofsbeleving. Ik denk dan ook dat het goed is als *LEF* tijdens de *Learning Community* nog meer aandacht geeft aan Gods geest die we nodig hebben om groeiend betrokken te raken op de wereld buiten de kerkmuren. Ook dat het daarbij niet gaat om productiviteit, of mensen (jongeren) tot geloof brengen, maar dat we Gods daden mogen verkondigen in de wereld. Los van het feit of er nu iemand tot geloof komt. Het zou goed zijn als hierin een balans gecreëerd wordt tussen idealisme (dat kan leiden tot teleurstellingen) en realisme (dat kan leiden tot passiviteit). Aanbeveling:

- Geef meer aandacht aan Gods Geest.

Literatuur

Boeken

- Abraham, W.J., *The Logic of evangelism* (Michigan Grand Rapids: Eerdmans Publishing Company, 1989)
- Braun, D., & Kramer, J., *De Corporate Tribe: Organisatielessen uit de antropologie* (Alphen aan den Rijn: Vakmedianet Management B.V., 2015)
- Boer, D. den, *Missionair jongerenwerk in de 21ste eeuw: Handreikingen voor visievorming* (diss. Kampen: Theologische Universiteit, 2015)
- Breen, M., e.a., *Huddelgids voor leiders, Een route voor het eerste jaar* (Assen: 3DM/Nederland Zoekt, 2014)
- Breen, M., *Missionaire leiders vermenigvuldigen* (Assen: 3DM/Nederland Zoekt, 2014)
- Breen, M., *Een cultuur van discipelschap, Bouwen aan een missionaire beweging door discipelschap in de stijl van Jezus* (Assen: 3DM/Nederland Zoekt, 2013)
- Breen, M., *Missiegemeenschappen, De herontdekking van de basis voor vitale geloofsgemeenschappen* (Assen: 3DM/Nederland Zoekt, 2016)
- Buursema, A., en Kruiger, J.P., *Eropuit in clusters* (diss. Kampen: Theologische Universiteit, 2012)
- Brouwer R. (ed.), *Levend lichaam: Geloofsgemeenschappen in Nederland* (Kampen: Kok, 2007)
- Bruin, c., & Koekkoek, M., *Youth Conversion 2012: een onderzoek naar wat belangrijke factoren zijn in hoe niet-christelijke jongeren tot geloof komen* (diss. Ede: Christelijke Hogeschool Ede, 2012)
- Dekker, G., en Stoffels, H.C., *Godsdienst en samenleving: Een introductie in de godsdienstsociologie* (Kampen: Kok, 2001)
- Dijk-Groeneboer, M., *Kerk uit zicht? Jongeren inspireren...!* (Onderzoeksrapport Tilburg: Faculteit Katholieke Theologie 2013)
- Dijkhuizen, L., e.a., *Typisch Evangelisch: Een stroming in perspectief* (Amsterdam: Ark Media, 2017)
- Doorewaard, D., & Verschuren, P., *Het ontwerpen van een onderzoek* (Amsterdam: Boom Lemma, 2015)
- Doorn, J.A.A. van, en Lammers, C.J., *Moderne sociologie*. (Antwerpen/ Utrecht: Het Spectrum, 1984)
- Fields, D., *Your first two years in youth ministry: a personal and practical guide to starting right* (Michigan Grand Rapids: Zondervan 2002)
- Fields, D., *Doelgericht jongerenwerk* (Vaassen: Uitgeverij Medema 2005)
- Hart, J. de, *Geloven binnen en buiten verband* (Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, 2014)
- Karssen, G., *1x1=veel: 35 jaar Navigatorwerk in Nederland* (Amsterdam: Buijten en Schipperheijn, 1983)
- Maffesoli, M., *The time of the tribes: The Decline of Individualism in Mass Societies* (London: Sage, 1996)
- McKoy, B.K., *Youth ministry from the outside in: how relationships and stories shape identity* (Downers Grove: InterVarsity Press, 2013)
- Moynagh, M., *Church for Every Context: An Introduction to the theology and practice* (London: SCM Press, 2012)
- Myers, J.R., *the Search to Belong: Rethinking intimacy and small groups*, (Michigan Grand Rapids: Zondervan 2003)
- Nauta, R., *Paradoxaal leiderschap: Schetsen voor een psychologie van de pastor* (Nijmegen: Valkhof Pres, 2006)
- Oestreicher, M., *Youthministry 3.0: A manifesto of where we've been, where we are, and where we need to go* (Michigan Grand Rapids: Zondervan 2001)

- Paas, D., *De werkers van het laatste uur: De inwijding van nieuwkomers in het christelijk geloof en in de christelijke gemeente* (Zoetermeer: Boekencentrum 2003)
- Paas, S., *Jezus als Heer in een plat land: Op zoek naar een Nederlands Evangelie* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2001)
- Paas, S., *Vreemdelingen en Priesters: Christelijke missie in een postchristelijke omgeving* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2015)
- Powell, k., & Mulder, J., *Growing young: Six Essential Strategies to Help Young People Discover and Love Your Church* (Ada Township, Michigan: Baker Publishing Group, 2016).
- Root, A., *Bonhoeffer as Youth Worker: A Theological Vision For Discipleship And Life Together* (Grand Rapids, Baker Publishing Group, 2017)
- Root, A., *Faith formation in a secular age: Responding to the church's obsession with youthfulness* (Grand Rapids, Baker Publishing Group, 2017)
- Root, A., *Bonhoeffer as Youth Worker: A Theological Vision For Discipleship And Life Together* (Grand Rapids, Baker Publishing Group, 2017)
- Rossi, P.H., *Evaluation: A Systematic Approach* (Thousand Oaks, Californië: Sage Publications Inc, 2003)
- Sonnenberg, P.M., & Visser-Vogel, E., *Geloof en missie in het leven van jongeren: Een onderzoek naar het missionair bewustzijn en handelen van christelijke jongeren* (Amsterdam, Onderzoekscentrum voor Jeugd, Kerk en Cultuur, 2020)
- Senter, M., *Four Views of Youth Ministry and the Church: Inclusive Congregational, Preparatory, Missional, Strategic* (Grand Rapids: Zondervan Publishing House, 2001).
- Stoppels, S., *Oefenruimte. Gemeente en parochie als gemeenschap van leerlingen* (Zoetermeer: Boekencentrum 2013)
- Stoppels, S., *Voor de verandering: Werken aan vernieuwing in gemeente en parochie* (Zoetermeer: Boekencentrum 2009)
- Wit, J. de (ed.), *Psychologie van de adolescentie* (Baarn: HB uitgevers 1995)
- Wijnen, van, H., *Faith in Small Groups of Adolescents, Being Together as a Basic Given* (Delft: Eburon, 2016)

Artikelen

- De Kock, A., Roeland, J., & Vos, P.H. (2011). 'Beyond individualization: Neo-evangelical lessons for religious socialization.' *Journal of Beliefs & Values*, 32(3), 329-342.
- De Kock, A. (2015). 'Schools and religious communities' contributions to the religious formation of Christian youth. *International Journal of Christianity and Education*, 19, 121-134.
- De Kock, A., & Sonnenberg, R. (2012). 'Embodiment: Reflections on religious learning in youth ministry.' *Journal of Youth and Theology*, 11(1/2), 7-22.
- De Kock, A. (2015). 'Being a church through religious learning at the street level.' *Ecclesial Practices*, 2, 217-234.
- De Kock, A. (2015). 'What about learning in practical theological studies? Toward more conceptual clarity.' *SAGE Open*, 5(2), DOI: 10.1177/2158244015592682
- Douma, J. 'Discipelen zijn het geschenk van de kerk aan de samenleving', *GEESTkracht. Bulletin voor Charismatische Theologie*, nummer 75 (voorjaar 2015), blz. 2-10.
- Galonnier j. & de los Rios, D., (2016). 'Teaching and learning to be religious: pedagogies of conversion to Islam and Christianity.' *Sociology of Religion* 2016, 77:1 59-81.

Jaarverslagen

- *Stichting De Navigators*, Jaarverslag 2011
- *Stichting De Navigators*, Jaarverslag 2012
- *Stichting De Navigators*, Jaarverslag 2013
- *Stichting De Navigators*, Jaarverslag 2014
- *Stichting De Navigators*, Jaarverslag 2015
- *Stichting De Navigators*, Jaarverslag 2016

Websites

- <http://weare3DM.com>
- <http://nederlandzoekt.nl/>
- <http://www.navigators.nl/LEF/>
- <https://www.nd.nl/geloof/geloof/767856/helixprijs-voor-jongerenwerk-navigators>
- <http://www.navigators.nl/over-ons/geschiedenis>
- <http://www.navigators.nl/lef/blog/hoe-jezus-discipelen-maakte-deel-1-dream-big>
- <http://www.navigators.nl/lef/blog/de-basis-van-lef-de-missionaire-jeugdgroep>
- <http://www.navigators.nl/lef/blog/bouwstenen-discipelen>
- <http://www.navigators.nl/lef/blog/de-basis-van-lef-de-missionaire-jeugdgroep>
- <http://www.navigators.nl/lef/blog/dream-big>
- <http://www.whitefield.nl/literatuur/artikelen/170-theologie-van-de-evangelische-beweging-k-runia>
- <http://www.navigators.nl/lef/blog/debasis-van-lef-schaap-van-voren-herder-van-achteren>
- <http://www.navigators.nl/lef/blog/bijbel-over-discipelschap>
- <http://www.navigators.nl/lef/blog/heeft-jouw-grote-droom-meer-leiders-nodig-2x-hoe-paulus-dat-deed>
- <https://www.sinus-instituut.de/sinus-loesungen/sinus-jugendmilieus/>
- <https://beam.eo.nl/artikel/2018/02/80-van-de-jongeren-heeft-geloofstwifels>
- <https://www.eh.nl/de-moed-om-volwassen-te-zijn>

Diversen

- *LEF Navigators*, 'hand-out van trainingsevent 3.1' | 13-15 november 2015.
- *LEF Navigators*, 'Draaiboek trainingsevent 3.1 | 13-15 november 2015'.
- *LEF Navigators*, 'Draaiboek trainingsevent 3.2 | 3-5 juni 2016'
- *LEF Navigators*, 'Draaiboek trainingsevent 3.3 | 11-13 november 2016'.
- *LEF Navigators*, Voorbereidingsdocument 'huddle #1 Cultuur van discipelschap'
- *LEF Navigators*, Presentatie tweede event 'LEF Learning Community 2015-2017'
- *LEF Navigators*, 'Droomoeffening' tijdens de LEF Leidersretraite | 10-11 februari 2017.
- *LEF Navigators*, *LEF-Folder 2017*

Bijlage 1: Vragenlijst online-onderzoek

Ergens tussen 2013 en vandaag deed jij mee aan de *LEF Learning Community*. Samen gingen we op weg om in ons jeugdwerk discipelschap en missionair zijn een plek te geven. Al een tijd willen we graag eens bij jullie ophalen hoe jullie je eigen groei hebben ervaren na de *Learning Community*. Dus toen Anko Oussoren ons daarbij wilde helpen zodat hij het in zijn Master-onderzoek kon gebruiken, hebben we gelijk JA gezegd! Voor je ligt onze online "impactmeting".

Zou jij ons in 1 kwartier je antwoorden willen geven op de multiplechoicevragen?

We hebben de vraag alleen neergelegd bij mensen die minimaal 3 events hebben deelgenomen. Ook jouw verhaal is van groot belang, we hopen echt dat jij je antwoorden aan ons cadeau wilt doen!

De uitkomsten geven ons super veel informatie om het traject van de *Learning Community* en ons werk van *LEF* daar waar nodig verbeteren.

De vragenlijst is opgebouwd uit vier delen:

1. IMPACT: daarin score je jezelf op stellingen.
2. TEAM: gaat over de status van de groep met wie je meedeed
3. TIJD/PRIJS-vraag: wat zou extra inspiratie van *LEF* je qua tijd en geld mogen kosten?
4. INFO: tot slot wat persoonlijke gegevens.

Wij zien je inbreng tegemoet!

Geert en Tirza

In samenwerking met het superteam van Marina Bouwman (trainer *LEF*) & Anko Oussoren (adviseur bij *het Praktijkcentrum GKv*).

1. UITLEG: hoe vul ik de vragen in?

De vragen zijn verdeeld over de vier thema's die centraal stonden tijdens de *Learning Community* (7 vragen per thema). Per vraag score je jezelf >>VOOR en NA>> de *Learning Community*. Zo krijgen we zicht op de groei die jij ervaren hebt. Sommige vragen gaan over jou als persoon, andere over je team of jeugdwerk.

De scores die je kunt geven zijn:

1. NIET: geen idee, nog niet over nagedacht
2. NOG NIET: wil wel, maar nog geen stappen gezet
3. BEGINNEND: wil het en zet eerste stappen
4. JA: zichtbaar in leven/jeugdwerk
5. ZEKER: zichtbaar en wordt ook doorgegeven

Het verschil tussen antwoord 4 en 5 markeert dus de stap dat je het zelf doet (4) en dat je actief anderen aanspoort dit ook te doen (5). Van een discipel/leider ZIJN (4) naar discipelen/leiders 'MAKEN' (5).

Naast de vragen per thema worden er nog een aantal aanvullende vragen gesteld. Grote kans dat je in een kwartier klaar bent (bij onze 'testers' was dat het geval), sommigen doen er misschien iets langer over.

Vragen met * zijn verplicht om in te vullen.

2. DISCIPELSCHAP: bouwen aan een cultuur van discipelschap.

De *Learning Community* beoogt dat jij bouwt aan een cultuur van discipelschap die het lokale jeugdwerk van binnenuit vernieuwt. Hierin staat de persoonlijke groei van jouw relatie als jeugdleider met God centraal. De kern daarvan is dat jij je leven leert delen met jongeren. En daarmee in het jeugdwerk gebouwd wordt aan een cultuur van discipelschap waarin uitnodiging & uitdaging centraal staan.

- a) **VOOR:** Ik leef bewust als leerling van Jezus omdat een cultuur van discipelschap begint in mijn eigen leven.
- b) **NA:** Ik leef bewust als leerling van Jezus omdat een cultuur van discipelschap begint in mijn eigen leven.
- c) **VOOR:** Ik deel mijn leven met jongeren. Daarmee geef ik ze de kans mij te imiteren en te groeien in discipelschap.
- d) **NA:** Ik deel mijn leven met jongeren. Daarmee geef ik ze de kans mij te imiteren en te groeien in discipelschap.
- e) **VOOR:** Ik ervaar dat God tot mij spreekt en ik zoek naar manieren om dit in praktijk te brengen (leercirkel).
- f) **NA:** Ik ervaar dat God tot mij spreekt en ik zoek naar manieren om dit in praktijk te brengen (leercirkel).
- g) **VOOR:** Als team zijn we betrokken op elkaars leven en komen we regelmatig samen (min. 1x per maand).
- h) **NA:** Als team zijn we betrokken op elkaars leven en komen we regelmatig samen (min. 1x per maand).
- i) **VOOR:** In ons team stellen wij eerlijke vragen over ons leven met God.
- j) **NA:** In ons team stellen wij eerlijke vragen over ons leven met God.
- k) **VOOR:** In mijn jeugdwerk is er een goede balans tussen uitnodiging en uitdaging (cultuurmatrix).
- l) **NA:** In mijn jeugdwerk is er een goede balans tussen uitnodiging en uitdaging (cultuurmatrix).
- m) **VOOR:** In ons jeugdwerk groeien jongeren in hun persoonlijke relatie met God, doordat we (ik) het voorleven.
- n) **NA:** In ons jeugdwerk groeien jongeren in hun persoonlijke relatie met God, doordat we (ik) het voorleven.

3. LEIDERSCHAP: het vermenigvuldigen van missionaire leiders.

De *Learning Community* beoogt dat jij bouwt aan jeugdwerk waar discipelen, discipelen maken en waar leiders, leiders maken. Door een continu proces van spotten, werven, trainen, inzetten en evalueren vermenigvuldig je leiderschap en bouw je aan een jeugdwerk dat keer op keer nieuwe missies kan starten.

- a) **VOOR:** Ik neem (junior) leiders mee in een proces om hen te laten groeien in verantwoordelijkheid.
- b) **NA:** Ik neem (junior) leiders mee in een proces om hen te laten groeien in verantwoordelijkheid.
- c) **VOOR:** Ik word gediscipeld door een geestelijk vader / moeder / herder / mentor.
- d) **NA:** Ik word gediscipeld door een geestelijk vader / moeder / herder / mentor.
- e) **VOOR:** Ik functioneer in mijn kracht binnen het jeugdwerk omdat ik bewust nadenk over mijn eigen taak en talent.
- f) **NA:** Ik functioneer in mijn kracht binnen het jeugdwerk omdat ik bewust nadenk over mijn eigen taak en talent.
- g) **VOOR:** Als team weten we welke eigenschappen wij belangrijk vinden in onze zoektocht naar nieuwe leiders.
- h) **NA:** Als team weten we welke eigenschappen wij belangrijk vinden in onze zoektocht naar nieuwe leiders.

- i) **VOOR:** Als team zoeken wij meer leiders dan er nu nodig zijn, vanwege een groeiend verlangen meer jongeren te bereiken.
- j) **NA:** Als team zoeken wij meer leiders dan er nu nodig zijn, vanwege een groeiend verlangen meer jongeren te bereiken.
- k) **VOOR:** In ons jeugdwerk worden leiders gericht getraind in de visie op jeugdwerk en hun rol daarin.
- l) **NA:** In ons jeugdwerk worden leiders gericht getraind in de visie op jeugdwerk en hun rol daarin.
- m) **VOOR:** In ons jeugdwerk evalueren wij jaarlijks of een leider nog op de goede plek zit.
- n) **NA:** In ons jeugdwerk evalueren wij jaarlijks of een leider nog op de goede plek zit.

4. MISSIE: Het starten van missiegroepen

LEF wil jou leren om te ontdekken dat jouw jeugdwerk goed nieuws is voor de jongeren in je jeugdwerk, wijk, dorp of stad. Door je activiteiten vorm te geven binnen de verschillende groepsgroottes en bewust te zijn van waar de jongeren staan ten opzichte van Jezus en daar aan te sluiten.

- a) **VOOR:** Als leider ga ik voorop en spoor ik jongeren aan om in vriendschappen te spreken over het leven met God.
- b) **NA:** Als leider ga ik voorop en spoor ik jongeren aan om in vriendschappen te spreken over het leven met God.
- c) **VOOR:** Ik heb bewust contact met mensen die niet met Jezus leven.
- d) **NA:** Ik heb bewust contact met mensen die niet met Jezus leven.
- e) **VOOR:** In ons jeugdwerk benutten we de kracht van de verschillende groepsgroottes (publieke-, sociale-, persoonlijke-, intieme ruimte).
- f) **NA:** In ons jeugdwerk benutten we de kracht van de verschillende groepsgroottes (publieke-, sociale-, persoonlijke-, intieme ruimte).
- g) **VOOR:** In het jeugdwerk organiseren we met jongeren activiteiten om andere jongeren / mensen / de omgeving tot zegen te zijn.
- h) **NA:** In het jeugdwerk organiseren we met jongeren activiteiten om andere jongeren / mensen / de omgeving tot zegen te zijn.
- i) **VOOR:** In ons jeugdwerk groeit de betrokkenheid van jongeren. We zien jongeren opschuiven naar rechts >> *foreigner, fan, follower, friend, family*.
- j) **NA:** In ons jeugdwerk groeit de betrokkenheid van jongeren. We zien jongeren opschuiven naar rechts >> *foreigner, fan, follower, friend, family*.
- k) **VOOR:** In ons jeugdwerk bidden we samen met jongeren voor mensen in hun omgeving.
- l) **NA:** In ons jeugdwerk bidden we samen met jongeren voor mensen in hun omgeving.
- m) **VOOR:** Ons jeugdwerk is (in potentie) 'goed nieuws' voor de omgeving of netwerken van de jongeren.
- n) **NA:** Ons jeugdwerk is (in potentie) 'goed nieuws' voor de omgeving of netwerken van de jongeren.

5. BEWEGING: discipelen die discipelen maken

De *Learning Community* beoogt jeugdwerk te bouwen dat groter is dan jezelf. Je leert om een beweging te starten en je jeugdwerk te bouwen met aanstekelijke visie en waarden. Je herkent het seizoen waar je jeugdwerk in zit en hoe daarin mee te bewegen.

- a) **VOOR:** Ik leer/ inspireer anderen hoe zij discipelen maken in hun persoonlijke relaties.
- b) **NA:** Ik leer/ inspireer anderen hoe zij discipelen maken in hun persoonlijke relaties.
- c) **VOOR:** Ik zoek actief naar manieren om mijzelf misbaar/ overbodig te maken.
- d) **NA:** Ik zoek actief naar manieren om mijzelf misbaar/ overbodig te maken.
- e) **VOOR:** Ons team functioneert als een veilige thuisbasis van waaruit we vooropgaan in de missie.
- f) **NA:** Ons team functioneert als een veilige thuisbasis van waaruit we vooropgaan in de missie.

- g) **VOOR:** In ons jeugdwerk zien we dat jongeren bewust doorgeven wat zijzelf van God (en jeugdleiders) hebben geleerd.
- h) **NA:** In ons jeugdwerk zien we dat jongeren bewust doorgeven wat zijzelf van God (en jeugdleiders) hebben geleerd.
- i) **VOOR:** In ons jeugdwerk herkennen wij signalen en risicofactoren en grijpen we in om het jeugdwerk gezond te houden.
- j) **NA:** In ons jeugdwerk herkennen wij signalen en risicofactoren en grijpen we in om het jeugdwerk gezond te houden.
- k) **VOOR:** In ons jeugdwerk staat de visie "discipelen die discipelen maken" vooraan in ons denken.
- l) **NA:** In ons jeugdwerk staat de visie "discipelen die discipelen maken" vooraan in ons denken.
- m) **VOOR:** Ons jeugdwerk is zo vormgegeven dat het eenvoudig is te vermenigvuldigen.
- n) **NA:** Ons jeugdwerk is zo vormgegeven dat het eenvoudig is te vermenigvuldigen.

6. STATUS: Hoe staat het ervoor met jullie LC Team?

Jij bent aan de *Learning Community* begonnen in een team. Daarom stellen we een aantal vragen over jullie LC-TEAM na de *Learning Community*. Ben je geen deel meer van het team? Of bestaat je team niet meer? Dan kun je de eerste vragen even doorklikken.

Scores: 1: niet | 2: slecht | 3: voldoende | 4: goed | 5: uitstekend

- a) Als team hebben we onze doelen en ambities nog scherp voor ogen en we werken eraan dat onze dromen werkelijkheid worden.
- b) Als team hebben we de input van de trainingsevents een goede plek kunnen geven in het jeugdwerk.
- c) Als team lukt het ons om regelmatig bij elkaar te komen om te luisteren naar wat God tegen ons zegt en te bespreken wat we daarmee gaan doen.
- d) Als team evalueren we nog steeds halfjaarlijks (zoals tijdens de *Learning Community*).
- e) Wij voelen ons gesteund door de leiders (kerkenraad/ oudstenraad) van de gemeente of organisatie.
- f) Het is ons als gelukt om andere jeugdleiders en het kerkelijk kader van de gemeente te betrekken bij de *Learning Community*.
- g) Onze dromen en ambities zijn goed ontvangen en opgepakt door de bredere groep jeugdleiders.

Open vragen

- h) Komt je LEF-team van de *Learning Community* nog wel eens samen?
- i) Hoe vaak zien jullie elkaar als LEF team?
- j) Wanneer je als team niet meer bij elkaar komt, wat is hiervan de reden?

7. Tijd & Prijs-vragen

Wat ben jij bereid te investeren in de verdere ontwikkeling van de thema's uit de *Learning Community*? Qua tijd, energie en geld. Misschien is het nu niet direct aan de orde, maar we horen graag hoe je hierover denkt.

- a) Als je een training van LEF gaat volgen, waar zou dat dan zijn? Kies er zoveel als je wilt
 - o Lokaal in mijn eigen kerk/organisatie
 - o In mijn stad met andere kerken/organisaties samen
 - o Centraal ergens in het land met andere teams
 - o Maakt niet uit
 - o Anders
- b) Als je een training van LEF gaat volgen, met wie zou dat dan zijn? Kies er zoveel als je wilt.
 - o Individueel

- Met mijn team
 - Met (alle) jeugdleiders uit mijn kerk/organisatie
 - Anders
- c) Als we nu toch een vragenlijst sturen...zijn we nieuwsgierig naar jouw respons op deze vraag. Stel: je wilt graag in je rol als (jeugd)leider groeien door coaching/training. Hoeveel tijd zou jij willen investeren? (...want we weten allemaal hoe druk/vol het alledaagse leven kan zijn...)
Kies er zoveel als je wilt
- 1 uur per week
 - 1 uur per twee weken
 - 1 dagdeel per maand
 - 1 weekend per halfjaar
 - 2 dagdelen per jaar
 - 1 dag per jaar
 - 3 dagen per jaar
 - 1 weekend per jaar
 - Anders
- d) We geloven als *LEF* in intensieve teamtraining (zoals de LC) of workshops bij jou thuis/lokaal. Toch overwegen we extra training beschikbaar te maken over specifieke thema's, waar je ook als individu kan deelnemen. Wat zou jij bereid zijn te betalen voor deelname aan 1 dagdeel training van *LEF*? Kies er zoveel als je wilt
- Eigenlijk niks
 - € 0-50
 - € 51-100
 - € 101-150
 - € >150
 - Anders
- e) En hetzelfde voor coaching. Stel, *LEF* zou individuele coaching aanbieden voor je rol als jeugdleider. Wat zou jij bereid zijn te betalen (of declareren natuurlijk) voor een serie van 3 coachgesprekken? Kies er zoveel als je wilt
- Eigenlijk niks
 - € 0-25
 - € 26-50
 - € 51-75
 - € >75
 - Anders

8. Persoonsgegevens

- a) Wat is je e-mailadres?
- b) Met welk team heb je de *Learning Community* gevolgd?
- c) Wat was je rol tijdens de LC? (Teamlid, Teamleider of anders)

9. Tot slot!

- a) Ben jij nog actief betrokken bij het jeugdwerk waarin je actief was tijdens de LC
- b) Mogen we contact met je opnemen om nadere toelichting te vragen?
- c) Heb je naar aanleiding van de LC of deze enquête nog opmerkingen of vragen?

Bijlage 2: Conclusies en vragen richting teamleiders

1. **Discipelschap:** LEF heeft als doel dat jeugdleiders groeien in drie relaties, boven, binnen en buiten. Deze zouden in balans moeten zijn om te kunnen groeien in discipelschap en om een cultuur van discipelschap te creëren, waar discipelen hun leven delen. De nadruk op de geloofsgroei van jeugdleiders zelf zorgt er voor dat jeugdleiders zijn gegroeid in discipelschap. Ze hebben stappen gezet om hun leven te delen met jongeren. Daarbij lijkt het er wel op dat jeugdleiders vooral groeien naar boven en naar binnen. Anders gezegd: de discipel die wordt 'gemaakt' is een jeugdwerkdiscipel. Op minimaal drie niveaus (jeugdleader, team en jeugdwerk) wordt het doel behaald. Grote verschillen tussen de verschillende Learning Community's worden daarbij niet zichtbaar.

Het lijkt er op dat jeugdleiders bij zichzelf, in het team en in het jeugdwerk zien dat geloofsgroei zichtbaar wordt. Wat heb jij bij jezelf en in de gemeente gezien rondom groei in discipelschap n.a.v. de Learning Community?

2. **Leiderschap:** LEF heeft als doel dat jeugdleiders initiatief tonen en oog hebben voor het vermenigvuldigen van hun leiderschap in een nieuwe generatie. Intentioneel en strategisch wil LEF dat jeugdleiders investeren in nieuwe leiders. Op team- en jeugdwerkniveau worden de doelstellingen niet gehaald. Op het niveau van de jeugdleader zelf wordt het doel wel gehaald. Jeugdleiders zijn zich bewust van hun persoonlijke taak om (junior) leiders mee te nemen in een proces om hen te laten groeien in verantwoordelijkheid. Er worden stappen gezet om dit in praktijk te brengen. Tegelijk lijkt het er op dat de jeugdleader de jongere vooral werft, aantrekt en inschakelt om actief te zijn in het kerkelijk jeugdwerk zelf. Anders gezegd: de leider waarin wordt geïnvesteerd is vooral een kerkelijk jeugdleader.

Jeugdleiders blijken, nadat ze de Learning Community hebben doorlopen, instaat om vooral jongeren in te schakelen als (junior) leiders in het jeugdwerk zelf. Wat is jou opgevallen rondom het vermenigvuldigen van leiders?

3. **Missie:** LEF heeft als doel dat jeugdleiders vanuit bewogenheid voor jongeren, zich door God laten gebruiken bij zijn missie. LEF wil dat jongeren zelf verantwoordelijk zijn voor de verspreiding van het evangelie onder hun generatiegenoten. De meeste jeugdleiders zijn zich ervan bewust zijn dat het jeugdwerk (in potentie) 'goed nieuws' kan zijn voor het netwerk van de jongeren en dat ze voorop mogen gaan in het aansporen van jongeren om in vriendschappen te spreken over het leven met God. LC1 en LC2 halen de doelstelling van LEF. LC3 laat een verwachte consistente groei zien. Daarbij wordt er een duidelijk verschil zichtbaar in hoe jeugdleiders zich voor en na de Learning Community scoren. Dit komt vooral naar voren bij de verschillende groepsgroottes waarin verschillende activiteiten zouden moeten plaatsvinden. Het lijkt er echter wel op dat de jeugdleiders vooral gericht zijn op jeugdwerkactiviteiten en niet op Gods missie. Anders gezegd: de nadruk ligt niet op missie of de missiegroep maar op jeugdwerkactiviteiten.

Het lijkt er op dat jeugdleiders vooral gericht zijn op jeugdwerkactiviteiten en niet op Gods missie. Wat zie jij omtrent Gods missie bij jezelf, in het team en in het jeugdwerk zichtbaar worden?

4. **Beweging:** LEF heeft als doel dat er een beweging ontstaat wordt waarin jongeren groeien in discipelschap, leiderschap en missie. Jeugdleiders die deel hebben genomen aan de Learning Community worden uitgedaagd om een brug te slaan met de gemeente. LEF wil het jeugdwerk van kerken vernieuwen en hoopt dat dit uiteindelijk doorwerkt in heel de gemeente. Zo hoopt

ze een beweging in gang te zetten. Er lijkt een wisselend beeld zichtbaar te worden rondom beweging. LC1 en LC3 laten zien dat de doelstellingen worden gehaald. Tegelijkertijd blijkt dat het jeugdleiders binnen LC1 niet lukt om een brug te slaan met de thuisgebleven jeugdleiders en kerkleiders. Opvallend daarbij is dan wel dat jeugdleiders van LC3 aangeven dat dit wel lukt. Jeugdleiders van LC2 lukt het niet of nauwelijks andere jeugdleiders en het kerkelijk kader van de gemeente te betrekken bij de Learning Community. Het lijkt er daarbij op dat LEF de intentie heeft om afstand te nemen van jeugdwerk waarin men enkel uitgaat van een 'kom-naar-ons'-mentaliteit, maar dat het er op lijkt dat de gemeentes, van waaruit de jeugdleiders afkomstig zijn, vooral willen dat de Learning Community ingezet wordt om goed kerkelijk jeugdwerk neer te zetten wat breder gedragen wordt binnen de bestaande gemeenschap.

Het ziet er naar uit dat gemeenten vooral de Learning Community willen gebruiken om goed kerkelijk jeugdwerk neer te zetten zonder dat dit doorwerkt in heel de gemeente. Wat ervaar jij rondom beweging bij jou in de gemeente?